

Onurlu Yaşam için

Yeni bir Siyaset Yapma Biçimi

İLHAN
TEKELİ

①
Yeni Bir Siyaset
Anlayışı
ve Pratiği Üzerinde
Düşünmek

② Yeni Siyaseti
Tasarlamaya
Programdan mı,
Süreçten mi
Başlamalı?

Yeni Siyaset ③
Yapma Biçimleri
Araştırmalarına
Günümüz
Dünyasına Yerelden
Bakmanın Getirdiği
Olanaklar Üzerine
Bir Tartışma

④ Temsili
Demokrasinin
Yarattığı
Muhalefet Kalıpları
Nasıl Aşılabilir ?

Onurlu Yaşam için

**Yeni bir
Siyaset Yapma
Biçimi**

**İLHAN
TEKELİ**

Mart 2007

TÜSES YAYINLARI

Onurlu Yaşam İçin Yeni Bir Siyaset Yapma Biçimi

İlhan Tekeli

Kapak ve Kitap Tasarımı: Serdar Sönmezışık
Basım Yeri : Cem Ofset Matbaacılık San. A.Ş.
Tel : 0212 541 61 80
Web : www.cemofset.net
e-mail : cemofset@cemofset.net

1.baskı : Haziran 2007 / ISBN 978-975-96770-8-4

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı
Fikir ve Sanat Eserlerini Koruma Kanunu gereğince
(Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı) TÜSES'e aittir.

TÜSES

Adres : Meşrutiyet Cad. Çavuşoğlu İş Merkezi
No.131 Kat:5 Da.21 Tepebaşı/İSTANBUL
Telefon : 0212 251 18 35
Faks : 0212 249 87 46
e-mail : tuses@superonline.com

Teşekkürlerimizle	5
Sunuş	7
Birinci Yazı: Yeni Bir Siyaset Anlayışı ve Pratiği Üzerinde Düşünmek	11
İkinci Yazı: Yeni Siyaseti Tasarlamaya Programdan mı, Süreçten mi Başlamalı?	47
Üçüncü Yazı: Yeni Siyaset Yapma Biçimleri Arayışlarına Günümüz Dünyasına Yerelden Bakmanın Getirdiği Olanaklar Üzerine Bir Tartışma	57
Dördüncü Yazı: Temsili Demokrasinin Yarattığı Muhalefet Kalıpları Nasıl Aşılabilir ?	87

2004 Haziran ayında dört sosyal demokrat sivil toplum kuruluşu, DDD (Demokratik Değişim Derneği), SDD (Sosyal Demokrasi Derneği), SODEV (Sosyal Demokrasi Vakfı) ve TÜSES (Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı) biraraya gelerek “Türkiye’de Siyaset Kültürünü ve Pratiğini Değiştirmek” konulu bir dizi çalıştay düzenleme kararı almıştı.

Bu dört kuruluşun örnek oluşturacak verimli ve uyumlu işbirliği sonucunda ve Sayın İlhan Tekeli’nin düşünsel önderliğinde başlatılan çalıştaylara bilim, siyaset ve medya dünyasından çok sayıda kişi katılarak önemli katkılar yapmıştır. Kendilerine katkıları için teşekkür ederiz.

Elinizdeki kitapta yer alan dört yazıdan üçü, Sayın Tekeli’nin bu çalıştaylardaki sunumlarından oluşmaktadır. Dördüncü yazı ise TÜSES’in 17 Mart 2007 tarihinde düzenlediği “İlhan Tekeli’ye Armağan” toplantısında Sayın Tekeli’nin yapmış olduğu konuşmanın metnidir. Bu yazıların ortaya çıkışının hikayesini Sayın Tekeli’nin sunuş bölümünde bulacaksınız.

Bu kitabın yazılmasına olanak veren çalıştaylara salonlarını açarak ev sahipliği yapan Bilgi Üniversitesi’ne ve destek veren Friedrich Ebert Stiftung Derneği’ne teşekkürlerimiz sonsuzdur.

Bu kitabın basılmasını üstlenen değerli üyemiz Sayın Oktay Duran’a da sonsuz teşekkür ederiz.

Bu kitap için elbette en büyük teşekkürü yazarı ve çalıştayların düşünce önderi olan Sayın İlhan Tekeli’ye sunarız.

TÜSES YÖNETİM KURULU

Bu kitabın ortaya çıkışının ilginç bir öyküsü var. Sosyal Demokrat STK'lar düzenledikleri toplantılara beni konuşmacı olarak çağırarak ve her toplantıda bana farklı sorular yönlendirerek, adeta aşama aşama bu kitabı yazdırdılar. Bir bakıma beni zoraki bir demokrasi kuramcısı haline getirdiler.

Bu kitapta dört yazı yer alıyor. Bu yazılar Türkiye'de yaşayan ve varolan demokrasi ve siyaset pratiğinden rahatsız olan yurttaşların yeni bir siyaset anlayışı arayışına bir yanıt vermeye çalışıyor. Bu arayışın yalnız Türkiye'de yaşayanlara ilişkin olmadığını, bunun daha evrensel bir arayış olduğunu düşünüyorum.

Bu arayışın niteliğinin kavranmasında üç kavram anahtar bir nitelik kazanabilir. Bunları; onurlu yaşam hakkı, doyumsuzluk ve ümit olarak sıralayabiliriz. Birleşmiş Milletlerin 1948 tarihli İnsan Hakları Bildirgesinde temel insan hakları sayılırken yaşam hakkı onurlu yaşam hakkı olarak nitelenmiştir. İnsanın yaşamı onun onuru zedelenmeden sürdürüldüğü zaman yaşam hakkı gerçekleşmiş olacaktır. Onurlu yaşam hakkı ancak demokratik rejimlerde gerçekleştirilebilir. Ama günümüzde temsili demokrasilerde varolan yöneten yönetilen ayrımının onurlu yaşam hakkı kavramıyla ne kadar bağdaştığı sorgulanmaya başlamıştır. Bu nedenle de yönetim kavramı yerini yönetişime bırakmaya başlamıştır.

Onurlu yaşam hakkının içeriğinin pratikte nasıl doldurulduğu toplumsal dinamikler içinde sürekli olarak gelişmektedir. Bu dinamiğin gerisinde insanın sürekli olarak var olan durumla tatmin olmaması ve daha iyisini gerçekleştirebileceğine ilişkin ümidini yitirmemesidir. Belki de yaşamın onurlu olma niteliğini kazanabilmesinde en merkezi konumda olan iki kavram tatmin olmama ve daha iyiye ulaşabilme ümidini koruma yatmaktadır.

İşte bu kitapta yer alan dört yazının her biri hem bir tatmin olmamayı hem de bir ümidi içeriyor. Onurlu bir yaşam arayışımızın kanıtı haline geliyorlar.

Bu dört yazı kitapta kronolojik olarak, yazılma sırasına göre yer alıyor. Oysa konuların mantıksal bir sıralaması yapılsaydı ikinci yazının ilk yazı olması gerekirdi. Kitap için yazıları sıralarken kronolojik sıralamayı yeğledim. Eğer mantıksal sırayı yeğleseydim kitabın oluşma öyküsünün tüm izleri silinmiş olacaktı. Kitabın birinci yazısı *Yeni Bir Siyaset Anlayışı ve Pratiği Üzerinde Düşünmek* başlığını taşıyor. Bu kitabın oluşma macerası bu yazıyla başladı. Bu yazı temelde üç önerme üzerine kurulu. Bunlardan birincisi *siyasetin ancak iç dinamik yaratabildiğinde yapmaya değer olduğu* üzerinde durarak siyasal faaliyetin anlamlılığının sınanmasına olanak veren bir ölçüt oluşturuyor. İkincisi siyasal *partilerin bir öğrenen örgüt olması* üzerinde duruyor. Bu önermeyle de siyasetin ne tür bir katılımcı pratik halinde geliştirilebileceği ve güven üretebileceği ele alınıyor. Üçüncüsünde ise ilk iki önermenin getirdiği anlayış içinde geliştirilen bir *siyasal hareketin partiye dönüşmesi halinde temsili demokrasinin gerektirdiği seçimlere girdiğinde ve iktidara geldiğinde uygulamada başarılı olacağı* öngörüsü geliştiriliyor.

TÜSES'in bu birinci yazının tartışılması için örgütlediği çalıştay sırasındaki tartışmalarda katılımcıların geliştirdikleri çok yararlı görüşlerin önemli bir kısmında bu hareketin/partinin programının ne olacağı sorgulandı. Bu sorgulama *Yeni Siyaseti Tasarlamaya Programdan mı, Süreçten mi Başlamalı* başlıklı ikinci yazının yazılmasına neden oldu. Bu yazıda süreçten başlamanın gerekliliği üzerinde duruluyor. Böylece birinci yazıda önerilen siyaset biçiminin kavranmasını kolaylaştıracak bir temel oluşturuyor. Bu nedenle de mantıksal sıralama da ilk olarak yer alması gerekiyor.

İkinci yazının tartışıldığı çalıştay sırasında Atilla Karaosmanoğlu önemli bir eleştiri getirdi. Bu eleştiride, önerilen siyaset yapma biçiminde yerelliklerdeki sorunların çözülmesindeki aktif tutumun çok merkezi bir konum kazandığına dikkat çekilerek, içinde yaşanılmakta olan dünyada yeni siyasetin yerellikleri nasıl düşündüğüne ilişkin bir çalışmanın eksikliğine dikkat çekiliyordu. Bu açığı kapamak için de *Yeni Siyaset Yapma Biçimleri Arayışlarına Günümüz Dünyasına Yerelden Bakmanın Getirdiği Olanaklar Üzerine Bir Tartışma* başlıklı üçüncü yazı hazırlandı.

Kitabın gelişme süreci bu noktada bir anlamda kendi mantıksal sınırlarına ulaşmışken, dostum Mehmet Ural bana telefon ederek, TÜSES'in bu yılki saygı gününü benim adıma düzenlemek istediğini bildirdiğinde, tabii ki çok onurlandım. Bu toplantıda bir konuşma yapmam söz konusu olunca da *Temsili Demokrasinin Yarattığı Muhalefet Kalıpları Nasıl Aşılabilir* başlıklı dördüncü yazıyı yazmaya karar verdim. Bu kitaptaki tüm yazılarda temsili demokrasi ve katılımcı demokrasinin birlikte varlıklarını sürdüreceği varsayımı üzerinde durulmasına rağmen ilk üç yazıda daha çok katılımcı demokrasinin pratiği üzerinde duruluyor, temsili demokrasinin nasıl yeniden yapılanması gerektiği ihmal ediliyordu. Bu dördüncü yazıyla yeni siyaset yapma biçiminin ihmal edilmiş olan temsili demokrasi yanı tamamlanmaya çalışılıyor.

Bu kısa sunuş yazısında özetlediğim kitabın oluşma öyküsü kitabın içeriğinin ve sınırlılıklarının daha iyi kavranmasına olanak vereceğini sanıyorum. Bu öykü açıkça gösteriyor ki kitabın ve içeriğinin oluşmasında TÜSES'in Bilgi Üniversitesi salonlarında düzenlediği çalıştayların çok sayıdaki katılımcısının çok büyük bir payı vardır. O kadar çok sayıdaki; siyasal parti başkanlarından, siyaset bilimleri alanındaki akademisyenlere, siyasal parti pratiği içinde yer almış deneyimli politikacılara

kadar yayılan geniş bir yelpazedeki katılımcıların adlarını burada ayrı ayrı sıralamama olanak yok. O nedenle şükranlarımı toplu olarak sunuyorum. Tabii ki bu toplantıların canlı olarak geçmesinde TÜSES yanı sıra SODEV, SDD, TESAV'ın katkıları çok önemli oldu. Bu kitabın çok sayıda kişi ve kuruluşun katkılarıyla oluşmuş olması beni daha da mutlu ediyor. Tabii bu hatırlatmalar yazdıklarımın sorumluluğundan kaçınma iması taşıyor.

Bu kitabı yeni düşüncelerin gelişmesini kışkırtacağı ümidiyle okuyucuya sunuyorum.

İlhan Tekeli

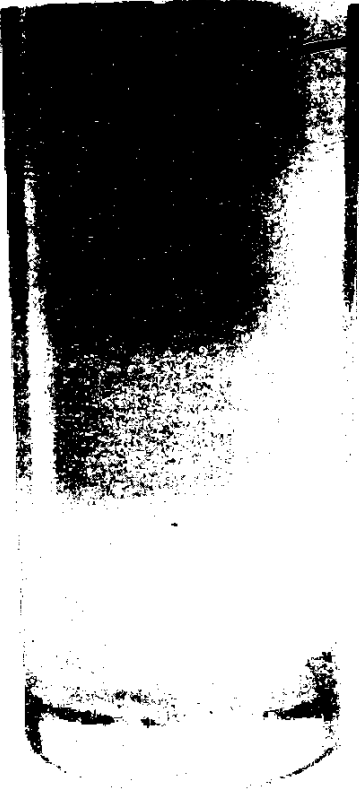
ORAN 2007 Mart

İLHAN TEKELİ

Onurlu Yaşam için

Yeni bir Siyaset Yapma Biçimi

1. YAZI

*Yeni Bir Siyaset
Anlayışı
ve Pratiği Üzerinde
Düşünmek*

I.GİRİŞ

Dostum Mehmet Kabasakal beni, artık gelenekselleşmiş olan, Pera Palas toplantılarının bu yılki ilk oturumuna davet ederken, benden siyaset konusunda yeni öneriler geliştiren, yeni düşünce açılımları içeren bir konuşma yapmamın beklendiğini de söyledi. Ben de, başarabildiğim kadar, bu beklentileri karşılayan bir konuşma yapmaya çalıştım.

Ben, geçmişte de, Türkiye için yeni siyaset yapma biçimleri öneren konuşmalar yapmıştım. Bu konuşmalar Türkiye’de sosyal demokrat partilerin, halktan yeterince oy alamayışlarına çözüm bulmak için yapılmıştı. Genellikle bu partilerin iç yapılarında ve halkla ilişki kurma biçimlerinde yapılmasının yararlı olacağını düşündüğüm değişiklikleri öneriyordum. Bu konuşmalarda genel olarak, temsili demokrasi ve bunun temel mekanizmasını oluşturan siyasal parti kurumu sorgulanmıyordu.

Oysa Pera Palas toplantısında benden daha köktenci bir öneri yapmam bekleniyordu. Böyle bir köktenci değişiklik beklentisi ya da arayışı boşuna değildir. Böyle köktenci bir değişiklik arayışının gündeme gelmesi hem dünyada, hem de Türkiye’de demokrasinin yaşamakta olduğu ciddi bunalımla yakından ilişkilidir. Bu bunalıma çözüm bulmak için yalnız Türkiye’de değil, dünyada da yeni bir siyaset biçimi, yeni bir demokrasi arayışı içine girilmiş bulunmaktadır. Artık günümüzde demokrasinin ne olduğu, ya da nasıl olması gerektiği konusunda üzerinde bir oydaşma bulunduğunu söylemek olanağı yoktur. Günümüzde bu oydaşmayı sağlayacak arayışlar sürmektedir. Dünyada yaşanmakta bulunan bu oluşum içinde ortaya çıkan, belki de tek bir demokrasi türü olmayacak, farklı demokrasi türleri olacaktır.

Demokrasiyi geliştirme konusunda çok yönlü bir arayış

sürmektedir. Bir bakıma Pera Palastaki konuşmamla ben de bu arayışa katılmış oldum.

Pera Palastaki toplantıya katılan sosyal demokrasi doğrultusundaki bir siyaseti benimsemiş olan Sivil Toplum Kuruluşları temsilcileri bu toplantıda önerilen siyaset anlayışını ümit verici bularak üzerinde çalışmak ve daha da geliştirmek için gündemlerine aldılar. Bilgi Üniversitesinde bir toplantı daha düzenleyerek bu öneri üzerinde daha derinliğine bir tartışmayı örgütlediler. Bu yararlı toplantıda bir çok soru ve eleştiri yapıldı. Sosyal Demokrat STK'ların temsilcileri yeni adımlar atmadan önce önerimi bu eleştirileri de göz önüne alacak şekilde yeniden yazmamı istediler. İşte bu yazı bu talebi karşılamak için Pera Palas konuşması genişletilerek yazıldı.

Bu yazı temelde beş bölüm halinde geliştirilmiştir. Birinci bölümde kısaca dünyada temsili demokrasinin yaşadığı bunalım üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde Türkiye'de siyaset kurumunun karşılaştığı sorunlar ele alınacaktır. Üçüncü bölümde yeni bir siyaset yaklaşımı geliştirmekte izlenebilecek yol seçenekleri tartışılacak ve dördüncü bölümde izlenecek yol konusunda bir seçme yapılacaktır. Dördüncü bölümde ise ilk iki bölümde saptanan sorunları aşabilecek bir yeni siyaset ve yeni parti anlayışı geliştirilmeye çalışılacaktır. Beşinci bölümde, ise dördüncü bölümde geliştirilen yeni siyaset anlayışının Türkiye'de uygulanmaya çalışılmasında ortaya çıkabilecek pratik sorunlar üzerinde durulacaktır. Bir başka deyişle Bilgi Üniversitesindeki toplantıda dile getirilmiş bazı sorular ve eleştiriler yanıtlanmaya çalışılacaktır.

II.DÜNYA'DA YAŞANAN TEMSİLİ DEMOKRASİ KRİZİ

Sanayi toplumu döneminde, ulus devletler dünyasının, modernitenin etkisi altında oluşmuş bulunan temsili demokrasisi,

bilgi toplumuna geçerken küreselleşen dünyada, önemli bir bunalım yaşamaya başlamıştır. Tüm dünyada bu bunalıma çözüm arayışı sürüyor. Demokrasi konusunda son yıllarda çok sayıda kitap yazılıyor, yeni öneriler ve yeni pratikler geliştiriliyor.

Yaşanan krizin temel nedenlerinden biri, günümüzün dünyasında bir ülkenin sınırlarının artık o ülke içine ve dışına olan bilgi, düşünce, mal, kapital ve insan akımlarını denetleyemez hale gelmesidir. Artık bir ülkenin içinde yaşayanların kaderini çoğu kez o ülkenin dışında alınan kararlar belirlemektedir. Bu durumda da temsili demokrasi büyük ölçüde mantıksal dayanaklarını yitirmektedir.

Öte yandan modernitenin tek ve en iyi çözümleri bulmaya yönelmiş zihniyeti içinde, temsili demokrasinin kurallarına uygun olarak oy çokluğuyla verilen kararlar da, günümüzde çoğunluk sultanı olarak görülmeye başlamıştır. Tabii bu demokrasi adına savunulabilecek ideal bir durum değildir. Bu eleştiriler karşısında demokrasinin tanımı da değişiklik göstermiş, artık demokrasi farklılıklara olanak sağlayan bir rejim olarak görülmeye başlamıştır. İnsan özgürlüğünü sınırlayarak toplumun dinamiğini belli kalıplar içine hapsetmek isteyen rejimleri demokrasi kavramıyla uyuşturmak olanağı kalmamıştır.

Kamu alanları da önemli bir değişiklik geçirmektedir. Bu alanda siyasal partiler ve devletin dışında yeni aktörler faaliyet göstermeye başlamıştır. Demokratik kitle örgütleri, STK'lar çok etkili yeni aktörler haline gelmiştir. Çok aktörlü bir kamu alanının da yönetimden değil karşılıklı etkileşimle oluşan bir yönlendirilmeden yani yönetişimden söz edilmeye başlanmıştır. Böyle yönlendirilen bir toplum olumsuz bir gelişme yaşayacaktır.

Bu küreselleşen dünyada bireylere bakış açısı da önemli bir biçimde değişme geçirmektedir. Ulus devletler dünyasının tek

düze olarak yetiştirilmiş yurttaşının yerini aktif yurttaş almaya başlamıştır. Devletler bireylerini artık kil hamuru gibi şekillendirmeye çalışmamakta, onların potansiyellerini yükselterek kendi projelerini gerçekleştirmekte serbest bırakmayı onların onurlu yaşam hakkının bir gereği olarak görme eğilimindedirler. Bu bireylerin aktif yurttaşlar olarak katılımcı demokrasinin başarısının dayanağını oluşturacağı beklenmektedir.

Aktif yurttaşlığı sadece katılımcı demokrasinin başarısı üzerinden araçsal olarak kurmak tabii ki yetersiz kalmaktadır. Onun aynı zamanda bir varlık kategorisi olarak da temellendirilmesi gerekmektedir. İnsan toplum içinde ilişkilerini kendisini diğerlerinden ayırarak kurmaktadır. Demokrasi bu farklılıkları yok ederek değil onun yarattığı canlılığa olanak vererek, hem toplumun hem bireyin olumsal gelişimini hızlandırarak bireyin yaşamını anlamlı kılacaktır. Bu dinamik bireyin kimliği de sürekli olarak bir oluşum içindedir. Önceden değişmez olarak sabitlenmiş değildir. Yani bu birey liberalizmin bir hak öznesine indirgenmiş soyut bireyine hapsedilemeyecektir.

Bütün bu değişimler yeni demokrasi arayışlarına kaynaklık etmektedir, güçlü demokrasi, dernekler demokrasisi, müzakereci demokrasi vb. bir çok yeni demokrasi türü önerilmektedir. Ama bu önerilerin hiçbiri temsili demokrasi pratiğini tam olarak ortadan kaldıramamakta, daha çok onun yanısıra varolan ve onu kısmen tadil eden, ya da sınırlayan öneriler olarak yer almaktadır. Bu etkiler altında her gün demokrasiden anladığımız değişmekte, temsili demokrasinin var olan karar süreçleri tek başlarına iktidarların kararlarının meşruiyetini sağlamakta yetersiz kalmaktadır.

Bu öneriler içinde müzakereci demokrasi anlayışı, bir süreç

önermiş olması dolayısıyla varolan pratiklere kolay eklemlenebilmekte ve bu bakımından ön plana geçmektedir denilebilir. Bu süreç tabii ki şeffaf olmak, kimseyi bu sürecin dışında tutmamak vb. demokrasi ahlakının gerektirdiği koşulları gerçekleştirecek biçimde işletilecektir. Bu sürecin temsil gibi bir sorunu yoktur, çoğunluk sultasına dönüşmeyecektir. Ulaşılan uzlaşmalar ya da sürdürülen agonistik konumlar başlangıçtaki çözümler ya da konumlarda olmaktan çok müzakere sırasında yaratılacak yeni çözümler ve konumlar üzerinde olacaktır. Bu halde demokratik süreç standart bir işlem (procedure) olmaktan çıkarak belli ölçüde bir yaratıcılık alanı haline dönüşecektir. (Biraz sonra yapacağım öneriler bakımından bu noktanın çok önemli bir rol üstleneceğine daha şimdiden dikkatinizi çekmek istiyorum). Ayrıca unutmamak gerekir ki, bu demokratik süreç içinde yaşamış olan bireylerin aktif yurttaşlaşması konusunda da önemli bir yol almış olacaktırlar.

III. TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ PRATIĞİNİN EN ÇOK YAKINILAN SORUNLARI

Yeni bir öneri geliştirmeden önce, Türkiye siyasal pratiğinin en çok yakınılan sorunlarını oldukça özetlenmiş bir şekilde vermeye çalışacağım. Tabii bu liste kolayca daha da uzatılabilir. Türkiye demokrasisinin sorunlarını bilmek bize iki farklı karşılaştırmayı yapabilmek için gerek duyduğumuz karşılaştırma çerçevesini verecek. Bir yandan dünya demokrasilerinin sorunlarıyla Türkiye demokrasisinin sorunlarını karşılaştırma olanağını verirken, öte yandan geliştirilecek yeni önerinin ne tür sorunlara yanıt getirmek durumunda olduğuna açıklık kazandıracak ve yeni önerinin başarması gerekenler konusunda bir karşılaştırma çerçevesi oluşturacaktır. Şimdi ana sorun alanlarını sıralayalım.

- Birinci sorun Türkiye'de siyasete **güvenin çok aşınmış**

olmasıdır. Günümüzde yapılan bir çok kamu oyu yoklaması, Türkiye’de halkın demokrasi dışındaki bir rejimi istemediğini göstermektedir. Türkiye’de ülkenin siyasal rejimin demokrasi olması gerektiği konusunda yurttaşları arasında geniş bir oydaşma bulunmaktadır. Öte yandan yine aynı kamu oyu araştırmaları halkın bu demokratik rejimin temel aktörleri olan partilere ve siyasetçilere hiçbir biçimde güven duymadığını göstermektedir. Bu bir paradokstur. Tabii ki sürüp gitmemesi gerekmektedir.

- Bu güven eksikliğinin gerisinde, büyük ölçüde varolan parti pratikleri ve parti yapıları bulunmaktadır. Türkiye’de partiler, aralarında bazı derece farklılıkları bulunsa da, temel de hemen hepsi lider sultanı altındadır. **Böyle lider ve çevresinin hakimiyeti altındaki partiler oligarşik bir nitelik** taşımaktadır. Türkiye’de tüm partilerde parti içi demokrasinin yokluğundan yakınılmaktadır. Bu yakınmanın yaygın olmasına karşın ne kadar haklı ve samimi bir yakınma olduğu da sorgulanmalıdır. Duverger, Türkiye’de çok ünlü olan ve sık, sık atıf yapılan Siyasal Partiler kitabında, sıkı kişisel ilişkilere dayalı bu oligarşik yapıların hemen, hemen her partide görüldüğünü belirterek, bu yakınılan yapıyı adeta normalleştirmektedir. Öte yandan, Türkiye’de oligarşik yapısı zayıf olan bir parti iktidara geldiğinde, bu parti üyelerince iktidar olamamakla, parti içi disiplinin kurulmamasıyla suçlanmaktadır.

- Böyle lider ve çevresinin hakimiyeti altındaki oligarşik nitelikteki parti yapıları içinde parti üyeleriyle liderlik arasındaki ilişki liyakat esaslı olarak, değil sadakat esaslı olarak kurulmaktadır. Bu durumda büyük seçim başarısızlıklarına uğrasalar bile, başarısız liderler ve çevresi parti yönetimlerinden elenememektedir. Böyle olunca da, parti yönetimlerinin temel amacı görünüşte seçimde başarılı olarak iktidara gelebilmek ya da iktidarı

bölüşebilmek iken, gerçekte ise liderler için parti liderliğini koruyabilmek daha önemli hale gelmektedir.

- Tüm seçim başarısızlıklarına karşın parti liderliğini ve çevresindeki oligarşik yapıyı sürdürmeye çalışan partiler, bu parti yapısını sürdürmek için kayırmacı parti pratiklerini ön plana almaktadır. Böyle bir parti içinde temelde, belli bir ideolojik çizgide, ya da pragmatik bir parti programını benimseyerek, dışa dönük siyaset yapmak yerine, parti içi iktidar için yarışmak, hakim siyaset yapma biçimi haline gelmektedir. Parti içi klikler oluşmakta ve onların birbirini elemesine dayanan çatışmacı ve dışlayıcı siyasal pratikler gelişmektedir. Sonuçta parti içi çatışma partiler arası çatışmanın önüne geçmektedir. Parti üyeleri arasında dayanışma ve sevgi oluşmamaktadır. Parti içindeki her toplantıda her müzakerede sorunlara çözüm aramaktan çok, değişik klikler bir birinin gizli gündemlerinin ne olduğunu keşfetmeye çalışmaktadırlar.

- Böyle bir siyaset pratiği içinde, bir kariyer sistemi içinde kadrolarını sürekli olarak yetiştiren ve yenileyen bir parti oluşmamaktadır. Bu tür bir parti oluşmayınca, siyaset üretimi de büyük ölçüde tepedeki küçük kadroların bilgi ve becerileriyle sınırlı kalmaktadır. Yerel parti kadrolarından beklenen bu siyasetin üretilmesine katılmaktan çok, merkezin ürettiği programların içinde buldukları yerelliklerde savunmak haline gelmektedir. Bu durumda yerellikler, siyasetin üretildiği yerler olmaktan çok, merkezdeki çelişkilerin yeniden üretildiği yerler haline gelmektedir.

- Türkiye'de, parti içi siyasete öncelik veren bu siyaset yapma biçimi, tüm seçim barajlarına karşın çok sayıda küçük partinin oluşmasına neden olmakta ve yüksek düzeyde çatışmacı bir siyasal ortam yaratmaktadır. Beklenilebileceği üzere böyle bir

ortamın siyasal oydaşmalar yaratma kapasitesi çok düşük olmaktadır. Bir yandan siyasal oydaşma potansiyelinin düşüklüğü, öte yandan partilerin işleyişinin yeni çözümler, yenilikçi pratikler önermeye uygun olmayışının en önemli sonucu ***Türkiye’de siyasetin iç dinamikler yaratmaktaki zafiyeti*** olmaktadır. Bu durumda, Türkiye’nin yaşadığı değişimler büyük ölçüde dış dinamiklere bağlı hale gelmektedir.

- Türkiye demokrasisinin yukarıda sayılanlardan farklı bir sorunu da, ülkenin belli kesimlerinde cemaat türü, aşiret türü bağlılıkların yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yörelerde bireylerin verdiği oylar özgür iradelerini yansıtmamaktadır. Tabii ki bu durumda demokrasi teorisinin bireylere ilişkin özgürlük varsayımı tamamen ihlal edilmiş olmaktadır.

Türkiye demokrasinin ve siyasetinin sorunlarına ilişkin listeyi daha da uzatmakta yarar yok. Bugünkü konuşmamız için bu saptamaların yeterli bir çerçeve oluşturduğunu düşünebiliriz.

IV: YENİ BİR SİYASET ÖNERİSİ GELİŞTİRMEKTE İZLENEBİLİCEK YOL SEÇENEKLERİ

Yeni bir siyasal örgütlenmeye gidiliyorsa başka bir deyişle yeni bir parti kuruluyorsa ya da var olan bir parti siyasi çizgisini yeniden belirlemek istiyorsa temelde iki farklı yaklaşımdan birini seçmek durumunda kalmaktadır denilebilir.

Bunlardan birincisi bir ideolojik çizgiyi seçmektir. Bu çizgiyi seçerken tabii ki bir yandan bir toplum vizyonundan hareket edilmekte ve bu ideolojinin o toplum içinde hangi toplumsal katmanların çıkarlarına hizmet edeceği de öngörülmektedir. Seçilen ideolojik çizgiyle toplumun hangi kesimlerinin eski durumuna göre daha kazançlı çıkacağı belirlendiği için partinin potansiyel tabanının ne olduğu belirleneceği var sayılmaktadır.

Bu yaklaşım daha çok ulus devletler döneminde geçerli olmuştur denilebilir. Ulus devletlerin bu tür partileri toplumu yönlendirmekte kendilerinin yeterli araçlarının olduğunu düşünmektedir. Böyle bir yaklaşımda temel belirleyici değişken ideolojik çizgi olarak görülmekte, bundan daha önemlisi siyasal aidiyetlerin ve çıkarların toplumsal katmanlardaki yerlerce deterministik olarak belirlendiği ve sistemin kapalı olduğu varsayımı bulunmaktadır. Aslında bu yaklaşım kendi içinde düşünce olarak tutarlıdır. Çok genel olarak siyasal bilim kuramının güç merkezli yaklaşımının da bu varsayımlar üzerine kurulu olduğu söylenebilir.

Ama bir siyasetin esas mihenk taşı pratikteki başarısıdır. Pratiğin bu yaklaşımı her zaman haklı çıkardığını söylemek zordur. Türkiye’de sol siyasal yelpazede böyle bir yaklaşımı temel alarak kurulan partilerin seçim sandıklarında önemli başarısızlıklara uğradıkları bilinmektedir. Öte yandan seçim sandıklarında başarı kazanan partilerin kendi ideolojik çizgilerini hep bulanık tuttukları, kendi desteklerini başka tür insan ilişkilerini ön plana çıkararak sağlamaktadırlar.

Buna rağmen güç merkezli siyasal yaklaşım özellikle sol çizgideki siyaset pratiği içinde merkezi konumunu korumaktadır. Bunun nedenlerinden biri olarak bu siyasal analizin, siyasal başarıya yol gösteremese de, hem başarılar hem de başarısızlıklar konusunda post rasyonalizasyonda kolayca kullanılabilmesidir. Sol yazın temel modelin neden çalışmadığına ilişkin olarak geliştirilmiş pek çok pozitif heuristik’e sahiptir.

İkinci önemli neden Marksist kuramın tarihten gelen prestiji karşısında, farklı ontolojik kabullere dayanan bir sosyal değişme kuramına sahip çıkılmaması olmuştur. Bugün sol yelpazede olup pratikte başarı gösteren tek proje kendisini dönüştürebilen

sosyal demokrasidir. Bu siyasal projede birey merkeze alınmıştır. Oysa bu projenin toplumsal değişme kuramının ontolojik kabullerinin birey esaslı olmayıp, sınıf esaslı olması üzerinde durmak gerekir. Oysa sosyal demokrasinin topluma ilişkin ontolojik kabüllerini liberalizmin atomistik bireylerden oluşan toplum ya da Marksizm'in sınıflardan meydana gelen toplum kabullerinden ayrı bir şekilde ilişki içinde birey kabulü üstünden kurması olanağı vardır.

Küreselleşen günümüz dünyasında bir siyasetin geliştirilmesinde başvurulabilecek ikinci yol, dünyanın büyük ölçüde bağlam bağımlılığını yitirmiş ekonomik ve siyasal ilişkilerini veri olarak kabul ederek, sınırlı yeniden düzenlemelere izin veren bir program geliştirmektir. Tabii bu halde de sınırlı da olsa varolan esneklikler seçilen ideolojik çizgi doğrultusunda kullanılmaya çalışılacaktır. Bir parti kurarak topluma yeni mesajlar vererek heyecanlar yaratmak isteyenler birinci tür yaklaşımı izleyecektir. Çünkü bu halde siyasetçi kendini daha rahat hissedecektir. Ama bir şekilde iktidara gelirse uygulamanın sınırlarıyla karşılaşacak başarısızlığa uğrayacaktır. İkinci yolu izleyenler ise topluma çekici bir seçenek sunmakta zorlanacaklardır. Türkiye siyasetinde son 10-15 yıldır, muhalefet partileri muhalefet yapamamakla suçlanmışlardır. Bu bir rastlantı değildir. Varolan küresel ekonomik ve sosyal ilişkiler içinde seçenek yelpazesi çok daralmaktadır ki, o seçeneği iktidarlar izlemekte, muhalefet de inandırıcı bir başka seçenek ortaya koyamamakta, bir anlamda bir muhalefet kriziyle karşılaşmaktadır.

Bu iki yaklaşımında toplumun iç yaratıcılığına kapalı kalmaktadır. Kanımca başarılı olacak bir yeni bir yol bulmak gerekmektedir. Bu iyi olanın dıştan ayrıntılı olarak verildiği bir yol olmamalıdır. Az belirlenmiş sınırlı sayıda bazı çıkış noktalarından başlamalıdır. Bu yeni yol gücünü işte bu az belirlenmişlikten almalıdır. Az

belirlenmiş çıkış noktaları, yaşam içinde insanların içinde buldukları çevre koşullarına uyumu ve toplumdaki insan ilişkileri içinde gelişen yeni anlayışları karşılamak için ürettikleri çözümlerin eklenmesine açıktır. Bu tür bir işleyiş içinde atılan küçük adımlar birikerek büyük değişmelerin ortaya çıkabilmesinin önünü açabilecektir. Birinci ve ikinci yaklaşımda aşılması gereken engeller bu oluşum (emergence) karşısında geride kalacaktır.

V: BİR YENİ SİYASET VE PARTİ ANLAYIŞININ OTURTULABİLECEĞİ AZ BELİRLENMİŞ TEMEL ÇIKIŞ NOKTALARI

Dünyada demokratik rejimlerin gelişme tarihleri içinde temsili demokrasiler günümüzde oldukça standartlaşmış bir siyaset yapma biçimine gelmişlerdir. Bu pratiğin ardında sanayi toplumunun, ulus devletler dünyasının, modernitenin izlerini sürmek çok kolaydır.

Günümüzde gelinen noktada siyaset partiler eliyle yapılmakta ve sonuç seçimler yoluyla alınmaktadır. Temsili demokrasinin kurumsallaştığı ülkelerde, belli bir siyasal doktrine ve bu doktrinin o ülkenin sorunlarının çözümüne uygulanmasıyla oluşan bir programa inananlar bir parti içinde örgütlenirler. Böyle bir parti kurulduktan sonra, halkla ilişkiye girecek ve onları programına inandırarak seçimde onların oyunu alacak ve bu yolla iktidara geldikten sonra programını ve doktrinini uygulayacaktır. Bu programın uygulanmasında başarılı olunursa, gelecekteki seçim de kazanılacaktır. Başarılı olunmazsa gelecekteki seçim kaybedilecektir.

Bu partilerin ideolojik seçimleri de birbirinden çok farklı değildir. Modernitenin olguları ikili karşıtlıklar içinde kavrama yaklaşımı içinde sol sağ karşıtlığından birini ya da sol ve sağ bir süreklilik

içinde ele alınırsa bu süreklilik içinde bir yer seçmeye sıkıştırılmıştır.

Genel çizgileriyle anlatılan bu pratik hem dünyada, hem de Türkiye’de, kabul gören, siyasete ve bunun temel aktörü olan partilere adeta normatifleşmiş bir bakış açısını dile getirmektedir. Bir anlamda bugün siyasal faaliyetten anlaşılanın ne olduğunun ana çizgilerini ortaya koymaktadır. Siyaset büyük ölçüde, sürece dıştan verili bir programı uygulamak için bir parti kurmak yoluyla, yeterli oyu alarak iktidara gelmek için yapılmaktadır. Partiler de oy almanın ve iktidara gelmenin bir aracı olarak düşünülmektedir. Bu kalıbın dışında bir arayışa gidilmemektedir.

Bu genel kurgu bizim siyaseti algılayışımızı ve siyasete bakış açılarımızı büyük ölçüde koşullandırmıştır. **Siyaset en kısa sürede iktidara gelmek için ve partiler eliyle yapılan ve temel başarısı aldığı oyla ölçülen bir faaliyettir.** Eğer gözümüzü varolan siyasal pratikler içinde açmışsak, siyaseti ve partileri oldukça sınırlı bir kapsamda tanımlayan bu normatif yaklaşıma ilk bakışta itiraz etmek için fazla bir neden bulamayız. Oysa dünyanın yaşadığı demokrasi krizini incelerken gördüğümüz üzere bu yaklaşımla dünyanın yaşamakta olduğu büyük dönüşüm arasında önemli uyumsuzluklar bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye’de siyasetin sorunlarını incelerken böyle bir siyaset çerçevesi için siyaset pratiğinin amaçlanandan ne kadar uzak noktalara gidebildiğini gördük.

Tabii bu saptamalar karşısında insan akli sessiz kalamaz. Çözüm bulmaya çalışır. Ama çözüme ulaşmak için izlenen stratejiye göre varılan sonuç çok farklı olacaktır. İzlenecek yollardan biri siyasete ve partilere bu normatif bakış açısını değiştirmeden, ortaya çıkan fiili durumu bir **yozlaşma olarak tanımlamak** ve bu yozlaşmaların ortadan kaldırılmasını

hedefleyerek normatif modeli yeniden uygulamaya koymaya çalışmaktır. Bu bir tür muhafazakar restorasyon çalışmasıdır. Türkiye’de siyasal başarısızlıklardan sonra yapılan eleştiriler ya da yeni siyasal atılım arayışları büyük ölçüde bu birinci çizgiyi izlemiştir. Bu halde yapılacak değişiklik önerileri sınırlı kalmaktadır. Dünyada temsili demokrasinin yaşadığı bunalıma da bir çözüm arama kaygısını taşımamaktadır. Ama varolan siyasal deneyimleri varolan siyasal pratik içinde oluşmuş kadrolara anlatılması kolaydır. Yapılan önerileri hem kendi yaşadığı deneyimle kolayca ilişkilendirebilecektir.

Başvurulabilecek **ikinci bir yol siyasetin amacını ve partilerin işlevini yeniden tanımlamaktır**. Bu halde daha köktenci ve yenilikçi değişme önerileri geliştirme olasılığı daha yüksektir. Demokrasinin yaşadığı bunalıma felsefi düzeyde yanıtlar verme fırsatı bulunabilecektir. Ama bu önerileri varolan siyaset pratiği içinde koşullanmış olanlara anlatmakta zorluklar doğacaktır. Bu yazıda ben, tüm zorluklarına karşın ikinci yolu izlemeye çalışacağım. Bunun için başlangıçta temel seçmeleri gösteren çok az sayıdaki önermeyle yetineceğim. Çıkış noktamı siyaset yapma biçimini ve parti anlayışını değiştirmeye dönük iki temel öneri oluşturacak. Daha sonra da bu önerilerin sonuçlarını yorumlama yoluna gideceğim. Bu yorumlama sırasında ortaya çıkan açıklar yeni önermelerin geliştirilmesine yol gösterecek.

Birinci Çıkış Noktası

Birinci önerme siyasetin amacını yeniden tanımlamaya çalışmaktadır. **“Bir ülkede (yerellikte) siyaset o topluluğun iç dinamiğini harekete geçirerek, o toplumda değişmeyi gerçekleştirebilmek amacıyla yapılır”** olacaktır. Bunun “siyasetin bir siyasal programı uygulayabilmek amacıyla iktidara gelmek için yapılır” önermesini içerebilmekle birlikte, onun

dışına çıkan kapsamı daha geniş bir önerme olduğu açıktır.

Bu önermeyi geliştirebilmemin esin kaynağını siyasetin son aylarda Türkiye’de içine düştüğü durum oluşturdu. Türkiye’nin AB’ye giriş müzakerelerini başlatmak için ardi ardına yaptığı değişiklikler, Türkiye’nin kendi iç dinamiğiyle değişmeleri gerçekleştirmediği, değişmelerin gerçekleştirilmesi için dış dinamiğe gereksinme duyulduğu konusunda bir görüş birliği ortaya çıktı. Bu durum Türkiye’de normal görülmeye başlandı. Bir eleştiri konusu olmadı. Oysa bu üzerinde çok düşünülmesi gereken bir konuydu. Bu gerçekte, Türkiye’de siyasal etkinliklerin büyük ölçüde anlamsızlaştığının bir başka ifadesi olmaktadır. Eğer Türkiye’de siyaset iç dinamikler oluşturarak değişme yaratamıyorsa, siyaset, sadece iktidar olmaya bir başka deyişle güç kullanma sarhoşluğuna ya da bu yolla kayırmacılık yapmaya yönelmiş oluyordu. Bu durumda siyaset anlamlılığını hatta meşru olarak savunulabilirliğini yitiriyordu. Bu durumda Türkiye’de halkın siyasete neden güvenmediğinin anlaşılması kolaylaşıyordu.

İşin belki de daha ilginç olan yönü, siyaset pratiğinin sadece statükoyu üretebilmesine karşın, dış etkilerle bir değişme gerçekleştiğinde de, bu değişme toplumda hemen, hemen hiçbir direnç görmeden kabul görüyordu. Bir başka deyişle Türkiye’de siyaset değişebilecek olanı değiştirebilme becerisini gösteremiyordu. Gerçekte siyasetçilerimiz, bu durumun utanç duyacak kadar farkındadırlar. Dış etkilerin ya da dinamiklerin zorlamasıyla bu değişiklikleri gerçekleştirmek için yeni yasaları TBMM’sinden geçirmeye çalışırken, hemen bunun dış etkilerle değil, halkın gereksinmelerini karşılamak için yaptıklarını üstüne bastıra, bastıra söyleyerek, kendilerini daha da kötü duruma düşürmektedirler. Türkiye’de yaşanmakta olan bu durum bana, bir ülkede anlamlı bir siyasetin varlığından söz edebilmek için,

o siyasetin ülke içindeki iç dinamiği harekete geçirmeye yönelmesinin bir koşul olarak konulması gerektiğini esinlendirdi.

Birinci önermedeki en kritik kavram **iç dinamiktir**. Öncelikle bunun hangi kapsamda düşünüldüğüne açıklık kazandırmak gerekir. İç dinamik oluşturmayı öne alan bir siyaset, toplumda bir yandan kronik sorunlarla yaşamaya razı olmamak, öte yandan bu sorunların çözümü için proje geliştirebilme kapasitesi bulunduğuna inancı ifade ediyor.

İç dinamikten anlaşılan toplumun değişik düzeylerinde farklı anlamlar kazanacaktır. **Ülke düzeyinde** iç dinamik çoğu kez yeni kurumsal düzenlemeler geliştirmek anlamına gelebilir. Bu düzeyde iç dinamiği harekete geçirecek bir siyasetin kurumsal duyarlılığı (institutional responsiveness) yüksek olmak durumundadır. Eğer siyaset böyle bir kapasiteye sahipse toplumunu eski yapıyı dönüştürememeden doğan kronikleşmiş sorunlarla yaşamaktan kurtaracaktır. **Yerellik düzeyinde** yerelliğin ve gündelik yaşamın sorunlarının çözümünü merkezden beklemeden kendi aralarında bir araya gelerek sivil girişimler ya da STK'lar oluşturarak çözme becerisini gösterebilmek olarak anlaşılabilir. **Birey düzeyinde** kaderine razı olan bir ruh halinden çıkarak talihini kendi yaratan bir ruh haline girmek yani aktif bir yurttaş haline gelmek anlaşılabilir. Bu durumda bireyin iç dünyasında olan bir dinamik söz konusu olmaktadır. Bu, onurlu yaşamın, dıştan verilen bir hak olduğu kadar, içte yaratılması gereken bir bilinç olduğunun farkına varılmasıyla gerçekleşecektir.

İç dinamik konusundaki açıklamaları tamamlamadan önce, yanlış anlamalara yol açmamak için ek bir açıklama daha yapmak gerekiyor. Burada iç dinamikten söz ederken, içine kapanmış dış dünyayla ilişki içinde olmayan bir ulus devletini,

salt ie dönük bir dinamiğinden söz edilmemektedir. Burada söz konusu olan bir ülke içindeki siyasal örgütlenmelerin sadece başkalarının projelerinin izleyicisi konumundan çıkarak ülkesi ve dünya için anlamlı düşünce ve projeleri üretebilme bunu geliştirirken ve uygularken dış dünyayla ortaklıklar geliştirebilme öz güvenine ve kapasitesine sahip olmasıdır.

Birinci önermenin en kritik kavramı olan i dinamiğ>e açıklık kazandırdıktan sonra diğ>er nitelikleri üzerinde duralım. Bu nerme siyasetin bir programı uygulayabilmek için iktidara gelmek amacıyla yapılır anlayışından iki önemli farklılık göstermektedir. Bunlardan **birincisi** içinde bulunulan duruma dışsal olarak verilmiş katı bir programın uygulanmasından değ>il, içinde bulunulan zaman ve mekanda oluşturulmuş karşılıklı öğrenme süreçleriyle oluşturulmuş bilginin kullanılması yoluyla üretilen yaratıcı çözümlerin ortaya çıkardığı bir i dinamikten söz ediliyor olmasıdır. **ikincisi** ise uygulamada etkili olmak için mutlaka iktidarda gelmenin bir ön koşul olarak ileri sürülmemiş olmasıdır.

Bu iki zelliğ>in de önemli dönüşümler geçiren dünyada temsili demokrasinin yaşadığı bunalım karşısında gelişen yeni demokrasi ve iktidar anlayışlarıyla uyum içinde olduğu söylenebilir.

Günümüz demokrasisinin temel niteliğ>inin müzakereci bir demokrasi olduğu hatırlanırsa, böyle bir demokraside müzakereler sonucunda bir soruna ilişkin çözümlerde uzlaşma sağlanması ya da yeni agonistik konumlar oluşturulması sadece değ>işik grupların müzakere platformunda ödün vermesiyle olmamakta, aynı zamanda da yaratıcılık yoluyla yeni çözümler üretmesine bağlı olmaktadır. Bu halde de siyasetten beklenen daha önce belirlenmiş ve belli çıkarları en iyi şekilde

gerçekleştireceği varsayılan bir programı hiçbir değişiklik yapmadan uygulamak için çatışmacı bir siyasal faaliyeti sürdürmekten çok yaratıcı kapasiteleriyle siyasal süreç içinde kalarak müzakere etmek ve bu karşılıklı öğrenme sürecinde çözümleri ve agonistik konumları sürekli olarak geliştirmektir. Eğer günümüz demokrasisinin temel karakterinin yaratıcı bir müzakerecilik olduğu kabul ediliyorsa, tabii ki siyasetin iç dinamik süreçleri başlatmak üzerinden tanımlanması daha uygun olacaktır.

Birinci önermede siyaset yapmanın amaçları arasında iktidarın ele geçirilmesinin bir ön koşul olarak sayılmaması da dünyanın yaşadığı dönüşümle yakından ilişkilidir. Günümüzde iktidar gücüne bakış açısı önemli ölçüde değişmiştir. Artık günümüzün iktidar pratikleri sadece devlet yönetimini denetlemek yoluyla, devletin zorlayıcı gücünü kullanmaya dayanmamaktadır. Bu iktidarın sadece görülen yüzüdür. Devlet bu tür bir zorlama tekeline sahip olma durumundadır. Ama bir ülkede iktidar sadece zor kullanma tekeliyle kurulamaz. İktidarın aynı zamanda günlük yaşam düzeyinde kullanılan söylemlerle tamamlanması ve kurulması gerekir. Günlük yaşamda kullandığımız söylemlerle bu iktidarı pek farkında olmadan her gün ve her işimizde üretmekteyiz.

Öte yandan, günümüz dünyasında kamusal alanda sadece siyasal partiler bulunmamakta, kamusal mal ve hizmetlerin üretimi sadece devlet tarafından gerçekleştirilmemektedir. Kamusal alanda artık değişik güç ve kapasitelerde çok sayıda aktör bulunmaktadır. Bu aktörler; demokratik kitle örgütlerinde olduğu gibi kamu alanındaki siyasal müzakere süreçlerini etkilemekte ya da STK'larda olduğu gibi bazı kamu mal ve hizmetlerinin üretimini tek başlarına gerçekleştirmekte, ya da devletle ortak olarak katılmaktadır. Böyle olunca da bir siyasal

partinin ülke içindeki iç dinamikleri harekete geçirmesi ve bunların yaşamdaki sonuçlarının yönlendirilmesi için mutlaka iktidarda olmasına gerek kalmamaktadır. Yaratıcılıklarını kullanabilen muhalefet partilerinin siyasal faaliyetleri de içinde bulunduğu topluluğun iç dinamiklerinin harekete geçmesini sağlamak ve o toplumda bu dinamiklerin etkili olmasını gerçekleştirmek amacı içinde tasarlanabilir.

Tabii bu önerme siyasal partiler iktidara gelme amacını taşımamalıdır biçiminde anlaşılmalıdır. Günümüzde temsili demokrasi krizi karşısında katılımcı, çoğulcu vb. demokrasi türleri önerilmesine karşın bu öneriler temsili demokrasiyi ortadan kaldıramamakta, onunla birlikte varlıklarını sürdürmektedir. Dolayısıyla demokratik pratik içinde seçimle iktidara gelmek önemini büyük ölçüde korumaktadır. Burada iktidara geçmenin birincil hedef olarak ele alınmamış olmasının değişik nedenleri vardır. Tüm siyasetin amacının iktidara geçmeye indirgenmesinden kaçınmak, Türkiye örneğinde gördüğümüz üzere ortaya çıkan bir çok yozlaşmaya yol açmamak ve bu yozlaşmanın fark edilmesini zorlaştırmasını engellemek diye sayılabilir.

Ayrıca sadece iktidara gelmeye odaklanmış bir siyaset anlayışı iktidar dışı kalmış siyasal partileri pratikten kopuk olarak bir bekleme süreci içine sokmaktadır. Bu durumda partilerin iktidarda ve muhalefetteki söylemleri ve olaylara bakışları bir birinden çok ayrılmaktadır. Bu da siyasal partilere duyulan güven eksikliğinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Oysa bu yazıda ileri sürülen birinci önermenin kabul edilmesi halinde partilerin hem iktidarda hem de muhalefetteki faaliyetleri iç dinamik yaratmaya yönelecek, muhalefette de gerçekleştiremeyeceği şeyleri söyleyemeyecektir. Tabii ki bu durumda iktidar olabilmek yine de önemlidir. İktidar da

gerçekleştirebileceği iç dinamikler daha güçlü olacak daha da önemli sorunların çözümüne yönelecektir.

Bir siyasetin iç dinamik oluşturması gerekliliği üzerinde bu kadar çok durunca, bu ***iç dinamiğin nasıl oluşturulabileceği*** üzerinde de düşünmek, yol göstermeye çalışmak gerekir. Bir toplumda değişmeyi yaratacak iç dinamiklerin ortaya çıkabilmesi için mutlaka, demokratik siyasal rejimlerin benimsenmiş olması gerekmez. Başka türdeki rejimlerin de bir iç dinamik yaratması olanaklıdır. Tabii bir toplumda siyasal rejimlerin niteliğine göre iç dinamiğin yaratılmasının koşulları da değişecektir. Bu yazıda biz katılımcı demokratik rejimler üzerinde durduğumuz için, böyle bir rejim içindeki iç dinamik oluşturma olanakları üzerinde de durmamız gerekir. Bir iç dinamikten söz edebilmek için öncelikle, karşılaşılan sorunlar karşısında yeni çözümlerin, yeni projelerin ortaya çıkmasına ya da oluşmasına olanak veren ortamların, platformların bulunması gerekir. İkinci olarak, bu platformda karşılıklı öğrenme süreçlerinin gerçekleşebilmesi ve oydaşmanın sağlanabilmesi için yeni bir siyaset zihniyetinin, isterseniz yeni bir siyaset ahlakının benimsenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Üçüncü olarak çoğulcu pratiklere açık izin verici bir kurumsal (yasal) çerçeveye gereksinim vardır. Son olarak da sistem bu oluşturulan projeler için kaynak, insan gücü ve adanmışlık (commitment) yaratabilme kapasitesine sahip olmalıdır.

İç dinamik konusundaki tartışmayı sonuçlandırmadan önce bu konudaki vurgulamanın önemli bir siyasal açılımı üzerinde duracağım. Ulus devletler dünyasından küresel dünyaya geçerken ulus devletler yok olmamakta varlıklarını sürdürmektedir. Ama küreselleşen bir dünya da ulus devletlerin işlevleri ve diğer ulus devletlerle ilişkileri yeniden tanımlanmaktadır. Bu durumda eski ulusçuluk anlayışının yerini

yeni bir ulusçuluk anlayışı alması gerekir. Oysa siyasal alanda bu konuda bir açıklığa kavuşulduğu söylenemez. Yapılan daha çok geçmişteki ulusçuluğun eleştirisi düzeyinde kalmaktadır. Ulus devletlerin sınırlarının artık bilgi, düşünce, mal, sermaye hatta işgücü akımlarını engelleyemediği bir dünyada **yeni ulusçuluk anlayışını** da belki de en iyi biçimde iç dinamik yaratma koşulundan başlayarak kurabiliriz. Kendisi iç dinamik yaratabilen bir ülke dünyanın değişme ve dönüşme macerasına, yaratıcılığıyla katkıda bulunabilen bir ülke haline gelebilecektir. Böyle bir ülke de dünya ülkeleri arasında saygı görecektir. Bu ülkenin yurttaşları da böyle bir ulusun üyesi olmanın doyumunu paylaşacaktır. İç dinamik yaratabilmek bir doyum kaynağı olabildiği gibi aynı zamanda da küresel dünyada bağımsızlık anlayışının yeniden nasıl kurulabileceğine de yol gösterecektir. Günümüz dünyasında bağımsızlığı iç dinamik yaratarak dünyayı etkileme kapasitesine sahip olmak diye düşünmek anlamlı olacaktır. Bu iki yorum iç dinamik yaratma vurgusunun yeni bir ulusçuluk anlayışı geliştirmek bakımından potansiyelini açık olarak ortaya koymaktadır.

İkinci Çıkış Noktası

Birinci önermeyle siyaset yapmanın amacını belirledikten sonra bu değişikliğin siyasal partiye bakış açısında ne tür bir değişiklik yaratacağını ortaya koyan ikinci temel öneriye geçebiliriz. Dünyada temsili demokrasinin ortaya çıkmasıyla birlikte bugünkü anlamda siyasal partiler hemen oluşmamıştır. Oy hakkı genişletilip yaygınlaşmaya başlayınca önce adayları tanıtarak oyların onlara yönelmesini sağlayacak seçim komiteleri oluşmuştur. Zaman içinde değişik ülkelerde, fikir klüpleri, seçim komiteleri, sendikalar vb. örgütlenmeler dönüşerek birbirinden farklı geleneklere sahip partiler haline gelmişlerdir. Bu partiler içinden çıktıkları geleneklere bağlı olarak desantralize bir yapıda

olabildiği gibi, çok merkeziyetçi bir yapıda da gelişmişlerdir. Üyelerinin özel hayatına hiç müdahale etmeyenleri olduğu gibi yalnız kamusal yaşamını değil özel hayatını da tam olarak denetlemeye çalışan türleri de olmuştur. Değişik türlerde ortaya çıkmış olmalarına karşın hep iki özellikleri ortak olmuştur. Bunlardan biri aynı siyasal doktrine inanların bir topluluğu olması, diğeri ise seçim süreçlerinde başarıya yönelmesidir.

Bu kısa tarihsel analiz demokrasiyle var olan parti yapıları arasında bire bir bağlayıcı ilişkiler bulunmadığını seçeneklerin, olanaklı olduğunu gösteriyor. Varolan parti yapıları temsili demokrasi anlayışını temel alarak geliştirilmiş bulunuyor. Temsili demokrasiyi aşan yeni demokrasi anlayışıyla uyum içinde değil. Oysa gelişen yeni demokrasi anlayışlarıyla daha uyumlu olacak aynı zamanda da varlığını sürdüren temsili demokrasinin gereksinmelerine yanıt verebilecek yeni bir parti modelinin önerilebileceği düşünülebilir. İşte **ikinci önermeyle** böyle yeni bir parti anlayışı dile getirilmektedir. **Günümüzün demokrasisinin gereksinmelerini karşılayabilmek için partiler kollektif bilişsel sorumluluğa sahip bir öğrenen kurum olarak örgütlenmelidir. Bu partiler pratikleri sırasında sürekli olarak üretecekleri yeni bilgileri kollektif olarak yapılandıracaklardır.**

Tabii ki böyle, yeni bir parti modeli yalnız kavramsal düzeyde değil pratikte de, bilgi toplumuna geçen dünyanın olanaklarını kullanarak, başarıyla yaşama geçirilebilirse, yalnız Türkiye de değil dünyada da iddia taşıyan bir parti modeli ortaya konulmuş olacaktır.

Türkiye'de günümüzde varolan tüm partiler için, partinin öğrenen olmaktan çok bilen olduğunu söyleyebiliriz. Partiden beklenen merkezdeki yapılarıyla en doğru olduğunu varsaydığı bir çözümü üretmesi ve bunu halka anlatarak halkın siyasal desteğini

sağlamasıdır. Oysa yeni öneride parti bir bilen ve bildiğini yayan değildir. Tersine ister yerellik düzeyinde, ister merkez düzeyinde yani partinin her kademesindeki, her faaliyetinin paralelinde öğrenen ve sürekli olarak bilgisini yapılandıran bir örgüt olacaktır.

Eğer bu yazıda yapıldığı gibi siyasetin amacı bir iç dinamik yaratmak olarak tanımlanmış ise, her kademesindeki faaliyetleriyle sürekli bilgi üretecek biçimde örgütlenmiş bir partinin, iç dinamik üretmek amacını gerçekleştirmekteki başarı şansının var olan partilere göre çok daha yüksek olacağı açıktır. Eğer bir parti örgütlenmesini öğrenen bir parti olarak gerçekleştirdiyse ve her kademesindeki faaliyeti sırasında öğrenerek yeni bir bilgi üretebiliyor ve bunların birikimini sağlıyorsa, o parti sürekli olarak kendisini diğer partilere üstün kılacak bir birikim ya da genelleştirilmiş potansiyel sağlıyor demektir. Tabii bu halde partilerin nihai başarısı da bilgi birikimini gerçekleştirebilmedeki becerisine bağlı olacaktır.

Şimdiye kadar partinin öğrenen, bilgi üreten bir örgüt olduğunu söylerken üretilecek bilginin içeriğinden söz etmedik. Günümüzde öğrenen firmadan, öğrenen bölgeden söz ederken okullarda sözünü ettiğimiz tür bir öğrenmeden çok daha farklı tür bir öğrenmeden söz edilmektedir. Burada bir okulda öğrencilere öğretmenlerce aktarılan kitaplarda yazılı yani kodlanmış bir bilgiden ve onun aynen öğrenilmesinden söz edilmemektedir. Bir öğrenen fabrikanın ürettiği mallar yanı sıra ikinci bir ürün olarak bilgi de ürettiği kabul edilmektedir. Bu fabrika sürekli olarak bir malı üretmekte iken bu üretimi sırasında üretimi etkinleştirecek yeni buluşlar yapmaktadır. İşte firmanın öğrendiği ve biriktirdiği bu yeni buluşlardır. Nasıl öğrenen bir fabrikanın neleri öğrendiği üretim sürecinin niteliğine bağlı ise, öğrenen bir partinin öğrendikleri de bu partinin kendisi için seçtiği ana faaliyet alanına göre belirlenecektir.

Siyasetin **esas faaliyet alanının ülkenin ve her yerelliğin sorunlarını çözmeye ve bunun için gerekli içsel dinamikleri yaratmaya dönük olacağı** kabul edilince partilerin de bu faaliyetleri sırasında bunun için anlamlı (yenilikleri) bilgileri üreteceğini de kabul etmek gerekir. Bir partinin her yerel örgütü, içinde bulunduğu yerelliğin sorunlarını algılayarak, o yerellikte bir aktör olarak o sorunun çözümü için diğer aktörlerle birlikte çözüm arayacak ve bu çözümü uygulamak için ortaklıklar geliştirecektir. İşte öğrenme (yenilikçilik) bu süreç içinde gerçekleşecektir. Bu çözüm ve üretilen bilgi büyük ölçüde o yerelliğe gömülü olacaktır. İşte bu bilginin üretilmesi o topluluğun ortak bilişsel sorumluluğu altında gerçekleşmekte bu sırada parti tarafından da öğrenilmektedir. Bu öğrenme sürecinde iki tür bilgi üretilmektedir. Bu bilgilerden birincisi ele alınan sorunun çözümlmesine ilişkin bilgidir. İkincisi ise yeni siyaset yapma biçiminin geliştirilecek bilgisidir. Bu ikinci tür bilgi bir partinin oluşumu açısından daha da kritik bir öneme sahiptir. Partinin kişilerle toplumla ilişkisinde güveni nasıl oluşturduğunun bilgisi etrafında kümelenerek birikecektir. Böyle içinde bulunduğu toplumla kurduğu güven ilişkisini olumsal olarak geliştirecektir. Partinin tarihi, bir güven ilişkisi kurmanın tarihi haline gelecektir.

Bu toplu öğrenme ve toplu çözüm oluşturma arayışı içinde insanlar karşılıklı öğrenme ve etkileşme ilişkisi içine girmekte, karşılıklı olarak sorumluluklar yüklenmektedirler. Bu ilişkiler başlangıçta araçsal bir kaygıyla kısa erimli sorunları çözmek için geliştirilse bile, uzun erimde nitelik değiştirerek bir yaşam biçimi olma potansiyeli taşımaktadır. Bu ilişki güven üretebildiği sürece derinleşecek, aktif yurttaşın oluşmasına katkı yapar hale gelecektir.

Her yerellikte üretilen bu bilgiler parti merkezine akarak onun diğer partiler karşısındaki üstünlüğünü sağlayacaktır. Tabii

parti merkezlerinin faaliyeti sadece yerelliklerin bilgisini merkezde toplayarak onları sistemleştirmek ve yapılandırmak değildir. Parti bu birikimi yaratıcı bir siyaset oluşturmakta kullanabilmek becerisini göstermelidir. Ama, bu yeterli değildir. Bir ülkenin sorunları sadece yerelliklerin sorunlarının biraraya getirilmesiyle kavranamaz. Ülkenin bir çok sorunun da makro düzeyde algılanması ve çözümlerinin de makro düzeyde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu düzeyde geliştirilecek katılımcı çözüm arayışları da bir öğrenme süreci haline getirilebilir. Tabii bu işlevler de partinin merkez örgütlerince yerine getirilecektir.

Böyle bir parti anlayışının avantajlarını sadece bilgi konusunda sağladığı üstünlüklere dayanarak açıklamak yetersiz olacaktır. Böyle bir parti yapısının bunun ötesine geçen üstünlükleri olacaktır. Böyle bir parti içinde her üye sadakatiyle değil, bilgisiyle, yaratıcılığıyla yer almaktadır. Kendisini kayrılacak bir kişi değil saygı duyulan bir ortak olarak görmektedir. Böyle yaratıcı bir parti faaliyeti o bireye yaşamında bir doyum verecektir. Bu parti içinde saygınlık yaratıcı kapasiteye göre kazanılacaktır. Bu parti içinde merkez sultasının gelişmesi kolay değildir. Yerel parti örgütleri bağımlı örgütler değildir, partinin yaratıcılık kaynaklarıdır. Böyle bir parti içinde delege ağalığı türü mekanizmaların gelişmesi daha zordur. Böyle bir parti içinde bütünlüğün kurulması liyakat esaslı kariyer sistemlerinin gelişmesi daha kolay olacaktır. Bu yollarla **geliştirilmiş bir siyaset yerele gömülü olduğu** için halka yabancılaşması da söz konusu olmayacaktır.

Siyasetin yerele gömülü olduğunu söylerken dikkatli olmak gerekir. Bu ilişkiler siyasal kimlikleri ön plana alarak kurulan ilişkiler değildir. Tersine kültürel ilişki ön plandadır. Bu ilişkilerin yerel düzeyde o yerelliğin kültürel kalıpları içinde, yüz yüze gelerek kurulduğunu, güvenin bu kültürel kalıplara göre

oluşturduğunu unutmamak gerekir. Merkezin makro nitelikteki sorunlarının çözümü için yaratacağı katılımcı öğrenme süreçleri tabii ki yerel kültüre gömülü olmayacaktır. Bu halde **anonim ilişkiler üzerine dayalı zayıf ilişkilerin gücünü** dikkate alan yeni bir modelin düşünülmesi gerekecektir.

Böyle yeni bir parti önerisi yapıldığında sorulması kaçınılmaz bir başka soru daha vardır. O da bu parti içinde yer almanın insanların hangi güdülerine hitap edeceğidir. Denilebilir ki günümüzün partileri içinde siyaset yapanlar eğer iki yüzlü gündemlerle siyaset yapmıyorlarsa, bu parti içinde de benzer hatta daha yüksek doyumlara bulacaklardır. Eğer içinde bulunduğu sorunlara çözüm bulmak için, ya da ilginç ve yaratıcı bir ortam ve toplumsal ilişkiler içinde bulunmak için siyaset yapmak istiyorsa bu yeni parti anlayışı içinde yeterli doyum bulacaktır. Ama o kişi salt iktidar olmak ve kayırmacı pratikler içinde bulunmak için siyaset yapıyorsa yeni parti içinde doyum bulamayacaktır. Böyle kaynağını yerellik içinde oluşturduğu güven ağlarından alan bir parti sempatanları için gerekli motivasyonu ve çeşitliliği üretmekte zorlanmayacaktır.

Tamamlayıcı Bir Önerme

Denilebilir ki, ilk iki önerme kendi içinde bir bütün oluşturmaktadır. Bu önermelerle uygulamada etkili olmak için yalnız seçimlerle iktidara gelmeyi ve iktidar gücünü kullanmayı ön gören bir bakış açısı aşıldığı için, bu önermelerle günümüzdeki gibi seçim pratiklerine bağlı olmayan bir demokrasi önerilmesine olanak verecek bir potansiyeli içermektedir. Ama günümüzde yeni demokrasi biçimleri arayışları bu noktalara kadar uzanmaktan uzaktır. Kuramsal alanda olmasa bile pratikte temsili demokrasi ve seçim süreçleri varlığını ve önemini korumaktadır. Bu nedenle günümüzdeki bir parti önerisinin,

başka açılım potansiyelleri taşısa da bu gerçekliği görmezlikten gelmesi beklenemez. Bu durumda bizim de yeni anlayışın seçimlere ve iktidara gelmeye ilişkin bakış açısı üzerine de **üçüncü bir önermeyi** daha geliştirmemiz gerekecektir.

Bu parti sorunlara her yerellikte çözüm bulurken geliştirdiği öğrenme süreçlerinin birikimlerine dayanacağı için, önceden verilmiş bir doktrini uygulamaya geçirecek bir oluşum değildir. Ama yine de sorunların çözümünü etkileyecek yönelimleri olacaktır. Bu yönelimler de temelde insana bakış açısından kaynaklanacaktır, insanlara onurlu bir yaşam sağlamayı yani özgürlüklerini ve fırsat eşitliklerini geliştirmeyi esas alacaktır. Bu partinin gücünü sadece onun insana bu bakış açısı değil aynı zamanda sorunları saptama biçimi oluşturacaktır. Bunlar geçmişin parti modellerindeki gibi soyutlanarak parti merkezine intikal eden ve onlar tarafından çözülmeyi bekleyen sorunlar değildir. O yerelliğin gündelik yaşamla doğrudan ilgili sorunlarıdır. Bunların çözümü için çoğu kez büyük siyasal kararlar almak gerekmeyecektir. O topluluğun insanların bilinçlenmesiyle, kendi çabalarıyla çözebilecektir. Üretilecek yeni bir hizmet, özel alandan yapılacak küçük fedakarlıklar pek çok sorunu çözecektir. Böyle çözümler üretebilen aktif yurttaşların yarattığı güven ağı yeni partiyi temsili demokrasi pratikleri içinde de güçlü hale getirecektir.

Üçüncü önerme; ***Böyle, toplumda kimseyi dışlamadan, öğrenme süreçlerini harekete geçiren insanlar için onurlu bir yaşam geliştirmeyi esas alan, oluşturduğu yerel güven ağlarını harekete geçiren, bir partinin seçim süreçleri içinde başarı şansı, siyaseti salt oy sağlamak için fırsatçı bir eğilimle yapanlardan daha yüksek olacaktır,*** diye sunulabilir.

Böyle bir önermeyi yapabilmem de en önemli dayanağımı Türkiye’de siyasetin özellikleri üzerinde dururken sözünü ettiğim paradoks oluşturmaktadır. Türkiye’de halkın demokrasiye inanmasına karşın siyasetçiye güvenmediğini herkes bilmektedir. Temelde bir güven krizi vardır. Tabii bir partinin pratiğini halkla ilişki içinde öğrenen bir kurum olarak geliştirmesi güvenin yükseltilmesi için en uygun yollardan biri olacaktır. Partinin yeni pratiği içinde öğrendiklerinin en önemlisi bu güvenin oluşturulmasının yolları olacaktır.

Böyle bir partinin üstünlüğünü ifade ederken sadece seçim kazanma olasılığının yüksek olması üzerinde durmak yeterli olmaz. İktidara geldiğinde de başarılı olma olasılığı üzerinde de durmak gerekir. Daha muhalefetteyken iç dinamikler yaratma süreçleri içinde yetişmiş ve oydaşma yaratma kapasiteleri gelişmiş kadroları olan bir partinin iktidarda başarılı olma olasılığının eski partilere göre daha yüksek olacağı açıktır.

Ayrıca bir yandan siyasetin iç dinamik oluşturmaya yönelmesi, öte yandan bunu gerçekleştirecek partinin öğrenen bir örgüt olarak düşünülmesi, gerçekte siyaset alanına **yeni bir ahlak önerisi** getirmektedir. Genellikle geçmişin modellerine göre gelişmiş partiler kamu alanında, ülkenin sorunlarını başkalarının değil ancak kendilerinin çözeceğini söylerken, başkalarını dışlayıcı bir dil kullanmakta, kamu alanını çatışmalı bir alana dönüştürmekte siyaseti sıfır toplamlı hale getirmektedir. Oysa önerilen siyaset anlayışı ve parti yaklaşımında kamu alanında eskisi gibi bir dilin anlamı kalmayacaktır. Artık siyaset sıfır toplamlı bir oyun olarak görülmemektedir. Kamu alanı çatışma alanı olarak görülmekten çok yaratıcılık becerilerinin sergilendiği karşılıklı öğrenmenin gerçekleştiği bir alana dönüşecektir. Bu alanda da siyasetteki zihniyet değişikliğinin gerektirdiği yeni bir söylem ve ahlak gelişecektir. Bu söylemler ve ahlak yeni

pratik içinde siyasete güveni aşındırmaktan çok pekiştirecektir.

VI.ÖNERİLEN YENİ SİYASET ANLAYIŞI UYGULAMAYA ÇALIŞILDIĞINDA ORTAYA ÇIKABİLECEK SORUNLAR

Yeni bir siyaset biçimi öneren bu yazının ilk taslağında, bu bölümde ele alınacak olan, daha çok pratiğe ilişkin, sorunlar üzerinde durulmuyordu. Yeni siyaset anlayışına ilişkin daha çok kavramsal düzeydeki bir sunumla yetinilmişti . Böyle bir tutum, öğrenme süreçlerini ön plana alan yazının genel yaklaşımıyla da tutarlıydı. Pratiğin sorunlarının pratiğin öğrenme süreçleriyle aşılacağı varsayılıyordu.

Oysa Pera Palas'ta ve Bilgi Üniversitesi'nde yaptığım sunumlar sonrasındaki tartışmalar, dinleyicilerin sordukları sorular bu önerinin, Türkiye'de nasıl uygulamaya konulabileceği konusunda da öneriler yapmanın gerekliliğini ortaya koydu. Bu toplantıların izleyicileri genel olarak sosyal demokrat siyasal parti pratikleri içinde yer almış ya da yakınında bulunmuş ama bu parti pratiklerinin sağlıklı yanlarını yakından gözlemiş ve partilerinden ayrılmış kişilerden oluşuyordu. Ama bu kopuş onları küstürmemişti, yeni arayışlara açıklıklarını koruyorlardı. Onların soruları ve bir yerden yeni olana başlamak çabaları kuşkusuz çok değerliydi. Bu sorular karşısında kayıtsız kalınamazdı. Onun için ortaya koydukları sorular hakkında düşüncelerimi bu bölümde ele alacağım.

Bu soruların hepsi bir araya getirildiğinde değişik gruplar halinde toplanabileceği ortaya çıkıyor. Birinci gruptakilerin, üç temel soru etrafında kümелendiği düşünülebilir. Bunlardan birincisi, **böyle bir anlayışın özellikle Türkiye'de uygulanabilirliği** konusunda yeterli ipuçları var mıdır ve Türkiye'de kimler böyle bir sürecin katılımcısı olabilir sorularını içermektedir. İkincisi, böyle bir **modelin uygulanmasında nasıl bir süreç izlenebilir,**

hangi zaman perspektifi içinde iktidarda söz sahibi bir hareket haline gelebilir sorularıdır. Üçüncüsü ise daha pragmatiktir. Bu zaman perspektifini kısaltacak **daha kestirme yollar bulunabilir mi** sorusunu sormaktadır.

Söz konusu toplantılara katılanlar için en merkezi konumdaki sorular bu birinci grupta yer alan sorulardı. Şimdi onları yanıtlamaya çalışalım. Böyle katılımcı bir demokrasi pratiğini merkeze alan bir partinin kuruluş aşamasında tüm Türkiye’de öncü rolünü yüklenecek, geçmişteki parti pratiklerinin alışkanlıklarına kapılmayacak kişiler bulunabilir mi ? Tabii böyle ilk deneyimleri geliştirecek öncü kadrolar bile bulunamıyorsa, böyle bir tasarım uygulamaya yansıtılamayacaktır.

Türkiye’de katılımcı pratikler konusunda genelde yaygın bir kuşku bulunmaktadır. Bu konuda sık, sık verilen bir örnek apartman yönetimlerinde yaşananlardır. Daha başka bir çok başarısız örnek daha sayılabilir. Bu başarısız örneklere bakıldığında bunların gerisinde hep benzer nedenlerin bulunduğunu görürüz. Bunlardan birincisi katılım konusundaki bizim başlangıç algımızdaki yanlışlıktır. Çoğu kez biz katılım yolu açılınca kişilerin hemen katılacağını var sayıyor ve beklenen büyük katılım olmayınca da düş kırıklığına uğruyoruz. Oysa katılım süreçleri empatik bir anlayışla çok duyarlı bir biçimde planlanarak geliştirilmelidir. Başarısız katılım öykülerinin altında çoğu kez katılım adı altınca katılımcılara angarya yüklenmeye çalışılmış olduğunu görürüz. Tabii ki katılımcılıktan pasifleştirilmiş bir yurttaşlık kültürünün yerleşik olduğu bir ülkede bir aktif yurttaşlar ülkesinde olduğu kadar başarılı sonuçlar alınamayacaktır. Ama bugünkü duruma bakarak Türkiye’nin sürekli olarak bir pasif yurttaşlar ülkesi kalmasına razı olamayız. Aktif yurttaşlığın geliştirilmesi için elimizden geleni yapmak durumdayız. Böyle bir parti pratiğinin benimsenmesi ülkede

aktif yurttaşlığın geliştirilmesinin önemli mekanizmalarından birini oluşturacaktır.

Bu aşamada önemli olan böyle bir pratiği başlatmak için yeterli sayıda aktif yurttaşların bulunmasıdır. Kanımca Türkiye’de başlangıç için yeterli bir birikim vardır. Son yıllarda sivil toplum hareketlerinde yaşanan gelişmeler bu konuda ümitli olmak için yeterli ip uçları vermektedir. Türkiye’de bir çok yerellikte yerel öncüler çıkabilmekte ve parti aidiyetleri dışında kalarak yerel kamu alanında yerel sorunlara sahip çıkmakta ve öncülük etmektedir. Ayrıca bir çok yerellikte ve genel olarak Türkiye’de var olan siyasal partilerden yüksek düzeyde tatminsizlik duyulmaktadır. Yurttaşların kulaklarının yeni deneyimlere açıklığı artmıştır.

İkinci olarak Türkiye’de böyle bir parti sürecinin nasıl yaşama geçirilebileceği sorusunu yanıtlamaya çalışacağım. Normal olarak böyle bir parti modelinin geliştirilmesine **orta erimli bir perspektifle başlanmasının** doğru olacağını düşünüyorum. Orta erimden anladığım ilk seçimde değil ikinci seçimde iktidara gelmenin amaçlamasıdır. Oysa Türkiye’de siyasal parti kuruluşları genellikle yeni bir lider ve popülist bir söylemle ortaya çıkarak, konjonktürün sağladığı bir rüzgarla, hemen ilk seçimde bir başarıyı sağlamak amacıyla kurulmaktadır.

Burada önerilen yeni yaklaşımın bu tür acil bir hedefi yoktur. Hatta etrafında yeterli aktif yurttaşlardan oluşan bir güven ağı kurmadan iktidara gelmesi yararlı olmayacağı ve onu kısa sürede başarısızlığa götüreceği için böyle acil bir iktidara geliştiren kaçınılmamalıdır.

Bu hareketin ortaya çıkışında böyle bir çıkış noktasına inanmış pratik içinde modellerini sürekli olarak geliştirme beceri ve sabrını gösterebilecek bir öncü kadroya gereksinme vardır.

Türkiye’de genellikle kurulacak partilerde lider önemli olmakla birlikte bu hareketin ortaya çıkışı için bir liderle başlaması gerekmez, hatta liderini hareketin gelişmesi sırasında kendi içinden ve hareket içinde yarattığı başarılar üzerine oturtarak ortaya çıkarması daha doğru olacaktır.

Bu anlayışın başlangıçta bir parti olarak ortaya çıkmasından çok yeni bir siyaset anlayışını savunan **bir hareket olarak ortaya çıkması** daha doğru olabilir. Bu hareketin başlangıçta ülkenin değişik yörelerinde yerel gruplar oluşturması ve bu yerelliklerde değişik iç dinamik oluşturma başarıları sağladıktan sonra, bu başarıların sağladığı saygınlığa ve güvene dayanarak parti haline dönüşmesi, işte **bu dönüşümü sırasında, eşitler arasındaki birinci anlayışını aşmayan anlamdaki, liderini belirlemesi** uygun olacaktır. Bu nedenle bu hareketin ilk çıkışında seçilen yerler ve ele alınan sorunlar konusunda çok dikkatli olunmalı mutlaka başarılı örnekler yaratılmasında özenle çalışılmalıdır. Çünkü hareketin başarıyla yeni anlayışta bir siyasal partiye dönüşmesi bu ilk aşamada sağlanan başarı birikimine ve bu başarıların topluma iyi duyurulmasına bağlı olacaktır.

Denilebilir ki partinin kurulmasında acele etmemek gerekir. Hareket ne kadar kökleşmiş ve başarı birikimi sağlamış bulunuyorsa partileşmesi daha kolay ve başarılı olacaktır. Bu parti var olan partilere benzemeyecektir. Nasıl çalışacağına ilişkin düşünceler ve ip uçları daha önceki bölümlerde verildiği için burada ayrıca üzerinde durulmayacaktır.

Birinci grupta ele alınacak üçüncü soru partileşme sürecin nasıl kısaltılabileceği olacaktır. En genel çizgileriyle ortaya çıkacak hareketin bir partiye dönüşmesi süresinin kısalması hareket aşamasındaki başarı birikimine bağlıdır. Hareket ne

kadar hızlı başarı biriktirirse o kadar kısa sürede partileşebilecektir. Ama Türkiye’de yeni bir partileşme ümidi belirdi mi bu parti içinde eski parti modelini yeniden üretmek için bekleyen çok sayıda eski siyasetçi ortaya çıkmaktadır. Bu gruplar hareketin acil olarak partileşmesi için baskı yaratacaklardır. Bu baskılara direnmek başlangıçta partiye duyulan ilgiyi düşürüyor gibi olsa da, uzun erimde başarısına hizmet edecektir. Ama bu yeni hareketin eski parti pratiği içinde yer almış olan herkese kapalı olacağı anlamında alınmamalıdır. Var olan siyasal pratik içinde yer alarak onun çıkmazlarını görmüş ve yeni arayışların gerekliliğine inanmış bulunan bu kişileri dışlamak için gerek yoktur. Yeni siyasal hareket içinde yer alarak onun yeni ahlakına uygun biçimde yerel sorunların çözümünde karşılıklı olarak öğrenilenlere dayanarak, yeni çözümler üretilmesine katılıyor ve hareketin başarı kaydını yükseltiyorsa, tabii ki bu hareketin değerli bir katılımcısı olacaktır.

Pera Palas’taki ve Bilgi Üniversitesi’ndeki tartışmalarda ortaya çıkan ikinci gruptaki sorunları **kimlik sorunları** başlığı altında toplayabiliriz. Bu konuda ortaya çıkan birinci sorun önerilen yeni siyaset modelinin günümüz toplumunda kimlikler üzerinden siyaset yapan gruplara göre konumunun ne olacağına ilişkindir. İkinci kimlik sorusu ise bu yaklaşımın kendisini topluma nasıl sunacağı ve kendi kimliğini nasıl betimleyeceğine ilişkindir.

Kimlik üzerinden siyaset yapmak Türkiye’nin gündemindedir. İster dini, ister etnik olsun **kimlikler üzerinden siyaset yapılması** sonucunda Türkiye son döneminde önemli krizler yaşamıştır. Bu nedenle yeni ve daha gelişmiş bir demokrasi anlayışını getirdiğini iddia eden bir siyasal hareket kamu alanında bu bakımdan ciddi bir sınava tabi tutulacaktır. Yapılan öneriyi böyle bir sınavdan geçirmek için önce kimlik sorunlarının

demokrasiyle ilişkisi konusuna bir açıklık kazandırmak gerekir. Aslında iyi işleyen çoğunluk sultasını reddeden çoğulculuğa ve katılımcılığa olanak veren bir demokrasi karşısında kimlik siyasetleri haklı talepler ortaya süremeyeceklerdir. Demokrasinin kimlik siyasetleriyle ilişkisi daha çok insan hakları üzerinden kurulacaktır. Bir demokraside bir kişi kimliği nedeniyle dışlanmamalıdır. Bu onurlu yaşam hakkının sonucudur. Öte yandan insanlar belirli kimlikleri seçmeye de hiçbir biçimde zorlanmamalıdır. Bu iki koşul karşısında grup haklarından söz etmek demokrasi anlayışıyla tutarlı olmayacaktır. Burada önerilen küçük gruplar içinde karşılıklı öğrenme ve yaratıcı çözümler üzerinde oydaşma yaratılmasına ya da agonistik konumların yeniden üretilmesine dayanan bir demokrasinin karşısında kimlik üzerinden siyaset yapanlar haklı talepler ortaya koyamayacaklardır. Bir yerellikte belli bir kimliği benimseyenler yaşıyorsa oydaşmayla üreteceği çözümler kendi kimlik anlayışlarıyla çelişmeyecektir. Bir yerellikte çok heterojen bir yapı varsa onların uzlaştığı noktada da kimlik sorunlarını da göz önüne alan bir uzlaşma sağlandığı için bir sorun ortaya çıkmayacaktır. Kimlik üzerinden siyaset, özcü bir tutumla, kimlikleri değişmez olduğu kabulü üzerinden, uzlaşım olanaklarını kapayan bir anlayışla yapıldığında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu yazıda daha önce üzerinde durulduğu üzere kimliğin olumsal bir olgu olduğu kabul ediliyorsa burada önerilen siyaset biçiminin kimlik konusunda bir sorunu kalmayacaktır.

İkinci kimlik sorunu **bu siyasal hareketin ve partinin kimliğinin ne olacağına** ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yazı içinde bu hareketin ve partinin nasıl adlandırılabilirliği konusunda bazı ip uçları bulunmaktadır. Bu hareket insanın özgürlüğüne, onurlu yaşam hakkına, eşitliğe, yerelliğe, dayanışmacılığa önem vermektedir. Bu tür değerler hem Türkiye’de, hem dünyada

sosyal demokrasinin karşı çıkmadığı daha da ötesi sahip çıktığı değerlerdir. Türkiye’de bu parti anlayışının geliştirilmesi toplantılarına şimdiye kadar genelde sosyal demokrasi çizgisini benimseyen kişiler katılmıştır. Buna bakarak bu harekete daha başlangıçta sosyal demokrat kimliğini koyma yoluna gitmenin bu hareketi daraltıcı bir etki yaratacağı da düşünülebilir. Bu bakımdan yine bu yazıda üzerinde durulan başka bazı saptamaları hatırlamak yararlı olacaktır. Bunlardan birincisi, hareketin çoğulculuk vurgusu ve yerelde güven ağlarını kurarken toplumun tüm kesimlerine açık olacağı anlayışıdır. Bu özellikle Türkiye’de sosyal demokrat imgesinin sahip olduğundan daha kapsayıcı bir gruba işaret etmektedir. Başlangıçta böyle bir kimlik açıklamasının yaratacağı daraltmanın etkilerinden kaçınmak hareketin uzun dönemli başarısı için gerekli olabilir. İkincisi ise, yazının başlangıç bölümlerinde değinilmiş olan, partilerin ideolojik kimliklerini açıklamakta sol sağ gibi tek bir modernist ikili karşıtlığa dayanmanın günümüzde yetersiz kaldığı saptamasıdır. Böyle bir durumda bu siyasal harekete daha başlangıçta bir kimlik biçmek yerine bu adın da zaman içinde oluşmasına izin vermenin daha doğru olacağı düşünülebilir. Bu tutum sorunların çözümünde katılımcı pratikleri ön plana alan bir siyasal hareketin kendi mantığıyla da tutarlı olacak ve ona yakışacaktır.

VII. SONUÇ YERİNE

Yazımın sonuna gelmiş bulunuyorum. Başlangıçta biraz da kendimi zorlayarak geliştirdiğim bu öneriye oldukça ısınmış bulunuyorum. Eğer bir grup yeni bir siyasal hareket ve parti oluşturmak isterse bu önerinin onların yararlanabileceği pek çok öğeleri içerdiğini düşünüyorum. Burada geliştirilen öneri henüz yeterince işlenmiş değil. Burada ancak genel hatları çizilen ilk akla gelen sorulara yanıt bulmaya çalışan bir öneri

söz konusu. Daha çok işlenmesi, geliştirilmesi gerekiyor.

Tabii ki siyaset içinde bulunanların geçmişin siyaset ve parti alışkanlıklarından ne kadar yakınsalar da, bu anlayışın doğurduğu bir çok başarısızlığı yaşamış olsalar da, çok farklı bir siyaset ve parti anlayışını benimsemeleri kolay değildir. Yaratıcılığın ve yeninin en büyük engeli koşullanmalar ve alışkanlıklardır. Türkiye’de sorunların çözümünde yeni öneriler geliştirmenin önündeki en büyük engel “Amerika’yı yeniden keşfetmenin” beyhude olduğu inancıdır. Bu teslimiyetçi bir tutumdur. Ülkenin dışında gelişmiş bir çözümün kendi geliştirebileceğine göre üstün olduğunu daha baştan kabul etmektedir. Oysa kendi sorunu üstünde çalışan sonunda Amerika’yı keşfetmiş olsa bile önemli bir fayda yaratmış olacaktır. Aynı çözüme ulaşmış olsalar da çözüm üzerinde düşünmüş olanlar, onu yeniden keşfettiklerinde, içselleştirmiş olacaklar ve daha benimseyerek ve bilerek uygulayacaklardır.

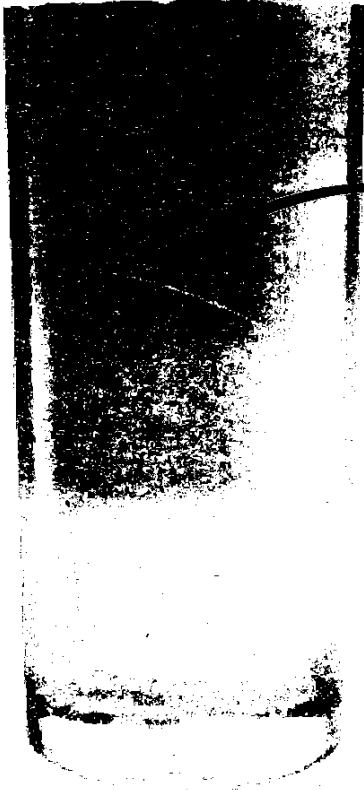
Burada yapılan öneri yalnız Türkiye için değil önemli bir ölçüde de dünya içinde yeni bir öneridir. Bu yeni olma özelliği red edilmesi için bir gerekçe olmamalıdır. Tersine yeni olma özelliği ona sahip çıkma için ek bir gerekçe oluşturmalıdır. Türkiye’nin böyle bir konuda özgün bir katkıda bulunması günümüzde dünyada yaşanmakta olan demokrasinin geliştirilmesi macerasına katılması demek olacaktır. Bu da Türkiye’nin kendisine güveninin gelişmesine önemli bir katkıda bulunmak demek olacaktır.

İLHAN TEKELİ

Onurlu Yaşam için

Yeni bir Siyaset Yapma Biçimi

2. YAZI

*Yeni Siyaseti
Tasarlamaya
Programdan mı,
Süreçten mi
Başlamalı?*

I.GİRİŞ

Günümüz Türkiye'sinde siyasetin gündemine bir muhalefet arayışı oturmuş bulunuyor. Gazetelerimiz bu konuda anketler düzenliyor. Gazetelerdeki kolon yazarları kolonlarını sık, sık bu soruya yanıt bulmaya ayırıyorlar. Bu sorunun gündeme gelmesinin iki nedeni olduğundan söz edilebilir. Bunlardan biri dünyanın yaşadığı küreselleşmeyle, diğeri ise Türkiye'de iktidarın tek bir partinin hakimiyeti altında olmasıyla yakından ilişkili. Benzer bir durum ANAP'ın iktidara tek başına hakim olduğu yıllarda da görülmüştü. O yıllarda da muhalefet ANAP karşısında seçenek üretememekle suçlanmıştı. Oysa iktidarın koalisyon partileri arasında parçalandığı dönemde bu soru gündemden kalkmış, dikkatler iktidar partileri arasındaki farklılıklara ve çatışmalara yönelmişti. AKP'nin tek başına iktidara gelmesiyle bu soru yeniden Türkiye'nin siyasal gündeminde yer aldı.

Bu tartışmaların yoğunlaştığı bir dönemde benim yeni bir siyaset ve yeni bir parti önerisi yapmış olmam beni yanıtlanması gereken bir soruyla karşı karşıya bıraktı. Ben de yaptığım önerinin böyle bir yeni muhalefet arayışının bir parçası olup olmadığını açıkça yanıtlamalıydım. Bu soruya yanıtlım bir bakıma evet, bir bakıma da hayırdır. Evettir, çünkü yapılan öneri uygulanmaya konulursa, bir farklılık yaratacak, dolayısıyla iktidar iddiası taşıyan bir muhalefet haline gelebilecektir. Hayırdır, çünkü Türkiye'de yürütülmekte olan muhalefet arayışlarının temel varsayımlarının dışında kalmaya çalışan bir arayışı yansıtmaktadır.

Bu soru üzerinde düşünmeyi sürdürdüğümde bu farklılığın siyaset tasarlamaya ilişkin başlangıç noktasının seçilmesinden doğduğunu gördüm. Varolan siyaset alışkanlıklarıyla uyum içinde, yeni siyaset arayışlarına ya da tasarımına girişildiğinde,

yeni program önermeyi merkeze alan kaygılardan yola çıkılıyordu. Oysa benim önerim program merkezli tartışmayı geriye iterek yeni bir süreç önerisi geliştirmeyi merkeze alıyordu.

II: SİYASET TASARIMI ÇALIŞMALARINI PROGRAM MERKEZLİ OLARAK YÜRÜTMEK NE TÜR SORUNLAR YARATIYOR ?

Varolan bir iktidara karşı bir muhalefet oluşturulmak ya da yeni bir siyasal örgüt kurulmak isteniyorsa yaptığımız tartışmalar bizi er ya da geç program merkezli bir tartışmaya itmektedir. Tabii burada program kavramını çok geniş bir içerikle kullanıyorum. Bu belli bir ideolojik seçmeyi, bir uygulama programını, hatta tek bir soruna ilişkin çözümü içerecek genişlikte bir alanı kapsayacak biçimde ele alınmaktadır. Böyle bir yaklaşımda **program kavramı**, kodlanmış bilgilerden yararlanarak, entelektüel etkileşim içinde, **uygulama öncesi belirlenmiş doğruların, siyaseti yönlendirmesine işaret etmek** için kullanılmaktadır.

Program merkezli tartışmaların yürütülmesinde de genellikle iki farklı yola başvurulmaktadır. Bunlardan birincisi doğrudan ideolojik bir seçmeden yola çıkmaktadır. İkincisi ise dünyanın ve Türkiye'nin kurumsal düzenlemelerinin getirdiği sınırlamalarını ön plana geçiren, yani öncelikle varolan kurumsal bağlamdan hareket eden yaklaşımlardır.

Bu yaklaşımları çok basitleştirerek sırasıyla ele alalım. Bunlardan birincisi tasarımına bir ideolojik çizgiyi seçmekle başlamaktadır. Bu çizgiyi seçerken tabii ki bir yandan bir toplum vizyonundan hareket edilmekte ve bu ideolojinin o toplum içinde hangi toplumsal katmanların çıkarlarına hizmet edeceği de öngörülmektedir. Seçilen ideolojik çizgiyle toplumun hangi kesimlerinin eski durumuna göre daha kazançlı çıkacağı

belirlendiği için, partinin potansiyel tabanının ne olacağını belirleyeceği varsayılmaktadır. Böyle bir yaklaşımda temel belirleyici değişken ideolojik çizgi olarak görülmekte, bundan daha önemlisi siyasal aidiyetlerin ve çıkarların toplumsal katmanlardaki yerlerce deterministik olarak belirlendiği ve sistemin büyük ölçüde kapalı olduğu varsayımı bulunmaktadır. Aslında bu yaklaşım düşünce olarak kendi içinde tutarlıdır. Çok genel olarak **siyasal bilim kuramının çıkar ve güç merkezli yaklaşımıyla da tutarlılık içinde** bulunmaktadır.

Ama bir siyasetin esas mihenk taşı pratikteki başarısıdır. Pratiğin bu yaklaşımı her zaman haklı çıkardığını söylemek zordur. Türkiye’de sol siyasal yelpazede böyle bir yaklaşımı temel alarak kurulan partilerin seçim sandıklarında önemli başarısızlıklara uğradıkları bilinmektedir. Öte yandan Türkiye’de seçim sandıklarında başarı kazanan partilerin kendi ideolojik çizgilerini hep bulanık tuttıkları, kendi desteklerini başka tür insan ilişkilerini ön plana çıkararak sağladıkları gözlenmektedir.

Buna rağmen çıkar ve güç merkezli siyasal yaklaşım, özellikle sol çizgideki siyaset pratiği içinde merkezi konumunu korumaktadır. Bunun nedenlerinden biri olarak bu siyasal analizin, siyasal başarıya yol gösteremese de, hem başarılar hem de başarısızlıklar konusunda **post rasyonalizasyonda** kolayca kullanılabilmesidir. Sol yazın temel modelin neden çalışmadığına ilişkin olarak geliştirilmiş pek çok pozitif heuristike (temel varsayımlara değinmeden yeni açıklamalar ekleyerek eski paradigmanın geçerliliğini koruyan yeniden düzenlemeler) sahiptir.

İkinci önemli neden Marksist kuramın tarihten gelen prestiji karşısında, farklı ontolojik kabullere dayanan bir sosyal değişme kuramına açıkça sahip çıkılamaması olmuştur. Bugün dünyada

sol yelpazede olup da pratikte başarı gösteren tek proje kendisini dönüştürebilen sosyal demokrasi olmuştur. Bu siyasal projede birey merkeze alınmıştır. Oysa bu projenin toplumsal değişme kuramının ontolojik kabullerinin birey esaslı olmayıp, sınıf esaslı olmasının yarattığı tutarlılık sorunları görmezlikten gelinemez. Oysa sosyal demokrasinin topluma ilişkin ontolojik kabüllerini liberalizmin atomistik bireylerden oluşan toplum ya da Marksizm'in sınıflardan meydana gelen toplum kabullerinden ayrı bir şekilde ilişki içinde birey kabulü üstünden kurması olanağı vardır. Günümüz sosyal demokrasinin bu olanağı yeterince kullandığını, bu kabule dayanarak liberalizm karşısında evrensellik iddiası taşıyan bir muhalefet konumu ürettiğini söylemek zordur.

Bu birinci yaklaşımın daha çok ulus devletler dönemi dünyasının gerçekleriyle tutarlı olduğu söylenilebilir. Bu dönemde, bir yandan temsili demokrasinin mantıksal temelleri henüz aşınmamıştır, öte yandan ulus devletlerin kurumsal yapısı toplumu yönlendirmekte kullanabileceği araçlarını henüz kaybetmemiştir. Oysa küreselleşen dünyada ulus devletlerin, dünyanın yeni kurumsal yapısı içinde, kullanabilecekleri araçlar azalmıştır. Bu gerçekle ilk karşılaşanlar Avrupa Sosyal Demokrat Partileri olmuştur. Kendi ideolojileri doğrultusunda geliştirdikleri programlarla iktidara geldiklerinden bir süre sonra ekonomileri sorunlarla karşılaşmış ve uygulamalarını dünyanın kurumsal gerçekliklerine göre yeniden formüle etmek durumunda kalmışlardır.

Bu deneyim program merkezli siyasal tasarım tartışmalarını ikinci yola sıçratmıştır. Yeni program arayışlarını, dünyanın büyük ölçüde bağlam bağımlılığını yitirmiş ekonomik ve siyasal ilişkilerini veri olarak kabul ederek, sınırlı yeniden düzenlemelerle yetinen yaklaşımlara yöneltmiştir. Tabii bu halde de sınırlı da

olsa varolan esneklikler seçilen ya da benimsenen ideolojik çizgi doğrultusunda kullanılmaya çalışılmıştır. Türkiye siyasetinde son 10-15 yıldır, muhalefet partileri muhalefet yapamamakla suçlanmışlardır. Bu bir rastlantı değildir. Varolan küresel ekonomik ve sosyal ilişkiler içinde seçenekler yelpazesi o kadar çok daralmaktadır ki, var olan o sınırlı seçeneği de öncelikle iktidarda olanlar kullanmakta, muhalefet de inandırıcı ya da gerçekçi bir başka seçenek ortaya koyamamakta, bu durumda da **toplumda bir muhalefet kriziyle** karşılaşmaktadır.

Bir parti kurarak topluma yeni mesajlar vererek heyecanlar yaratmak isteyenler işe ikinci yoldan başlayamamaktadır. Çünkü bu yolla farklılık yaratmak ve bir heyecan fırtınası estirmek olanağı bulunmamaktadır. Bu durumda yeni bir parti kurmak ya da var olan bir partinin canlandırılmasını isteyenler birinci tür bir yaklaşımı izlemeyi yeğlemektedirler. Çünkü bu halde siyasetçiler yeni heyecanlar yaratabilecek öneriler geliştirmekte kendilerini daha özgür hissedeceklerdir. Ama bu girişim yeni heyecanlar yaratmakta, yeni rüzgarlar estirmekte başarılı olarak, bir biçimde iktidara gelirse uygulamada dünya düzeninin kurumsal sınırlamalarıyla karşılaşacak ve başarısızlığa uğrayacaktır.

III: SÜREÇ MERKEZLİ BİR SİYASET TASARIMININ ÜSTÜNLÜKLERİ NELER OLABİLİR ?

Program merkezli her iki yaklaşımda da er ya da geç bir başarısızlık ortaya çıkacaktır. Değişik zamanlarda Türkiye’de sosyal demokratik siyasal hareketler için hazırlanan programlar üzerinde çalışmış bir kişi olarak ben bu ikilemin huzursuzluğunu hep taşıdım. Pera Palas toplantılarında daha çok sezgisel olarak önerdiğim çözümün gerisinde yaşanan bu iç huzursuzluğunu aşma kaygısı bulunuyordu. Öneri yapıldı,

üzerinde tartışıldı, yeniden ve yeniden formüle ediliyor. Süreç işliyor, ben de bu kısa yazımla onun bir tür post rasyonalizasyonunu yapıyorum.

Söz konusu önerimi geliştirirken büyük ölçüde dıştan verili olan bir programa göre yapılan bir **siyasetin toplumun iç yaratıcılığına kapalı kalmasını aşma** kaygısı vardı. Kanımca başarılı olacak yeni bir yolun dıştan ayrıntılı olarak belirlenmemesi gerekiyordu. Yapılacak olanın tanımlanması az olarak belirlenmiş, sınırlı sayıdaki noktadan yola çıkarak geliştirilmeliydi. Bu yeni yol gücünü çok belirlenmişlikten değil, işte bu az belirlenmişlikten almalıydı. Az belirlenmiş çıkış noktaları, yaşam içinde insanların içinde buldukları çevre koşullarına uyumu ve toplumdaki insan ilişkileri içinde gelişen yeni anlayışları karşılamak için ürettikleri çözümlerin eklemlenmesine açıktır. Toplumun iç yaratıcılığının harekete geçirilmesine olanak verecektir. Bu tür bir işleyiş içinde atılan küçük adımlar birikerek büyük değişmelerin ortaya çıkabilmesinin önünü açabilecektir. Birinci ve ikinci yaklaşımda aşılmaz görünen engeller bu oluşum (emergence) karşısında önemlerini kaybedebileceklerdir.

Bu yaklaşımı, kısaca, süreç yaklaşımı diye tanımlayabiliriz. Ama bu süreç varolan parti içi pratikler açısından belirlenmiş dar kapsamlı bir süreç değil, tüm siyasal alanı yeni bir oluşuma sokacak kapsamlı bir süreçtir.

Bir süreç tasarımının benimsenmesi halinde toplum için iyi olanın dıştan verilmesi söz konusu olmayacağı için **ortaya çıkanın iyi olduğunu kabul etmek ya da ona razı olmak** gerekecektir. Tabii program merkezli bir siyasal pratiğin hakim olduğu bir ortamda siyasetçilerin aklından bu sürecin sonuçlarına nasıl güvenileceği sorusu çıkmayacaktır. Bu nedenle bu soru üzerinde biraz durmak gerekir. Öncelikle bu sorunun ikna

ediciliğini bir illüzyondan almakta olduğu söylenebilir. Program geliştiren siyasetçiler bir iktidar yanılması yaşamaktadır. Bu yanılma, siyasal programlara dayanılarak geliştirilen eylemlerin sonuçlarının deterministik olarak kestirilebileceğinin var sayılmasından kaynaklanmaktadır. Oysa bu varsayımın geçerli olmadığını bize pratik göstermektedir, her eylemin çok önemli hesaplanamayan sonuçları olmaktadır. Ayrıca bu inanç, iç yaratıcılığa açık fırsatları doğru değerlendiren yaklaşımların performanslarının önceden hesaplanana göre yüksek olması olasılığını devre dışı tutmaktadır.

Katılıma açık süreçlerin sonucuna razı olmayı sadece araçsal bir mantıkla irdelememek gerekir. Aynı zamanda da demokratik meşruiyet açısından sorgulamak gerekir. **Program merkezli bir siyaset tartışması temsili demokrasi anlayışının uzantısıdır.** Temsili demokrasinin ise krizde olduğunu biliyoruz. Oysa herkese açık, katılımcı bir sürecin sonucu demokratik açıdan sorgulanması zor bir meşruiyet taşıyacaktır. Süreç sonucunda ortaya çıkacak olan hakkında duyulan bu tür bir kuşkunun, büyük ölçüde demokrasi hakkında duyulan bir kuşku ile eşanlımlı olacağını akıldan çıkarmamakta yarar vardır.

Eğer süreç tasarımı şeffaflık, dışlayıcı olmamak, karşılıklı öğrenme sürecine açık olmak vb. ölçütleri yerine getiriyorsa, bu süreçler toplumu temsili demokrasi pratiklerinin götürdüğü yerlere göre daha özgürlükçü, daha eşitlikçi bir yere taşıyabilecektir.

Yeni siyaset tasarımınının program merkezli olmayıp süreç merkezli olmasının önemli üstünlükleri olacaktır. Toplum içinde güven gelişecek, iki yüzlü siyasal pratiklere yer kalmayacak, siyasal alan içinde varlığını ve saygınlığını korumak sadakat ve kayırmacılık endeksli olmadan çıkararak, yaratıcılık ve başarı endeksli hale gelecektir.

IV.SON VERİRKEN

Bu yazıya son verirken, süreç merkezli bir siyaset önerisinin benimsenmesinin beraberinde getirdiği bazı sonuçlar üzerinde duracağım. Burada önerilen sürecin de zaman içinde ve uygulandığı yerelliğe bağlı olarak sürekli olarak değiştirilmeye ve iyileştirmelere açık olacağını unutmamak gerekir.

Siyaset doğrusu bir programa göre önceden belirlenmiş bir faaliyet olmaktan çıkınca bunun merkezi olarak denetlenmesi için bir neden kalmamaktadır. Böyle olunca da **süreç desantralize olmak** durumundadır. Bir başka deyişle bu **süreçler yerelliğe gömülü** olacaktır. Her bir yerellikte bu süreç işleyerek çöüm üretirken yerel kamu alanları da oluşturacak, yerel kamu alanlarının merkezi siyaset söylemlerince işgalinin etkisini önemli ölçüde azaltacaktır.

Tabii yerelliğe gömülü süreçlerin burada ulaşılması beklenen özgürlükçü, eşitlikçi yönde gelişmemesi tehlikesi hep bulunacaktır. Bu sürecin böyle ters yönde bir gelişme göstermemesinin tek garantisi o yerellikte aktif yurttaşların ortaya çıkmış bulunmasıdır. Türkiye gibi uzun yıllar yurttaştan beklenenin pasif bir uyum olduğu bir toplumda aktif yurttaşların ortaya çıkması ve yaşam doyumunu yeni demokratik süreçlerde bulması kolayca gerçekleşmesi gerekmez. Bu nedenle önerilen siyaset yapma süreçlerinin işleyişinin sadece sorunlara çözüm üretmeyeceği aynı zamanda da **pasif yurttaşları aktif yurttaşlara dönüştürme** işlevi göreceğini unutmamak gerekir.

Böyle olunca da süreç merkezli bir siyaset önerisinin hayata geçirilmesinin çok dikkatle planlanması ve özenle düşünülmesi gerekecektir. Bunun için böyle süreç merkezli, alışılanın dışında bir siyaset önerisinin **bir kuluçka dönemi geçirmesi** gerekecektir. Bu dönemde bir deney için yeterli sayıda iyi seçilmiş yerellikte,

belki başarılması çok zor olmayan konularda, yerel sorunların çözümünde, bu süreçler uygulanarak, başarılar biriktirilecektir. Bu siyaset önerisi efsanesini kuluçka döneminde oluşturacak sonra iddialı bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Tüm üstünlüklerine karşın Türkiye’de yeni siyaset arayışlarında süreç arayışı ön plana çıkmamakta, program merkezli bir arayışlar ön plandaki yerlerini korumaktadır. Bunun önemini korumasını sadece geçmişin alışkanlıklarına bağlayamayız. Bu eğilimin sürmesinde iki önemli nedenin olduğu söylenebilir. Bunlardan tabii en önemlisi temsili demokrasinin tüm eleştirilere rağmen pratikte varlığını korumasıdır. İkincisi ise program merkezli önerilerin, önerende yarattığı güç illüzyonudur denilebilir. Bu nedenle Pera Palas toplantıları için geliştirdiğim öneri de sürece dayanan bir yeni siyaset tasarımı yapılırken, temsili demokrasinin varlığını sürdürdüğü de göz önünde tutulmuştur.

İLHAN TEKELİ

Onurlu Yaşam için

Yeni bir Siyaset Yapma Biçimi

3. YAZI

Yeni Siyaset
Yapma Biçimleri
Araştırmalarına
Günümüz
Dünyasına Yerelden
Bakmanın Getirdiği
Olanaklar Üzerine
Bir Tartışma

I.GİRİŞ

Sosyal Demokrat STK'ların yeni bir siyaset yapma biçimini geliştirmek için içine girdiği grup çalışmasının, 16 Nisan 2005 günü Bilgi Üniversitesi'nde yapılan toplantısında, Atilla Karaosmanoğlu Yiğit Gülöksüz'ün yaptığı sunuş üzerinde yaptığı yorumda, benim ve Yiğit Gülöksüz'ün savunduğu yaklaşımın temelde bir sosyal değişme projesi olduğu, bu projenin bugünkü dünyaya yaklaşım konusunda bir stratejiye sahip olmamasının önemli bir eksiklik olduğunu belirtmişti. Bunun üzerine ben bu eksikliğin dünyaya yerelden yaklaşma üzerine kurulacak bir stratejiyle giderilebileceği üzerinde durdum. Bu konuşmalar çalışma grubunu yerelliği daha iyi kavramak ve bu konuda bir strateji geliştirmek için 14 Mayıs 2005'de bir toplantı daha düzenlemeye yönlendirdi. Yerellik üzerinde yapılacak toplantıda benim bu konuda daha önce yaptığım bir çalışma üzerinde bir tartışma açılmasının ve Atilla Karaosmanoğlu'nun da dünyanın değişik yerelliklerine ilişkin birikimi konusunda katkılar yapmasının çok yararlı olacağı konusunda görüş birliği ortaya çıktı. Bu nedenle daha önce yerellik üzerinde yaptığım bir çalışmayı bu toplantı için yeniden kaleme aldım.

Dünya insanlık tarihi bakımından çok önemli bir dönüşümü yaşamaktadır. Bu dönüşümü; **sanayi toplumundan bilgi toplumuna, Fordist üretimden esnek üretime, uluslar dünyasından küresel dünyaya, modern düşünceden postmodern düşünceye geçiş senaryolarıyla kavramaya çalışıyoruz.** Çoğu kez bu değişik senaryolardan sadece küreselleşme senaryosu ön plana çıkarılmaktadır. Küreselleşmenin ön plana çıkarılması olup biteni kavramamızı engelleyen körleştirici bir etki yaratmaktadır. Bu körleştirme özellikle yerellik konusunda kendisini hissettirmektedir. Zaman,

zaman yaşanan bu dönüşümde küreselleşmenin ve yerelleşmenin eş zamanlı olduğu söylenmesine karşın incelenen üzerinde konuşulan yerelleşme değil küreselleşme olmaktadır. Küreselleşmenin her şeyi açıklayan bir bağımsız değişken olarak kullanılması yerelde yaşanan değişimin dinamiklerinin kavranması için araştırma yapmaya gerek bırakmamaktadır. Her şeyin böyle dıştan belirlendiği anlayışı yerelliklerin yapabileceklerinin görülmesini, karşılıklarına çıkan fırsatların algılanmasını engellemektedir. Oysa bu körleştirici etkilerden kurtularak yerelde yaşananlar kavranabilirse küresel dünyada başarılı olabilmek için yerelin taşıdığı fırsat pencerelerinin ve bunları değerlendirmenin önemi kavranabilecektir.

Bu nedenle bu yazıya diğer çalışmalarımın iki bölüm aldım. Bunlardan birincisi yerel ve yerelleşme konusunda derinliğine bir tartışma sürdürülmektedir. İkincisinde ise yerel ve yerelleşme kavramını ön plana almanın ortaya çıkarabileceği bir araştırma programının temel soruları ele alınmaktadır. Böylece yeni bir siyaset biçiminin geliştirilmesinde eksikliği duyulan stratejinin geliştirilmesi için gerekli temel oluşturuluyor. Tabii bu bağlantı söz konusu strateji için bir çok ipucu taşıyor. Ama bu yazıda açık bir stratejisi önerilmiyor. Yapılacak toplantının bu stratejinin belirginleşmesinde çok önemli bir rol oynayacağını bekliyorum.

II. YEREL VE YERELLEŞME KAVRAMLARI ÜZERİNE İRDELEMELER

Yerel ve yerelleşme süreci üzerinde derinliğine bir kavrayış elde edebilmek için öncelikle bu kavramların nasıl anlaşılacağı üzerinde durmakta yarar vardır. Her ikisi de zor kavramlardır. Ama yerel kavramını yanıtlamadan önce yerelleşme kavramı irdelenemeyeceği için ilk olarak onun

üzerinde duralım. **Yerel Anlamını Hem Bir Karşıtlıktan, Hem de Bir Görelilikten Almaktadır.**

Dünya'nın günümüzde yaşadığı dönüşüm hakkında geliştirilen söylemlerde yerel terimi iki farklı karşıtlık içinde kullanılmaktadır. Yereli ya **küresel x yerel** ya da **ulusal x yerel** karşıtlığı içinde yani bir kavram çiftinin bir yanı olarak tanımlıyoruz. Ama bu kavram çiftleri içinde bir göreliliği de barındırıyor. Yerelin karşıtı küresel olabildiği gibi, ulusal da olabiliyor, oysa ulusalı küreselin karşıtı olan bir yerel olarak da görebiliriz. Yani ulusal yerel konumunda olduğu gibi, yerelin karşıtı konumunda da bulunabilmektedir. Her iki kullanışa da bakıldığında her yerel kendisinin de bir parçası olduğu bir bütünün karşıtı olarak tanımlanmıştır. Bütünün ne olduğu değiştikçe yerelin de ne olduğu değişmektedir. Yani yerel hangi bütüne referansla söylendiğine göre farklı anlamlar kazanmaktadır.

Bu noktada bir çalışma grubu olarak bizim ne tür bir yereli seçeceğimiz sorusunu yanıtlamamız gerekir. Biz yerel dediğimizde ulusaltı bir mekan olarak yerelden söz ediyoruz. Ama bu aynı zamanda küreselin yereli olarak da düşünülebilir. Sorunu formüle ediş biçimimiz bir ulus devletinin yerelinin küreselin yereli haline gelme sürecini kavramaya çalıştığımız söylenebilir. Yerele böyle yaklaştığımızda yerelin kendisini tanımladığı bütünü değiştirmesinin önemli bir dönüşüm göstergesi haline geldiğini de kavrarız.

Yereli Yaşıyor ve Somut Olarak Kavriyoruz

Biz doğduğumuzda kendimizi bir yerellik içinde buluyoruz. Yaşamımızın güzergahına bağlı olarak yaşadığımız yerellikleri değiştirebiliyor. Ama her zaman bir yerel içinde yaşıyoruz. Onu somut olarak birinci elden biliyoruz. Biz her yerelliği doğrudan biliyoruz. Oysa biz bir alanda küresel/evrensel olandan söz

ettiğimizde, evrensel olanın somut olarak bildiğimiz yönü olduğu kadar, onun böyle somut olarak doğrudan bilemediğimiz soyut yönleri de bulunuyor. O bir çok somut üzerinden kurulmuş olan soyut bir bilgi oluyor. Yerelin bilgisini kavramamız ve onun özgün yanını bilebilmemiz için de tek başına somutun bilgisi yetmiyor, onu daha büyük bir bağlama yerleştirmemiz gerekiyor, o da küresel/evrenselin soyut bilgisini gerektiriyor. Bu nedenle yerelin somut bilgisinden yola çıkarak, soyut olana tırmanıyor ve ondan yararlanarak yerelin özgün olan özelliğini tanımlıyoruz. Yereli bu şekilde bilmek, modernitenin yereli bilmesi olarak görülebilir. Oysa postmodern yaklaşımların belli türlerinde yerelin bilinmesi için böyle bir soyuta tırmanma gereği yoktur. Bu da postmodernitede sembol ile gerçek arasındaki farklılığın erimesiyle yakından ilişkilidir.

Yereli Bir Kültürel Direniş Olarak Değil, Yeni Dünyanın Gereklilikleri Üzerinden Kavramak Doğru Olur

Günümüzde oluşmakta olan yerelliği kavramak bakımından genellikle iki tür yaklaşım görülmektedir. Bunlardan birincisinde yerel, küreselin karşıtı olarak ele alınmaktadır. Küresel olan kapital, mal, imaj vb. akımların olduğu mekandır. Bir kimliği yoktur ve kimliksizleştiricidir. Bu sınır dinlemeyen akımlar sızarak, yerele girmekte ve onu dönüştürmektedir. Bunun karşısında olan yerel ise kültürel, otantiktir ve kimliği olandır. İşte bu yerelin küreselin özellikle kültürel yayılımına karşı bir direnme göstermesi beklenmektedir. Bu direnmenin toplumsal hareketler halinde de ortaya çıkabilmesi umulmaktadır.

Bu bakış açısı içinde direnç olumlu bir nitelik olarak görülmektedir. Oysa küreselleşmenin tüm dünyayı dönüştürmesini bekleyenler için bu direnişin kırılması gereken olumsuz bir nitelik olarak da görülmesi de olanaklıdır. Aslında

yereli bir direniş olarak algılamanın yetersiz olduğu hemen görülebilir. Eskide direnen gelişme açıklarıyla karşılaşacak bu açığın birikerek belli bir eşiği aşmasından sonra ya içten, ya dıştan gelen müdahalelerle yok edilecektir. Ama yeni bir yerelin oluşması için işlevsel nedenler varsa, o zaman bu direniş önem kazanmakta, yeni yerelin ve onun özgünlüğünün oluşmasında önemli bir etken haline gelmektedir. Kültürel olanın yeni ve özgün formda gelişmesine olanak verecektir. O halde yerelin bilinmesinde sadece direnci bilmek yetersiz kalacaktır. Önce yerelin işlevsel olarak nasıl yeniden üretilebileceğini göstermek gerekir. Bu bilindiği zaman da kültürel direniş anlam kazanacak yeni yerelin üretilmesinde özgün yanların ortaya çıkışının kaynağı haline gelecektir.

Yerelleri yeni dönemin işlevselliği içinde kavrayabilmek için bilgi toplumun bilgiye yaklaşımı içinde bir yer aramak gerekir. Eğer yerelin bilgi üretimi açısından üstünlükleri ortaya konulabilirse bilgi toplumunun yerelini kurabilmek için sağlam bir başlangıç noktası elde edilmiş olur. Günümüz dünyasında bir yerelliğin yarışabilirliğini sürdürmesi, öğrenen bir yerel haline gelmesine ve üretimde yüksek dışsallıklar oluşturabilmesine bağlıdır. Bunların oluşturulması büyük ölçüde yerele bağlı olacaktır. Günümüzde yerel kültürel bir direnişten çok bu yolla yeniden üretilmektedir. Bu yazının ilerideki bölümlerinde bu konu daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Yerel Durağan Yanıyla Değil Değişen Yanıyla Kavranılabilir, Her Dönemin Kendi Yereli Vardır

Günlük dilimizde yerel sözcüğü kullanıldığında çoğu kez durağanlığı, değişme içinde olmamayı dış dünya ile ilişki içinde bulunmamayı da içeren bir anlam aktarılmak isteniliyor. Bu kanı tamamen dayanaksız değildir. Gerçekte böyle durağan

yerelerde vardır. Belki de kültürel direnişlerin varlığı nedeniyle onların gelişmeleri kilitlenmiştir. Oysa bir çok yerel günün koşullarına dönüşerek uyum yapmaktadırlar. İçinde yaşanan dönemin yereli onlardır. Çoğu kez korumacı ve kimlik merkezli söylemlerde yeni dönemin yereli geçmişin kalıplarına göre yozlaşmış olarak ilan edilerek yerel olanın dışına çıkarılmaktadır. Bu da günün yerelini geçmişin kalıpları içine sokmağa çalışmak gibi anakronik durumlar yaratmaktadır.

Yerelin göreliliğini zamanın içine de yerleştirmeyi becerebilmemiz gerekir. Toplumların gelişme düzeyine göre farklı, farklı yereller olacaktır. Sanayi öncesi bir toplumun yereliyle, sanayi toplumunun yereli ve bilgi toplumunun yereli çok farklıdır. Her toplum biçimi kendi yerelini oluşturacaktır. Günümüzde çoğu kez yerelin yok olduğunu söyleyenlerin kastettikleri olguları sanayi toplumunun yerelinden bilgi toplumunun yereline geçişin göstergeleri olarak yorumlamak daha yerinde olur.

Yereli ebedi özler olarak değil karmaşık olumsal, siyasal ve tarihsel süreçlerin biriken sonuçları olarak düşünmek gerekir.

Yereli Kavramımız Yerelin İç Mantıklarını Tanımazsak Yetersiz Kalır

Yereli kullanıldığı bağlama göre karşıtıdan yola çıkarak tanımak yetersiz olur, yerelin oluşumunun iç mantığını yada nedenlerini açıkça ortaya koyamazsak o yereli tanıyamayız.

Bir yerelin iç mantığının ortaya konulması o yerelin inceleme konusu bir nesne olarak ele alınmasının nedeninin anlaşılması için gereklidir. Ancak bu halde yerelin büyüklüğünün ne olması ve ne tür bir ontolojik kabulde temsil edilmesi gerektiğine açıklık kazandırılabilir. Eğer bu iç mantık bilinmiyorsa yerelin belirlenmesi tesadüflere kalır, neyin üzerinde konuşulduğu açıklık kazanamaz.

Yerellerin İç Mantıklarının Tanınmasına Yaşam Çevresi Olma İşlevinden Başlanabilir

Yerel yaşamımıza iki bakımdan çerçeve oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi yerelin yaşamımız için fiziki bir çevre işlevi görmesidir. Yaşadığımız yer doğal özellikleriyle, içinde yer alan yapılarla yaşam çevremizi oluşturur. Her gün uyandığımızda bu fiziki nesnelere nerede olduğunu biliriz. Yaşamımıza onlar yön verirler, anlam katarlar. İkincisi ise bu fiziki çevrede oluşan topluluktur (komünite). Bu topluluk içinde yaşayanlara aşinalığımız vardır, ortak yaşam deneyimlerimiz bulunur, yüzyüze ilişkiler kurarız, bu çevrede kurduğumuz ilişkiler yaşamımızı anlamlı kılar. Biz yerel içinde sosyalleşiyoruz. Yaşamımıza bu komünitede kurduğumuz ilişkiler anlam veriyor. Yaşadığımızı böyle anlıyoruz. İnsancıl değerlerin soyuttan çıkarak somutlaşması yaşam içinde yer alması burada oluyor. İnsan hakları burada yaşama geçiyor. Bireyle çevresi bütünleşiyor. Bu öyle bir bütünleşme ki kimliğimizin parçası haline alıyor.

Yerelin böyle bir yaşam çevresi oluşturmasının çok önemli sonuçları vardır. Onun bir yer (place) olmasını sağlar, onu bir kültürel anlam alanı haline getirir, medeni yaşamın (civic life) kurulabildiği yani sorumluluğu olan yurttaşın oluşturulabildiği bir alan haline getirir.

Bu kavrayışa göre yerelin kendisi bir özne değildir. Bu yerelde yaşayan bireyler ya da öznelerin eylemleri sonucu bu yerel dünyanın değişmesine uyum yapmaya çalışmakta ve evrilmektedir. Bu öznelerin davranışları yerelin tek, tek bireyin davranışına indirgenemeyecek olan bir evrilme öyküsü ortaya çıkarmaktadır. Bu evrilme öyküsü içinde yerel, bireylerin eylemlerinin kısırtıcısı rolü oynayabileceği gibi onun bir engeli haline de gelebilmektedir.

Yerele ilişkin olarak yaptığımız bu saptamalar, bizim yereli bilmekten ne anlamamız gerektiğini ortaya koyuyor.

- Yereli nesneleriyle, objeleriyle biliriz,
- Yereli insanlarıyla biliriz,
- Yereli dış ve iç ilişkileriyle biliriz.

Eğer biz yereli bu özellikleriyle biliyorsak, yerelin betimlenmesinin de bu ögeler üzerine kurulması gerekecektir.

Yerelin İç Mantığını Kavramak Onun Tarihselliğini de Kavramayı Kolaylaştırıyor

Yerelin iç mantığının kurulması yerelin tarihsel göreliliğini açıklamamızı da kolaylaştırıyor. Yerel hem içinde yaşayanların yaşamları için bir çerçeve oluşturması, hem de orada yaşayanların kapasitelerince belirlenmiş olması bakımından önem kazanmaktadır. Yerelin orada yaşayanların kapasitelerince belirlenmiş olması onun tarihsel göreliliğini de beraberinde getirmektedir.

Yerelin kapsamının ne olduğunun bireyin günlük yaşam çapı tarafından belirlendiği açıktır. Bu çap da insanın kapasitesinin fonksiyonudur. İnsanın kapasitesi sabit değildir. Teknolojik gelişmeye bağlı olarak gelişmektedir. Örneğin feodal dönemin yaya ve hayvan taşımasıyla ilişki kurulmasına dayanan yereliyle, sanayi toplumunun motorlu taşıtlarla ilişki kurulmasına dayanan yereli farklıdır. Teknoloji insanın yalnız hareket etme kapasitesini değil, bilgi edinme, saklama, bilgi nakletme kapasitelerini de geliştirmektedir. Buna paralel olarak da yerel mekanda yayılımını artırırken, zamandaki derinliğini de artırmaktadır. Böyle gelişmeler olmasına rağmen yerel yine de insanın hareket edebilme ve bilebilme kapasitesiyle sınırlanmaktadır.

Yerelin İç Mantiğı Çoklu Olarak Kurulmak Durumundadır

Yereli iç mantığını bir yaşam çevresi olmasından yola çıkarak kurmanın güçlü gerekçeleri vardır. Bu bir çok toplum bilimcinin analiz gereksinmelerini karşılayacak bir üniteyi ancak böyle bir yerel oluşturabilir. Ama yerelin tek iç mantığının bu olduğunu söylemek olanağı yoktur. Araştırmacının amacına göre farklı yerellik iç mantıkları kurulabilir. Örneğin bir kültürel homojenlik alanı olan , bir emek pazarı olan , bir üretim dışsallıklarının mekanı olan ya da küresele eklemlenme birimi olan yerelden söz etmek olanağı vardır.

Yerelin farklı iç mantıklarının kurulmasının hepsinde ortak olan bir yan vardır. O da ortaya sürülen mantığın, o yerellik içinde yaşayanların kaderini, şu ya da bu şekilde birbirine bağlaması, ortak hale getirmesidir.

Yerelin analiz amaçlarına göre farklı iç mantıklarının olduğunun kabulü yerelin farklı büyüklüklerde ve farklı ontolojik yapı kabulleriyle ele alınabileceğini de kabul etmek demektir.

İç Mantıkları Bilinen Yerellerin Birarada Oluşturdukları Bütünün Ontolojisi Bilinmeden Gelişmesinin Dinamikleri Kavranamaz

Yerelin iç mantığını bilmek, onu iç ilişkileriyle bilmek anlamına gelir. Oysa yereli tanımlamaya başladığımızda kendisinin de parçası olduğu bir bütünün karşıtı olduğunu söylemiştik. Böyle bir tanım, yerellerin kendi aralarında etkileşim içinde bir bütün oluşturduğunu, yani her yerelin varsayılan bütünün niteliğine bağlı olarak, belli türde dış ilişkilerinin de bulunduğunu kabul etmiş oluyor. Bu nedenle de bir yerelin bilinmesi için dış ilişkilerinin bilinmesi de gerekiyor.

Bir yerelin gelişme dinamiklerini ancak dış ve iç etkileşmesini

yakından tanıdığımızda kavrayabiliyoruz. Bu dış ilişkileri bilmek sadece yerelin iç ve dış etkileşimlerine açıklık kazandırmak için gerekmiyor. Aynı zamanda da ne tür bir bütünün yereli olduğunu anlamak için gerekiyor.

Bir yerelin dış ilişkilerinin nasıl ortaya konulacağı yerellerin oluşturduğu bütün için ne tür ontolojik kabullerin yapıldığına bağlı olmaktadır. Örneğin yerel günümüzün küreselleşen dünyasına referansla alınıyorsa ön görülen ontolojik kabulün daha çok anarşik yerellerin oluşturduğu bir küresel olduğu söylenebilir. Bu kabule göre bu yerellerin sürekli olarak birbirleriyle yarışacakları ve yarışabilirliklerini sürdürmek olanağını bulacakları varsayılmaktadır. Bu ontoloji kabulünün kısmen varolan gerçekliğinin betimlemesine kısmen de normatif olarak istenene dayandırıldığı söylenebilir. Ama yerellik bir ulus devlete referansla tanımlandıysa onu yarışan anarşik yereller topluluğu olarak temsil etmek doğru olmaz. Daha dayanışmacı bir dış ilişkiler kalıbı içinde ele almak gerekir.

Günümüzde küreselleşme söyleminde olduğu gibi, küresel yerel karşıtlığı sürekli yarışan ve yarışmasını sürdürülebilir anarşik yereller topluluğu ontolojik kabullerine dayandırılması halinde bu düzeni normatif olarak savunma olanağı doğmaktadır. Ancak bu durumda krizlere düşmeden hakça bir düzenin kurulacağı söylenebilir. Böyle bir düzenin gerçekleştirilebilmesi ise yerellerin karşılıklı tamamlayıcılıkları olan bir bütün oluşturabilmesi ve yarışabilirliklerini üretirken farklılıklarını da üretmeleri gerekecektir. Ama günümüz gerçekliğinin gözlenmesi böyle bir kabulün yapılmasını zorlaştıracaktır.

Öte yandan, küresel dünyanın yerelleri gelişme politikalarını oluştururken yarışabilirliğini sürekli üretmeyi bir hedef olarak seçtiğinde küreseli anarşik bir yereller topluluğu olarak temsil

etmektedir. Oysa küreselleşme söyleminin çok sık tekrarlanan bir saptaması küresel dünyanın bir akımlar, bir ağlar toplumu haline geldiği olmaktadır. Bu ise küresel dünyanın anarşik bir yereller topluğu olmasından farklı bir ontolojik kabule tekabül etmektedir.

Yarışabilirliğini Sürekli Üretebilen bir Yerelin Oluşabilmesi için Öğrenen Yerellik Anlayışının Gelişmesini Getiriyor

Her yerellik bir **seçici çevre** olarak düşünülebilir. Tabii ki her yerellikteki teknoloji uyumu ve öğrenme süreçlerinin ne tür bir seçicilik yaratacağı ekonomik ve kurumsal faktörlere bağlı olmaktadır. Günümüzde yaşanan hızlı teknolojik gelişmenin bu bakımdan iki önemli sonuç doğurduğu söylenebilir. Bunlardan **birincisi** teknolojik gelişmelerin ekonomik gelişmeleri coğrafik özelliklere bağlı olmaktan çıkararak, insanların daha önce verdiği kararlarla yaratılmış, yığılma ekonomilerinin, dışsallıkların yarattığı ekonomilere ve kapasitelere bağlı hale getirmektedir. Yani bu üstünlüğün tarihsel olarak yaratıldığı kabul edilmektedir. **İkincisi** ise ulaşım ve iletişim teknolojisinin gelişme derecesi ve firmaların artan hareketliliği bir yerelliğin temel işlevlerinin çok kısa zamanda değişebilmesi olasılığını artırmıştır. Bu da her yerelliğin bir seçici çevre olma özelliklerinin tarihsel olan belirlenmişliğin aşılmasının eskisine göre kolaylaştığını ortaya koymuştur.

Yerelliklerdeki küçük ve orta büyüklükteki firmaların birarada bulunmasının yarattığı sinerjik etkiye dayanan gelişme dinamiği çözümlerinde **bilgi üretimi, yenilik ve öğrenme ilişkileri** ön plana çıkarılmaktadır. Bu türdeki çözümlerlerde, yenilikçi ortam, ilişki ağları, **yerel toplu öğrenme, yerel yenilik sistemleri, kurumsal derinlik**, bilgi bölüşme ilişkileri ya da **ticaret konusu olamayan karşılıklı bağımlılıklar** kavramları

aynı amaçla kullanılmaktadır. Bu türdeki analizlerde önceden verilmiş olan belli bir bilgiye dayanarak yapılan üretimde sağlanacak ekonomiler artık merkezi konumda değildir. Yeniliklerin ve öğrenme süreçlerinin ekonomik faaliyetin tümünde yaratacağı değişikliklerin sağlayacağı ekonomiler ön plana geçmektedir.

Bu bağlamda **yerellikler de bir kolektif öğrenme birimi** olarak önem kazanmaktadır. Kolektif öğrenmede her yerelliğe adeta toplu öğrenimin gerçekleştiği bir klüp gibi yaklaşılmaktadır. Bu durumda ortak alışkanlıkların ve düşüncelerin bulunduğu bir yerellikten yola çıkılmaktadır. Ortak öğrenme yerelliğinin üyeleri arasında ortak ya da paylaşılan bilginin üretilmesi ve geliştirilmesi halinde olanaklıdır.

Bu çözümlenmelerde yerellik analizlere üç özelliğiyle katılmış oluyor. Bunlardan **birincisi örtük (tacit) bilgidir**. Analizlerde bu tür bilgiye verilen önem arttıkça, bu bilginin öğrenilmesinde en etkili değişkenlerden biri olan mekansal yakınlığa dolayısıyla da yerelliğe verilen önem artmaktadır. **İkincisi paylaşılan güvendir**. Yerel çevrede birlikte üretilen ve paylaşılan bilgi bu güveni artırmaktadır. Ama küreselleşen dünyada bir yerellik içinde bir firmanın sadece yerele gömülü olması yetmemekte, aynı zamanda da yerel olmayan güven ağına da gömülü olması gerekmektedir. **Üçüncüsü yığılmadır**. Mekansal kültürel ve organizasyonel yakınlık organizasyonlar arası öğrenme sürecini hızlandırır. İlişkili aktör ve organizasyonlar karşılıklı yarar ve sinerji oluştururken ortaya çıkan sosyalleşme süreci sonunda sosyal ilişki ağları oluşmaktadır. Böylece de sosyal kapital oluşturma kapasitesine ulaşılmaktadır.

Bu tartışma küreselleşen bir dünyada yerellerin yarışabilirliğinin sürekliliğinin sağlanmasında bilginin önemi ortaya çıkarıyor.

Ama bu bilgi kodlanmış bilinen bir bilgi olmaktan çok yerelin üretimi ve yaşamı içinde üretilmiş ya da yeniden üretilen yerel bilgilerdir. Bu ise yerelin yarışabilirliğini sürdürmede bilginin (knowledge) değil, bilmenin (knowing) önem kazanmasına neden olmaktadır. Bu da gelişme için yerelde oluşturulması gerekenin bilme kapasitesi olduğunu ortaya koyuyor.

Yerelleşme

Kenti tanımladığımızda kentleşmeden ne anlamamız gerekenin ne olduğu, hemen kentlerde yaşayan nüfus oranının artması biçiminde açıklık kazanıyor. Oysa yereli tanımladığımızda, yerelleşmeden ne anlamamız gerektiği konusunda, hemen böyle bir çıkarsama yapamıyoruz, zorlanıyoruz. Böyle doğrudan bir çıkarsama yaptığımızda daha önce yerel olmayan bir şeyin yerel hale gelmesinden vb. söz ettiğimizi düşünebiliriz. Ama bu yazıdaki yerelin tanımlanması hatırlandığında, böyle bir olgudan söz etmenin çok anlamlı olmayacağını görmeye başlarız. Çünkü bu yazıda yerel bir parça bütün ilişkisi içindeki bir karşıtlık olarak tanımlanmıştır. Bu karşıtlık içinde bütün de yerel de hep var olan bir şeydir. O halde yerelleşerek daha da yerel hale gelenin ne olduğunu belirlemede zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu zorluğu karşılamamanın bir yolu yerelleşmeyi bütünü oluşturan anlamlı parçaların sayısındaki artma ya da daha ince grenli hale gelmek olarak yorumlamak olabilir. Yerelleşme dediğimizde, yerel yani parçaya ilişkin bir nitelikten değil daha çok, bütüne ilişkin bir nitelikten söz etmekteyiz. Yerelleşen dünya olmaktadır.

Genellikle dünyanın yaşadığı dönüşümü küreselleşme diye adlandırdığımızda eğer küreselleşme yerelleşmenin karşıtı olarak ele alınıyorsa, küreselleşmeyle anlatılmak istenilen yereller arası farklılıkların kalmamasıdır. Bir anlamda dünyanın

tek düze hale gelmesidir. Gerek küreselleşmeyi savunanların, gerek küreselleşmeye karşıt olanların söylemlerinin gerisinde, böyle bir küreselleşme anlayışı vardır. Eğer bu bağlamda anlamlandırılırsa yerelleşme yereller arası farklılıkların artması olarak yorumlanabilir.

Oysa böyle bir küreselleşme pratikte olanaksızdır. Nitekim küreselleşmeye ilişkin yazında sık sık küreselleşmeyle yerelleşmenin eş zamanlı olduğu ifade edilmektedir. Bu halde ifade edilmek istenen de küresel bütünlüğün parçalarını oluşturan yerellerin görece olarak küçüldüğü ve farklılıklarının arttığı olmaktadır. Bu halde homojenleştiren bir küreselleşme anlayışı söz konusu değildir. Küreselleşmeden anlaşılan bu farklı yerellerin daha yoğun ilişkiler içinde olması, yerelin çeşitliğinin üretilmesinde bu dış ilişkilerinin payının daha yükselmesidir. Böyle düşünmeye başladığımızda hem yerelleşmenin, hem de küreselleşmenin yerel parçaların ilişkilerine göre tanımlanmaya başladığını fark ederiz.

Küreselleşmenin ve yerelleşmenin eş zamanlı olmasından söz ettiğimizde yerelliğin dıştan ve içten etkilerle biçimlendiğini de göz önünde tutmuş bulunuyoruz. Küreselleşen dünyada her yerellikteki olgular iki ayrı etkiyle birlikte gerçekleşmektedir. Bu etkilerden birincisi küresel/evrensel olarak geçerli olanlardır. İkincisi ise bağlam bağımlı, yani yerel olanlardan oluşmaktadır. Yerel böyle kavrandığında eşzamanlı bir küreselleşme ve yerelleşmenin olanaklı olduğunu görüyoruz. Ama bu ikili ilişkiyi fonksiyonel olarak birbirini tamamlayan sakin ilişkiler olarak görmek doğru olmaz. Küresel böyle bir işbölümüne razı olmayarak yerele sızan ve onu ortadan kaldıran saldırgan bir nitelik kazanabilir. İşte o zaman yerelin bir kültürel alan olmak bu sızmaya karşı kendini korumak kapasiteleri devreye girer, direnir.

Bu irdellemeler sonunda yerelleşmenin parça bütün ilişkilerinin değişmesi üzerinden tanımlanmasının doğru olacağı ortaya çıkmaktadır. Bu değişimin farklı boyutlarından söz edilebilmektedir. Bu boyutlar olarak yerelliklerin küçülmesi, yereller arası çeşitliliklerin artması, yerelin otonomisinin yükselmesi ya da tek yönlü olarak dıştan belirlenmekten kurtulması vb. olarak sıralanabilir. Bu durumda ele alınan her boyuta göre değişik türdeki yerelleşmelerden söz edilebilir.

Küreselleşen Dünyada Yerelin Otonomisinin Yükselmesi Olarak Yerelleşme

Günümüzde küreselleşmeden genellikle üç farklı yöndeki gelişme anlaşılıyor. Bunlardan **birincisi** bilgi ve haber iletişim sistemlerindeki gelişmelerle, ulaşım ve taşıma teknolojisindeki ilerlemeler dolayısıyla her geçen gün dünyanın küçülmesi, coğrafi uzaklıkların caydırıcı etkilerinin azalması, dünyanın çok uzak yerlerindeki gelişmelerin birbirini etkiler hale gelmesi anlamına geliyor. **İkincisi** ise ulus devletlerin kendi toprakları ve ulusları üzerindeki denetim olanaklarının aşınması sonucu üzerinde duruyor. Sınırlar, bilgi, mal ve kapital akımlarını denetleme olanağını yitiriyor. Her ülke açık bir ekonomi politikası izliyor. Artık her ülkenin girişimcisi yatırımlarını planlarken iç pazar koşullarından çok dış pazar koşullarını dikkate alıyor. Ekonomik başarı için dünyadaki gelişmelerden haberdar olmak en önemli koşul haline geliyor. Ulus devletler, sürekli olarak egemenliklerinin yeniden tanımlanması sorunu karşısında kalıyorlar. **Üçüncüsü** ulus aşırı firmaların çok güçlenmesi, ulus devletler ve yerellikler karşısında büyük bir pazarlık gücü elde etmesidir. Bu firmalarla yapılan müzakereler, bir yerelliğin gelişme süreçlerini, başka bir deyişle kaderini değiştirebilecek kritik öneme sahip olmaktadır.

Bu gelişmeler yerelin işlevlerinde önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Ulus devletler iki bakımdan zayıflamaktadır. İşlevlerini bir yandan küresel yönetime, öte yandan yerele terk etmektedir. Küreselleşmeyle yerelleşme eşzamanlı olarak gerçekleşmektedir. Küreselleşen dünyada farklı bir yerel oluşmaktadır. Bu yerelin dış dünyaya eklenmesi, ulus devletler dünyasında olduğunda gibi ulus devletin denetimi altında değildir. Her yerellik dış dünyaya doğrudan eklenebilmekte ve dünyadaki görelî konumunu merkezin denetiminden bağımsız olarak değiştirebilmektedir. Bu ise bağımlılık okulunun merkez-çevre modelinin geçerliliğini tartışmaya açacaktır.

Küreselleşen dünyada ulus devletin işlevlerinin yeniden tanımlanması, yerelliklerin otonomisinin artması için yeni olanaklar yaratmaktadır. Daha önce üzerinde durduğumuz üzere yerelin kendisini hangi bütüne göre tanımladığı en azından iş alanında ulusaldan küresele geçmektedir. Küresel yerele ulusal alandan daha yüksek otonomi sağlamaktadır.

Yerel Farklılıkların bir Kaynak Haline Gelmesi Olarak Yerelleşme

Küreselleşen dünya da, farklılaşmış yerelin görelî önemini artıran nedenlerden biri farklılıkların kendi başına bir kaynak olma niteliği kazanmasıdır. Bu yerellikler, küresel ilişkiler ağına doğrudan eklenilerek görelî konumlarını geliştirmek olanağına sahiptir. Bu da artık bir yerelliğin gelişmesini ulus devletten beklemenin ötesine geçerek, yerelliklerin kendi yapabilecekleri şeylere özellikle önem vermeleri gerekliliğini gösteriyor.

Küreselleşmenin yerel farklılıkları yok edeceği konusundaki yaygın kanı yanıltıcıdır. Modernitenin ulus devletler dünyası ve Fordist üretim biçimlerinin iki yüz yıldır, yerellikleri yok edici,

homojenleştirici güçlü mekanizmalarına karşın yerellikler yok olmamış kendilerini ve farklılıklarını yeniden üretme olanağı bulmuşlardır. Esnek üretim biçimleri ve postmodernitenin demokrasiyi farklılıkların korunması ve çeşitliliklerin artırılması olarak yorumlayan anlayışları içinde yerelliklerin kendilerini yeniden üretme olanakları daha da genişleyecektir. Bu nedenle küreselleşen dünyada yerelleşme güçlenecektir. Bu yerelleşme süreçlerinin ürettiği farklılıklar, yerelliğin avantajını oluşturan bir kaynak haline gelmektedir.

Aslında bir çok pratik gelişebilecek çeşitlilikleri farkında olmadan engellemektedir. Örneğin günümüzde yaşam kalitesi her yerelliğin dünyada yarışabilirliğini sürdürmesi için gerçekleştirmeye çalıştığı bir hedeftir. Yaşam kalitesini ölçmek için geliştirilen ölçütler ve bunların karşılaştırılma biçimi yerellikler arasında homojenleştirme baskısını artırmaktadır. Oysa yereller arası çeşitliliğin artmasına olanak verecek yaklaşımların geliştirilmesi olanaklıdır.

Yereli Yorumlarken Kaçınılması Gereken Konular

Yerel ve yerelleşmeyi anlama ve tanımlama çabamızın sonunda yerele ilişkin saptamalarımız, onun sosyalleşme ortamı olduğunu insanların kimliklerinin onun içinde oluştuğunu, ekonomik dışsallıkları gerçekleştirdiğini, toplu öğrenmenin ve yerel bilginin üretilmesinin mekanı olduğunu ortaya koydu. Yerel bu özelliğini nereden alıyor, insanların yoğun ve yüz yüze ilişki kurabilme olanağından, yakınlıktan alıyor. Ayrıca yerelleşmeyi tanımlarken de yerelliklerin kendi aralarındaki farklılıkları ön plana aldık. Yereli böyle tanımlamaya başladığımızda her yerelliği neo-Kantçı coğrafyanın idiografik bölge tanımları gibi yorumlama yanlışlığına düşme eğilimi yüksek olur. Burada tanımlanan özellikleri olan yerel kendine özgü bir özü olan ve bu öz etrafında

sürekli farklılığını üreten bir yerel değildir. Burada söz konusu olan yerel sürekli değişen, içeriğini ve sınırlarını yenileyen, yakın çevresiyle ve dünyayla sürekli müzakere içinde olan bir yereldir.

III. DÜNYA'NIN YAŞADIĞI DÖNÜŞÜME YERELDEN YAKLAŞMANIN YENİ BİR SİYASET YAPMA BİÇİMİ ÖNERİSİNE GETİRDİĞİ AÇILIMLAR VE TÜRKİYE YERELİ İÇİN BİLMEMİZ GEREKENLER

Daha önceki toplantımızda yeni bir siyaset biçimi önerirken temelde iki önerme üzerinde durmuştuk. Bunlardan birincisi bir ülkede (yerellikte) siyasetin o topluluğun iç dinamiğini harekete geçirerek, o toplumda değişmeyi gerçekleştirebilmek amacıyla yapıldığında anlamlı olacağı üzerinde duruyordu. İkincisi ise partilerin öğrenen kurumlar olması gerektiği, öğrenmenin o partinin yerel sorunların çözümü için toplumdaki diğer aktörlerle karşılıklı öğrenme süreci içinde faaliyetler geliştirirken gerçekleştirilmesini öneriyordu. Her iki önermenin de başarıyla uygulanabilmesi için küreselleşme ile yerelleşmenin eş zamanlı olduğunun farkına varılması ve bu bağlamda yerelden bakmanın getirdiği yeni fırsat pençelerinden yararlanılması gerekir.

Bunun için yereli bilmek gerekir. Yereli bilebilmek için bir yandan bir önceki bölümde yaptığımız gibi kavramsal irdelemeler yapmak gerekirken, öte yandan Türkiye'nin yerelini kendi özgüllüğü içinde tanımak gerekecektir. Bunun için araştırma yapmak gerekir. Araştırma denildiğinde bunu salt akademisyenlerin yapacağı uygulamadan kopuk olarak düşünmemek gerekir. Önerilen yeni siyaset yapma biçiminin karşılıklı öğrenme süreciyle uygulamada etkili eylemlere girişmesin de eylemle bütünleşmiş bir araştırma olarak görmek olanağı vardır.

Türkiye’de yerelliklerdeki oluşumları tanımak için yeni araştırma programlarının geliştirilmesine gerek vardır. Yazının bundan sonraki bölümlerinde bir araştırma programı geliştirirken kullanılan araştırma terimi hem akademik araştırmayı hem de eylemle bütünleşmiş siyaset içindeki araştırmaları kapsayacaktır.

Bu araştırma programının eleştirel ve görgül bir yaklaşımla temellendirilmesi gerektiği açıktır. Zaten sorunların çözümüne yönelmiş bir arayış bu iki özelliği kaçınılmaz olarak içerir. Ama bunlara yeni seçmeleri eklemekte yarar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

- Bu çalışmalar genellikle orta boy kuramlara ya da açıklamalara yönelmelidir. Büyük ve güçlü açıklayıcılıklar taşıdığı savı olan kuramlar her şeyi açıklamakta bunu da farklılıkları yok ederek yapmaktadırlar. Oysa yerelliklere farklılıklara önem veren, onların iç işleyişlerini tanımaya çalışan bir siyaset için büyük kuramlar yeni bir bilgi getirmeyecektir. Her yerel inceleme büyük kuramın doğruluğunun yeniden ispatı için bir örnek olarak kullanılacaksa bunun önerilen yeni siyaset biçimi için bir katkısı olmayacaktır. Bu nedenle farklılıkları ve nedenlerini kavramak için orta boy kuramlar üzerinde durulmasında yarar vardır.

- Araştırmalar yerelde yapılan yereli merkeze alan araştırmalar olacaktır. Araştırma konusu olan yerelleri seçerken çeşitliliği artmış olan yerellerin tüm çeşitliliğini kapsayacak bir yelpaze içinde dağılması konusunda dikkatli olunması gerekecektir. Ama yelpaze üzerindeki bu dağılımda özellikle dikkate edilmesi gereken husus küreselleşen dünyaya başarıyla eklenenebilen ve yeniden yapılanmış bulunan yerellerle, dünyaya başarıyla eklenememiş, değişme dışında kalmış ya da dışlanmış yerellerin her ikisinin de yakından araştırılması ve ikisi arasında gözlenen

farklılıkların hangilerinin gelişmenin kilitlenmesini, hangilerinin gelişme dinamiklerini açıklamakta kullanılabileceğine açıklık kazandırmak gerekir.

Dünyada yerelin gelişme dinamikleri konusunda evrensellik iddiası taşıyan kuramları daha çok başarı deneyimleri üzerine kurulduğu için başarısızlıkların da araştırılması yeni açıklamalar geliştirmek, özellikle gelişmesi kilitlenmiş yereller için gereklidir.

- Yapılacak araştırmalarda ele alınan konuları derinliğine ve durumun bir parçası olarak tarihselliği içinde, bağlam bağımlılıkları gözden kaçırmayan bir yaklaşım hakim olacaktır. Böyle bir yaklaşıma dayanarak hakim söylemin bir parçası olan, yerelin açıklamalarını evrensele taşımakta kullanılan genellemelere ilişkin yargılara teslim olmayan, onların ele alınan örnekteki geçerliliğini sorgulayan bir tutum içinde olacaktır.

Bu konuda bir araştırma programının yoğunlaşması gereken konuları ve soruları şöyle sıralayabiliriz.

Yerelin ekonomik gelişme dinamiğini kavramak

Bir yerelliğin incelenmesinin ana konularından biri yerelin gelişme dinamiğini kavramak olacaktır. Bu araştırmaların temelde iki farklı düzeyde yürütülmesi gerekir. Birinci düzeyde, yerelliğin ekonomik performansının ne olduğu, bu performansta değişik sektörlerin payının ne olduğu, o yerelliğin üretiminin ne kadarının ihraç edildiği ve dış taleplerden etkilendiği vb. konulara açıklık kazandırılır.

Bir yerelliğin gelişme dinamiğinin kavranmasında esas yoğunlaşılması gereken konular ikinci düzeydeki araştırmalar olacaktır. Bu araştırmanın esas olarak üzerinde duracağı aktörler gerçek ya da tüzel kişi olan büyüklük yelpazesinin her yerine dağılmış girişimciler olacaktır. Eğer akademik amaçlı araştırmalar

yapılıyorsa, bu girişimcilerle kendi gelişme tarihleri üzerinde duran derinliğine görüşmeler yapılacak her birinin gelişme öyküleri ayrıntılı olarak kurulmaya çalışılacaktır. Bu öykülerin kurulmasında bağlam bağımlılıklar, güzergah bağımlılıklar, fırsatların nasıl algılandığı, hangi engellemelerin yenildiği, hangi tür dayanışmalardan yararlandığı, yerelin hangi tür niteliklerinin (insan gücü, iş ilişkilerinin niteliği, yararlanan dışsallıklar) başarısında ya da başarısızlıklarında etkili olduğu vb özelliklere açıklık kazandırılacaktır. Tabii ki böyle bir araştırmanın derinliğine görüşme için seçtiği girişimciler arasında başarısızlık öykülerinin de yer alması gerekecektir.

Böyle derinliğine görüşmenin sadece girişimin öyküsüyle sınırlı kalmaması, ailesinin öyküsünü, kendi yetişme öyküsünü, kendisinin dışındaki girişimleri nasıl gördüğünü, geleceğe ilişkin vizyonunun bulunup bulunmadığını vb. kapsmalıdır.

Aynı tür derinliğine araştırmalar iş çevrelerinin ilişki içinde bulunduğu kurumlara ve onların performanslarına yönelmelidir. Kurumsal gelişmelerin yerelliğin ekonomik performansına olan katkısı ciddi olarak sorgulanmalıdır.

Tüm bilgiler akademik araştırmalardan gelmeyecektir. Yeni siyaset kendi pratiği içinde eylemle bütünleşmiş biçimde bilgiler üretecektir. Çoğu kez de bir yerelliğe ilişkin tüm bilgiler böyle uygulamada elde edilmiş türde ki bilgiler olacaktır.

Bu tür derinliğine araştırmalardan, uygulama içinde elde edilmiş bilgilerden sonra yerelliğin ekonomik gelişme performansı ile ilgili, sürdürülebilirlik, kriz içinde yeniden yapılanma kapasitesi gösterme, ekonomik gelişme dinamiğinin hangi tür genelleştirilmiş kapasiteye dayandığı (kapital, insan sermayesi sosyal sermaye vb.), yenilikçi kapasitesi olan öğrenebilir bölge olmak, dünyaya eklemlenmiş olmak, kurumsal derinliğe sahip

olmak vb. yargıların yapılıp yapılamayacağı konusunda hakim olan söylemler konusunda farklılıklara duyarlı bir tartışma geliştirilmelidir. Yerelliğin başarısının ya da başarısızlığının analizinde kullanılacak alternatif kavramsallaştırma olanakları bu aşamada sorgulanmalıdır.

Kuşkusuz böyle derinliğine yapılacak görüşmelerden olumlu sonuçlar elde edebilmek ciddi ön hazırlıkları, sürekli kendi yaptıkları üzerinde düşünen bir düşünce içinde bulunmayı gerektirmektedir.

Yerelin dış ilişkileri nasıl kurulmaktadır, otonomisini zaman içinde arttırabilmekte midir ?

Yeni siyaset biçimi önerisinin küreselleşme ve yerelleşmeyi eş zamanlı iki olgu olarak kavramasını haklı çıkarabilecek en önemli bulgulardan biri ulus devletin yerellikler üzerindeki belirleyiciliğinin gevşemesi ve kendi otonomisinin artması ve kendi iç dinamiklerinin tercihleri doğrultusunda dış dünyaya eklenilebildiğinin gösterilmesidir.

Böyle bir yargının geliştirilmesinde kurulan ekonomik ilişkilerin önemi yüksek olmasına karşın bunu sadece ekonomik ilişkiler içinde görmememiz gerekir. Bu otonominin yaşamın diğer alanlarında da nasıl üretildiğine ilişkin ip uçlarına da sahip olmak gerekir. Ancak bu halde yerelliklerin farklılıklarını üretme yollarının açık olup olmadığını tartışabiliriz. Bu konuda STK ve yeni siyaset pratikleri çok yararlı bilgiler verebilir.

Böyle bir araştırmaya ekonomik dış ilişkilerden başlanabilir. Bir yerelliğin dış ekonomik ilişkileri denildiğinde bunu da değişik türleriyle birlikte ele almak gerekir. Bu yerellik üretimlerini hangi pazarlara satmaktadır? Girişimlerini hangi çevrelerle birlikte geliştirmektedir? Teknolojilerini nereden almakta ve nereye

satmaktadır? Bu soruların yanıtları yerelliğin değişik türlerdeki dış ilişkilerinin boyutlarına ve yayılımına ışık tutacaktır. Bu soruların yanıtlarına göre araştırılan yerelliğin dış ilişkilerinin ulusal düzeye hapsediği, ulus dışına çıkıyorsa yakın ulusal pazarları aşmadığı ya da tam olarak küreselleştiği dünyanın her yerindeki fırsatları algıladığı onlara uygun olarak kararlar verebildiği tam olarak küreselleştiği yargısına varabiliriz. Tabii bu saptamalar bir yerelin ne kadar küreselleşebildiğini bu potansiyeli ne kadar kullanabildiğini gösterecektir.

Ama küreselleşmeyle yerelin asıl ilişkisi, yerel girişimcilerin ne kadar küreselleşebildiği üzerinden değil küreselleşmenin etkilerinin daha çok piyasa yoluyla yerel yaşama sızması ve onu dönüştürmesi üzerinden ele alınmalıdır. Tabii ki bir yerel her zaman dıştan böyle bir sızmayla karşı karşıya kalacaktır. Böyle bir sızmanın olmaması demek o yerelliğin dış ilişkilere gelişmeye kendisini kapaması demek olmaktadır. Bu da istenilen bir şey değildir. O halde sızma her zaman olacaktır. Bu olgu kabul edilince linear bir düşünceyle bu sızmaların birikerek eninde sonunda yerelin farklılıklarını yok edeceği küresel tarafından tek düzeleştirileceği sonucuna varılabilir. Böyle durumlar olabilir ama yerelin belli bir otonomisinden söz ediliyorsa yerelin bu sızmaları ve kendi geçmişindeki alışkanlıkları da kullanarak yeni farklılıklar üretebilme kapasitesini göstermesidir. Sızan entegre etme dönüştürebilmenin değişik yolları bulunabilir. Tabii ki böyle bir araştırmanın yönteminin ne olabileceği akademik araştırma ile siyaset pratiğiyle bütünleşmiş araştırma arasında nasıl iş bölümü yapılacağı üzerinde özenle çalışılması gereken bir konudur.

Günümüzün koşulları içinde bir yerelin görelî olarak otonomlaşmasından söz edildiğinde esas üzerinde durulacak konu ulusalın belirlemesi karşısında otonomisini artırmasıdır.

Bu bağlamda yerelin otonomisinin artmasının bir boyutu daha önce üzerinde durulan biçimde yerelin küreselleşmesinin artması olacaktır. Otonominin bir başka göstergesi girişimcilerinin işlerini geliştirirken ulusal siyasetin desteğine ve bu kanalla oluşturulan rantlara bağımlılığının azalmış olması ve bu tür desteklerin aranmamakta oluşudur. Bir başka gösterge yerelliklerin ulusal düzeydeki STK dışında yerle hapsolmayan STK'lar geliştirmesi, yerelin yerel dışı iddialar taşıyan düşünce akımlarına kaynaklı edebilmesidir. Otonominin bir başka göstergesi yerel burjuvazilerin ulusal merkezlerdeki yaşam kalıpları dışında yeni yaşam kalıpları geliştirmesi vb.leri ele alınabilir. Bu eğilimi sadece toplumun üst tabakalarında değil orta ve alt tabakalarında da aramak düşünülebilir. Bu durumda tarikatların özel konumu olacaktır. Onları farklılıkların üretilmesinin kurumları olmaktan çok direnişin mekanizmaları olarak görmek doğru olur. Tabii ki bu otonominin yükselmiş olmasının saptanması önerilen yeni siyaset yapma biçiminin tam zamanında önerilmiş olmasının bir göstergesi olarak yorumlanabilecektir.

Bir yerelliğin dış ilişkilerinden söz ederken, bu ilişkileri sadece iş çevrelerinin ilişkileri içine hapsedmemek gerekir. Genel olarak bir yerelliğin değişik kesimlerinin dış dünyayı hangi kanallarla nasıl bildiği ve bu bilgi biçimlerinin hangilerinin bireyin davranışlarını etkilediği üzerinde de durmak gerekecektir. Bir yerelliğin dış dünyadan sadece elitleri kanalıyla haberdar olduğu hallerde ortaya çıkacak gelişme dinamiği, toplumun her katmanının dış dünyadan bilgilenme kanallarının açık kaldığı bir yerellikte yaşanacak gelişme dinamikleri önemli farklılıklar gösterecektir.

Yerelin bireyleri kaderleri birbirine bağlı bir topluluk haline getirmesinin mekanizmaları

Yerelin anlamlı bir araştırma birimi olarak ortaya çıkması orada

yaşayanların kaderlerinin birbirine bağlı olduğunu sezmesi ve birbirlerine bir duygu bağıyla bağlı hale gelmeleri yüzündendir. Böyle bir iç tutunumun (kohezyon) varlığı onları daha üst bir birimin çözümlenmelerinde kullanılacak bir birim haline getirmektedir. Bu açıklama çok önemlidir. Eğer bu iç tutunum yoksa yerel yoktur anlamına gelir. Ama pek çok yerellik çalışmasında bu tutunum açıklanmaktan çok veri olarak kabul edilir.

Böyle bir bütünlüğün algılanmasında ekonomik nedenlerin önemli payı olduğu, bu yerellikler içinde karşılıklı iş bağlantılarının yüksekliği, değişik faaliyetlerin belli bir alanda kümelenmesinin yarattığı dışsallıklar, emek pazarı bütünlüğü vb.lerinin varlığı bir araştırma içinde görelî olarak kolayca ortaya konulabilir. Ama kader birliğini ekonomik bağlara dayandıran açıklamalar duygusal bağlılıkları açıklamakta yetersiz kalacaktır. Başarı olduğu kadar başarısızlık da belli koşullarda kader birliğinin farkında olmayı geliştirebilir.

Duygu bağlarını yaratan nedenleri ekonomik nedenlerden çok yerelin bir yaşam çevresi olmasında ve bireyin bu çevrede sosyalleşmesinde, bu nedenle de yerel bir kültürü içselleştirmesinde, bu yerelin onun için bir yer (place) olarak anlam kazanmasında, yerel bir kimlik edinmesinde yani bir ölçüde yerel bir yaşam biçimine bağımlı hale gelmesinde bulmak olanaklıdır.

Eğer bir yerelliğin bu tür bağlılıklar oluşturduğu kabul ediliyorsa, bunu sadece varsayarak geçiştirmemeli bunun ölçme yoluna gidilmelidir. Böyle ölçümler bulunması halinde iç tutunumun varlığı ya da yokluğu konusunda ulaşılan yargılar güvenilir hale gelir. Ancak bu halde bu tutunumun varlığının neye dayandığı konusunda çözümlenmeler geliştirilebilir. Örneğin yereldeki

yaşam kalitesinin yüksekliğinin iç tutumunun yüksekliğini açıklayıp açıklamadığını anlayabiliriz. Eğer iç tutumun yüksek ise bunun ekonomik performansının yükselmesine ya da düşüklüğüne katkısının düzeyini sorgulayabiliriz. İç tutumun yüksekliği küresel sızmalara karşı direnişi açıklamakta anlamlı bir değişken olup olmadığı üzerinde durulabilir.

Önerilen yeni siyaset biçimi bir yerelliğin iç tutumunu artırmak iddiası vardır. Bu nedenle yeni siyaset biçiminin uygulanmasının bu bakımdan dikkatle izlenmesi gerekir.

Yerelin geleceğine ilişkin bir vizyon oluşturmakta temsili demokrasi merkezli siyasetin işlevsiz kalışı ve onun yerini dolduracak yerel liderlik rollerinin nasıl gerçekleştirilmeye çalışıldığı ?

Yereli tanımayı, sadece varolan durumu betimlemek ve açıklamakla sınırladığımızda, gerçekte onu tanımak için tüm verileri toplamış olmayız. Tanımayı tamamlamak için, yerelin kendi geleceğine ilişkin vizyonun ne olduğunu ve nasıl oluştuğunu bilmemiz gerekir. Araştırmalarda birçok halde böyle bir vizyonun bulunmadığı sonucuna ulaşılabilir. Kuşkusuz bu da çok önemli bir bulgudur. Böyle bir bulgu bir yerelin büyümesinin kilitlenmiş olmasının açıklanmasında çok yararlı olabilir.

Bir toplum için vizyon üretme işlevini gerçekleştirilmesi gereken ilk kurum herhalde siyasettir. Türkiye’de belki de birçok merkezileşmesi yüksek ulus devletlerde siyaset bir yerel vizyon oluşturma işlevini yüklenmemektedir. Tersine siyaset kurumu her yerellikte merkezdeki siyasi çatışmaları yeniden üretmektedir. O halde böyle bir vizyonun üretilmesi görevi başka aktörlere düşmektedir. Türkiye’de bu boşluğu değişik türde önderlikler doldurmaya çalışmaktadır. Yerel üniversiteler, iş adamlarının

kuruluşları olarak Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar böyle bir vizyonu geliştirmekte önderlik işlevini yüklenebilecek yerel lider adayları olarak ortaya çıkmaktadır.

Tabii sadece bu vizyonların bulunup bulunmadığını saptamak yeterli olmaz. Bu vizyonun hangi yerel platformlarda üretildiğini, yerel kamu alanında ne kadar tartışılıp tartışılmadığını, toplumun geniş kesimlerince ne kadar içselleştirildiğini bilmekte yarar vardır.

Bu vizyonun yerellik içinde nasıl oluştuğu ve ne kadar yerelliğe mâl olduğunu bilmenin tek başına yeterli olmadığı, bu vizyonun ulusal olanla nasıl ve ne kanallarla müzakere edildiğini bilmek gerektiği söylenebilir. Yerelliğin otonomisini artırmış olması bu noktada önem kazanmaktadır.

Bu sorunun gerek akademik araştırmalarla gerek yeni siyaset pratiği içindeki uygulamalarla yanıtlanması bizim önerimiz bakımından kritik bir öneme sahiptir. Önerilen yeni siyaset biçimi, işte tam da, bu boşluğu doldurmaya adaydır. Eğer başarılı olarak uygulanabilirse bu boşluk kalmayacaktır.

IV.SON VERİRKEN

Yerelden yola çıkarak dünyanın yaşamakta olduğu dönüşümü kavramak isteyen bir araştırma programının tüm soruları burada üzerinde durduğumuz dört soru içine hapsedilemez. Daha şimdiden bu dört soru dışında ele alınıp tartışılması gereken başka alanlar sayılabilir. Örneğin bir yerelin gelişmesinin kilitlenmesinin nedenleri nasıl araştırılabilir, yerelin kendi sınırları nasıl belirlenmektedir, yerelin evrilirken sınırlarını sürekli olarak yeniden tanımlaması sadece teknolojik gelişmelerle açıklanabilir mi, iç tutunumu yüksek bir yerelin sınırlarının tanımlanmasında diğer yerelleri ötekileştirme stratejilerinin katkıları bulunmakta

mıdır? Yerelde karar vericilerin eylem geliştirenlerin yaklaşımlarında yerelde bulunmaktan gelen davranış farklılıkları var mıdır? Araştırılan yerel insan kapitali, sosyal kapital vb.lerini geliştirerek geleceğin kapasitelerini oluşturmakta ne tür bir yaklaşım uygulamaktadır? Örneğin risk almalarında ne farklılıklar vardır? Bu durum krize uyum stratejilerini nasıl etkilemektedir? Bu tür genel soruların yanına daha teknik sorularda eklenebilir. Örneğin, bir bölgenin öğrenen bölge olduğu yargısına nasıl ulaşılabilir, yerellerin çeşitliliğini artırmasına olanak verecek yurттаşların kapasite kullanımı merkezli bir yaşam kalitesi kavramı nasıl geliştirilebilir? Bu tür sorular esas olarak ilk araştırmalar ortaya çıktıktan sonra artacak, grubun yeni sorular sorması ve yeni araştırmalara yönelmesiyle kendi araştırma programını kendi dinamiği içinde oluşturacaktır.

Böyle bir yazıya son verirken buraya kadar sürdürdüğümüz tartışmanın dünyanın yaşadığı dönüşümü yereli ön plana alarak küreselleşme ve yerelleşmenin eş zamanlılığı anlayışına sahip olarak kavramaya çalışmanın getirebileceği katkılar konusunda nasıl bir beklenti yarattığı sorusunu yanıtlamak gerekir. Dünyanın yaşadığı olguyu yerelleşmeyi ihmal ederek sadece küreselleşme olarak kavramaya çalışanlar, yerele ya küresele teslim olmak ya da buna karşı çıkarak kendi kendini dışlamaktan başka bir seçenek bırakmıyor. Oysa yerel kendi kimliği olabilen farklılıklarını üretebilen bir özne olarak görülmeye ve yerelleşmenin küreselleşmeyle eş zamanlı olduğu algılanmaya başlandığında yerele aktif ve yaratıcı bir faaliyet alanı açılmaktadır. Yerele onurlu bir iddia alanı açmaktadır.

Fuat Keyman'ın Türkiye'deki siyasal yaşam için yaptığı analizler bu bakımdan çok aydınlatıcı. Keyman, 1980-1990'larda hem merkezin çatlaması hem de çevrenin dönüşmesi sonucu merkez-çevre paradigmasının geçerliliğini yitirdiğini belirtiyor.

Bu ortamda farklı kimlik taleplerinden beslenen değişik yerel aktörlerin çevreyi dönüştürerek kalkınma güdüsüne dayanan farklı modernite vizyonlarının taşıyıcısı haline getirdiğini anlattıktan sonra, Türkiye’de günümüz sosyal demokratlarının bu yeni yerelliklerle ilişki kurmayı beceremediği için iktidar alternatifi olmaktan çıktığını söylemektedir. Kuşkusuz bu çok ilginç bir saptamadır. Burada savunulan görüşleri büyük ölçüde desteklemektedir.

İLHAN TEKELİ

Onurlu Yaşam için

Yeni bir Siyaset Yapma Biçimi

4. YAZI

→ *Temsili
Demokrasinin
Yarattığı
Muhalefet Kalıpları
Nasıl Aşılabilir ?*

I.GİRİŞ

Böyle bir soruyu merkeze alan bir yazı yazmamın benim bakımından üç nedeni var. Bunlardan **birincisi** Türkiye'de siyasete ilgi duyan bir kişi olarak son yıllarda içinde bulunduğum bir duygu. Benim iktidarlara bir yakınlığım olmamasına rağmen muhalefet partilerinin yaptığı muhalefet de artık bana makul gelmiyordu. Ben iktidara muhalif olduğum kadar, muhalefete de muhalif oluyordum. Varolan iktidarlara karşısında yürütülen başarısız muhalefet yapma biçimlerine razı olamıyordum. Kısa sürede bunun salt bana özgü olmadığını toplumda oldukça yaygın bir duygu olduğunu gördüm. İnsanlar bir birlerine önümüzdeki seçimlerde hangi partilere oy vereceğini soruyordu. Aldıkları yanıtlar da çoğu kez bilmiyorum oluyordu. Bunun üzerine bu tatminsizliğin belli bir dönemdeki, belli bir partinin tutumundan kaynaklanmadığını, tersine daha yapısal bir sorun olduğunu düşünmeye başladım.

İkincisi ise demokrasi konusunda yaptığım okumalardan kaynaklanıyor. Son yıllarda gelişmiş demokratik ülkelerde demokrasi konusunda çok sayıda kitap yayınlanıyor. Bu kitapların ortaya çıkış nedenlerinden birisi, temsili demokrasinin krize girmiş olmasıdır. Bu krizin nedeni bir yandan küreselleşme dolayısıyla ulus devletlerin topraklarını çeviren sınırların artık bilgi, düşünce, mal, kapital vb. akım ilişkilerini denetleyemez hale gelmesi, diğer yandan toplumun bireylerinin kamusal özne haline gelmek isteklerinin temsili demokrasinin mantıksal dayanaklarını aşındırmış olmasıdır. Bunun sonucunda yeni demokrasi biçimleri öneren çok sayıda kitap yayınlanmaya başlamıştır. Demokrasi bilinen bir şey olmaktan çıkarak, sürekli aranan geliştirilen bir şey haline gelmiştir. Bu çalışmalarda yeni demokrasi içinde muhalefetin nasıl yapılması gerektiği konusunda hemen hemen hiç bir tartışma yoktur. Buna

şaşırmamak gerekir. Çünkü bu önerilen değişik demokrasi modellerinin hemen hepsi bir tür katılımcı demokrasidir. Onlar içinde bir muhalefet biçimi arayışından çok bir iktidarı bölüşme biçimi arayışı söz konusudur. Eğer katılımcı demokrasi türleri temsili demokrasiyi ortadan kaldırabilseydi muhalefeti konuşmaya gerek kalmayacaktı. Oysa bunu gerçekleştirememişler ancak onun yanında yer almışlardır.

Üçüncüsü ise daha özel bir neden. İki yıl önce Türkiye'nin değişik sosyal demokrat STK'ları benden Türkiye için geliştirilebilecek yeni siyaset biçimleri üzerinde konuşmalar yapmamı istemişlerdi. Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen çalıştaylarda üç konuşma yapmıştım. Bunlardan birincisinde yeni siyaset önerilerinin program esaslı olmaktan çok, süreç esaslı olması üzerinde duruluyordu. İkincinde ise böyle bir sürecin nasıl kurulabileceği, bilen değil öğrenen bir örgüt olan partiler konusunda bir seri önerme geliştirdiyordu. Üçüncüsünde ise bu yaklaşımın merkezinde yer alan yerellik anlayışının böyle bir siyasete kazandıracakları açılımlar üzerinde duruluyordu. Aslında bu yaklaşımda da bir tür katılımcı demokrasi pratiği öneriliyordu. Ama bu türdeki başka önerilerden önemli bir ayrılma noktası vardı. Bu öneri günümüzde katılımcı demokrasi pratiklerinin temsili demokrasileri ortadan kaldıramadığı gerçekliğinden hareketle, temsili demokrasiyle katılımcı demokrasinin birlikte varolacaklarını kabul ediyordu. Bu iki demokrasi türü birbirinin meşruiyetlerine sınırlamalar getirerek demokratik rejimlerin günümüzdeki pratiğini oluşturdukları gerçeğini vurguluyordu.

Yazdığım üç yazı, ya da yaptığım konuşma bu birlikteliğin katılımcı demokrasi tarafını geliştirdiyordu. Temsili demokrasi tarafı yeterince geliştirilmemişti. İşte bu yazı bu eksikliği kapamayı amaçlıyor. Temsili demokrasi kalacaksa muhalefet

yapan partiler de olacaktır. O zaman da işte bu yazının başlığında yer alan soru ortaya çıkmaktadır. Acaba yeni siyaset arayışları temsili demokrasinin ortaya çıkardığı muhalefet kalıplarını aşmanın yollarını bulabilir mi? İşte bu nedenle ilk üç yazımı tamamlayacak olan bu dördüncü yazıyı yazmaya geresinme duydum.

Yazının başlığındaki soruyu yanıtlayabilmek için önce bir ülkede temsili demokrasi mekanizmasının işleyiş biçimiyle o ülkede yapılan muhalefetin söylemi arasındaki belirleyicilik ilişkilerinin ne olduğunu ortaya koymaya çalışacağım. Bundan sonra ortaya çıkan bu muhalefet biçiminin sakıncaları üzerinde duracağım. Özellikle de bu muhalefet anlayışının katılımcı demokrasiyle temsili demokrasinin varlıklarını birlikte sürdürebilmeleri bakımından olan sorunları üzerinde duracağım. Son olarak da bu sorunları ortadan kaldırabilecek alternatif muhalefet biçimlerinin olabirliklerini araştıracağım.

II. TEMSİLİ DEMOKRASİNİN İŞLEYİŞİNİN YARATTIĞI MUHALEFET ETME KALIBININ ÖZELLİKLERİ

Temsili demokrasi dediğimizde, sayıların büyüklüğü nedeniyle doğrudan demokrasinin uygulanamadığı durumlarda demokrasi pratiğinin halkın temsilcilerinin eliyle yürütülmeye çalışıldığı demokrasi türünü anlıyoruz. Bu durumda halkın temsilcilerinin seçilmesiyle toplumun küçük bir modeli oluşturulmakta ve demokrasi pratiği toplumun bu küçültülmüş modelinde uygulanmaktadır. Burada söz konusu toplumun temsil niteliğini kaybetmeden, oldukça küçük bir toplum modeline nasıl dönüştürüleceği, en önemli sorun haline gelmektedir. Olanaklı yollardan biri kuraya başvurmaktır. Bir başka yol toplumda atomistik bireylerin örgütlenmemiş adaylar arasından özgür iradeleriyle oy vermeleri yoluyla temsilcilerini seçmesidir. Günümüzde bu iki seçeneğin de kullanılmadığı, temsili

demokrasinin pratiğinin örgütlenmiş siyasal partiler aracılığıyla yürütüldüğü söylenebilir.

Günümüzde temsili demokrasinin işleyişinin temel aktörleri siyasal partilerdir. Bir ülkede halkın çıkarları benzer olan bölümlerinin çıkarlarını savunmak için yeterli sayıda siyasal parti kurulmaktadır. Bu partiler savundukları grupların çıkarlarına uygun düşecek programlar geliştirecekler ve seçimlere girerek bu programlarını uygulayacaklarına kefil oldukları adaylarına oy isteyeceklerdir. Eğer seçime giren partilerden biri yüzde 50'den fazla oy alırsa iktidar olacak ve daha önce belirlenmiş kurallar içinde programlarını uygulayacaklardır.¹ Tabii seçim sistemlerinin niteliğine bağlı olarak %50'den az oy alan partiler de iktidar olabileceklerdir. Ama buradaki tartışmamız için bu tür bir ayrıntılandırmaya gerek bulunmamaktadır. Seçimde çoğunluğu sağlayamayan partiler ise muhalefette kalarak bir sonraki seçime kadar muhalefet yapacaklardır. Eğer bir parti çoğunluğu sağlayamıyorsa partiler arası koalisyonlar oluşturarak uzlaştıkları yeni bir programa göre iktidar olarak icraatlarını yapacaklardır. Koalisyon dışı kalan partiler de muhalefetlerini sürdürecektir.

İlk bakışta bu sürecin makul olduğu ve halkın tercihlerinin devletin icraatına belli bir ölçüde de olsa yansımaya olanak vereceği düşünülebilir. Ama demokrasinin partiler aracılığıyla/eliyle yürütülmesi bu süreçte önemli distorsiyonlar (çarpıklıklar) yaratmaktadır. Böyle bir siyasal sistemde esas amaç iktidar olmaktır. İktidar olmadıkça partilerin kendi programlarını uygulama olanağı yoktur. İktidar olmak için de oy almak gerekmektedir. Öyle olunca da her parti alabileceği oyu en çoğa çıkarmaya çalışmaktadır. Olabildiğince çok oy

¹ Tabii seçim sistemlerinin niteliğine bağlı olarak %50'den az oy alan partiler de iktidar olabileceklerdir. Ama buradaki tartışmamız için bu tür bir ayrıntılandırmaya gerek bulunmamaktadır.

alabilme çabası, partileri belli toplumsal grupların ya da sınıfların çıkarını temsil etmekten uzaklaştırarak, toplumun oldukça büyük bir bölümünü temsil eden kitle partisi haline gelmeye zorlamaktadır. Bu durumda da oy almanın yolu belli grupların çıkarlarını en iyi temsil etmenin dışındaki mekanizmalarda aranmaya başlamaktadır. Çıkarlarla değil kutsallarla siyaset yapmak ve bu yolla siyasal partilere sadakat oluşturmaya çalışmak, iktidar olduğunda kayırmacı siyaset yapacağı beklentileri yaratmak, yapamayacaklarını söz vermek vb. gibi siyaset etiği içinde yeri bulunmaması gereken pratiklere başvurulmaktadır.

Bu durumda siyasal kamu alanında partiler arası yarışma, programlar arası bir yarışma olmaktan çıkmakta ve partileri oy sağlamak için, demokrasi etiği açısından, çok eleştirilebilecek pratiklere sürüklemektedir. Çoğu kez de siyasi pratikleri gizlenemez iki yüzlülüklere itmektedir. Bu tür pratikler içinde bir partinin iktidar olduğunu varsayarak, iktidar olamayan bir partinin bunun karşısında nasıl bir muhalefet stratejisi izlediğini çözümlenmeye çalışırsak esas konumuza gelmiş olacağız.

İktidarı alınacak oya bağlı hale getiren temsili demokrasi süreci **partiler arasındaki ilişkileri sıfır toplamlı bir oyun** haline getirmektedir. Bu da partiler arası ilişkilere, temelde, ötekileştirici bir nitelik kazandırmaktadır. İktidarda bulunan bir parti toplumun sorunlarını çözmek, geleceğini inşa etmek, ortaya çıkan fırsatlardan yararlanmak için adımlar atacaktır. Denilebilir ki iktidardaki pozisyon temelde halkın desteğini sağlamak için daha avantajlıdır. Bir uygulama yapmaktadır. Tabii ki yapanlar kamu alanında daha çok görünmektedir. Ayrıca tüm devletin bürokratik mekanizması dış dünyadan ve ülke içinden iktidardakilere bilgiler taşımaktadır. Medyadan daha iyi yararlanabilmek olanağına sahiptir. Siyasetini daha zengin bilgi

olanaklarıyla sürdürmektedir. Hatta günümüzün küreselleşmiş dünyasında, hem ekonomik ilişkilerin, hem de siyasal ilişkilerin niteliği iktidarda bulunacakların karar ve eylemlerinin belli kanallar içinde kalmasına neden olmaktadır. Adeta seçeneği yoktur.

Bu koşullar altında, muhalefette olan bir parti, bir sonraki seçimde kazanma şansını artıracak bir muhalefeti nasıl yapacaktır. Eğer partiler sınıfsal temelli olsaydı, muhalefet yapmanın kolay bir yanı bulunacaktı. İktidar partisinin yaptıklarının muhalefet partisinin temsil ettiği grubun çıkarlarına aykırı olduğunu göstererek gelecekteki seçimlerde oy istemekte kendisinde haklılık bulacaktı. Ama partilerin kitle partilerine dönüşmüş olması böyle açık bir durumun da ortaya çıkmasına olanak vermemektedir. İlk hamleyi iktidar partisi yaptığı için muhtemelen daha iyi olan hamleyi seçmektedir. Bunu son 20-25 yıldır yaşıyoruz. İktidarlar muhalefeti hep alternatif geliştirememekle eleştirmektedirler. Aslında günümüzde iktidardaki partiler bir uygulama yapıyor olarak görünseler de, onların bile kendi oluşturdukları bir seçeneği kullandıklarından kuşku duyulabilir.

Bu durumda nasıl bir muhalefet olanağı kalmaktadır? Soruyu yanıtlayabilmek için siyasette yaygın olan iktidarın bir yıpranma yeri olması inancının nereden kaynaklandığını analiz etmemiz de yarar vardır. Yukarıda yaptığım çözümlmeye göre gerçekte **iktidarın bir yıpranma yeri** olmaması gerekir. Oysa pratik çoğu kez böyle bir yıpranmanın olduğunu göstermektedir. İktidarda bulunmanın avantajlarına rağmen böyle bir yıpranmayı ortaya çıkaracak bazı mekanizmalar bulunmaktadır. Tabii iktidarda bulunan partinin çok kötü bir konjonktürde iktidar olması ya da hakikaten başarısız olması gibi nedenler iktidar partisinin yıpranmasına neden olacaktır. Ama buradaki tartışmamız için bu olağan üstü koşullara başvurmakta bir

yarar yoktur. Normal koşullarda iktidarda bulunan bir partinin icraatı yapılabileceğın iyilerinden biri olsa bile yıpranması olanaklıdır. Eğer halkın beklentileri bir biçimde yükseltilmiş ise yaptığı icraat kendi koşullarında başarılı olsa bile iktidar partisi yıpranabilecektir. Bu saptama muhalefetin böyle bir yıpranmayı sağlamak için izleyebileceği yol hakkında da bize ip uçları veriyor. Yani muhalefet pozisyonunda olanlar iktidarın yaptıklarını küçümseyecekler, halkın beklentilerini yüksek tutmaya çalışacak ve çoğu kez kendisi iktidarda olduğunda da gerçekleştiremeyeceği hedefleri ortaya koymaya çalışacaktır. Bir başka deyişle **popülizm** yapacaklardır.

Muhalefette kalan partilerin yeniden iktidar adayı hale gelebilmesini kolaylaştıran mekanizmalardan biri de **insanların unutma kapasitesidir**. Nietzsche'nin belirttiği bu nitelik bir yandan insanlara yaşamı taşınabilir kılarken, öte yandan muhalefetin geçmişteki hatalarının unutulmasıyla yeniden umut haline gelmesini kolaylaştırmaktadır. İktidardaki partiler de genellikle bu unutmayı engellemek için karşısındakinin geçmişteki hatalarını sürekli gündemde tutmaya çalışmaktadır. Bu da siyaseti geleceğın umutlarının tartışıldığı bir yer olmaktan çıkararak sürekli geçmişin muhasebesinin yapıldığı bir yer haline getirme eğilimi taşımaktadır. İnsanların bir başka ilginç eğilimi **iyiye çabuk alışma ve normal olarak görmeye başlama** eğilimidir. Bu nedenle bir iktidar toplumdaki bir sorunu çözdüğünde bu nedenle ona verilen kredi zaman içinde hızla azalmaktadır.

Bir başka neden her toplumsal kararın ya da eylemin hiç bir zaman saf iyi ve saf kötü sonuçlar doğurmayacağı, hem iyi hem de kötü sonuçlar doğuracağıdır. Onun için iktidarın uygulamalarının hep iyi yanları olabildiği gibi hep kötü yanları da bulunacaktır. Muhalefet kötü yanları abartmayı kullanarak kendisinin gelecek seçimlerdeki şansını artırmaya çalışabilir.

Bunu sağlamamanın bir yolu çoğu kez iktidarının yaptığı bir uygulamayı deterministik görünüşlü bir senaryoya oturtarak gelecekte ortaya çıkacak kötü yanları vurgulamaya çalışmaktır.

Temsili demokrasinin muhalefeti çoğu kez salt iktidarın icraatı üzerinde durarak onu eleştirerek seçim kazanma şansını elde edememektedir. Bu eleştiriler iktidardakini muhalefet partisine oy vermesi beklenen kişilerin gözünde yeterince ötekileştirememektedir. O zaman muhalefet partisi sistemde **kutsallara dayanarak siyaset yaparak** daha güçlü bir ötekileştirme yaratmaya çalışmaktadır. Bunun için bu partiler kendilerini toplumda tarihsel derinliklerden gelen bazı kutsalların sahibi ilan etmekte, iktidardakileri de bunun karşıtı ilan ederek kutsallar alanında yaratılan çatışmayı kendi partileri için oya çevirmeye çalışmaktadırlar. Burada kutsal sadece dini ya da ilahi olan anlamında kullanılmamaktadır. Kutsal olan; bir etnik kimlik olabilir, bir ideolojiye sadakat olabilir, bir simge olabilir, toplumun bir değeri olabilir. Kutsal toplumda tabulaştırılan dolayısıyla kamu alanında tartışma dışı kılınan her şeyi içermektedir.

Bu tutum günlük siyasette çok değişik görüntüler kazanabilmektedirler. Bunlardan birinde tarihsel geçmişten kutsallaştırılmış değerler alarak ön plana çıkarılmakta ve iktidarın günlük uygulamalarının bir kısmı üzerine kurulan **deterministik senaryolarla** belli bir süre içinde bu kutsal değerlerin karşıtlarının gerçekleşeceği gösterilmeye çalışılmaktadır. Yani gerçekte yaşananlar üzerine bir muhalefet oluşturulmaktan çok, üretilen senaryolara muhalefet edilmiş olmaktadır. Bu muhalefet biçiminin bir başka seçeneği iktidarın uygulamasını bir **komplo açıklamasının içerisine oturtmak** şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu senaryolara dayanarak ötekileştirme gerilimi o kadar yüksek düzeye çıkarılmaktadır ki diğer partilerin sempatanlarını vatan

haini ilan etme noktasına gelinebilmektedir. Siyaset pratikleri de başkaları üzerinde vatan haini kuşkusu yaratma mekanizması haline dönüşebilmektedir.

Diğer bir ötekileştirme biçimi genelde ahlaksal ekseninde yapılmaktadır. İktidar partisinin uygulamalarında ve iktidar partisinin mensuplarının yaşamlarında ahlak dışı uygulamaları saptayarak kamu oyunda skandallar halinde ortaya çıkmasını sağlamaktır. Bunu yapmak Türkiye pratiğinde zor olmamaktadır. Türkiye'nin tüm partilerinin pratiklerinde çok yaygın olan kayırmacılık ve bu yolla meşrulaştırılmış olan yolsuzluklar kolayca sergilenebilmektedir. Eğer bu pratik çok yaygınsa bunu sergileme üzerine yoğunlaşan bir siyasi kültür demokratik rejimlerde beklenen demokratik denetimi gerçekleştirmek açısından bir işlev görmektedir denilebilir. Ama bunun yanı sıra **siyasete ahlakçılığı egemen hale getirmektedir**. Bu durumda, siyasetin aktörleri sorun çözme becerileri ve yaptıkları eylemlerinin sonuçları açısından değerlendirilmek yerine, "iyi adam", "kötü adam" olarak değerlendirilmeye başlanmaktadır. Siyaset konularının tartışıldığı bir pratik olmaktan çok siyasetçilerin iyi kötü olarak tasnif edildiği bir pratik haline gelmektedir. Tüm bu ahlakçılık tutumuna rağmen, parti pratikleri kayırmacılıklarını sürdürmekte olduğu için de, siyasetin ahlakçılığı ön plana çıkarması **iki yüzlülüklerin sergilemesi** anlamına gelmektedir. Bu nedenle ahlakçılığı vurguladıkça siyasete güven azaltılmaktadır. Tabii bu çözümlene hiçbir şekilde yolsuzluklara göz yumulması anlamını taşımamaktadır.

Temsili demokrasinin sıfır toplamlı bir oyun olarak kurgulanmış bir seçim mekanizmasına dayanmasının ortaya çıkardığı partiler arası ilişkileri uzlaşmaz bir karşıtlığa götürmesinin altında bulunan mantık anlaşılabilir da bunun çok beğenilecek bir siyasal yaşam yarattığı söylenemez. Hele katılımcı demokrasinin

yüceltildiği ve temsili demokrasiyle birlikte varlıklarını sürdürmesi gerekliliğinin kabul edildiği bir ortamda bu tür siyaset yapma ya da muhalefet yapma pratiklerinin halk için doyurucu olması beklenemez. Katılımcı demokrasinin kazan, kazan mantığına dayanan sıfır toplamlı olmayan oyunu, oydaşmaya dayanan siyasal güç oluşturma mantığı, uzlaşmayanlara izin verici yaklaşımları yanında temsili demokrasinin ötekileştirici, dışlayıcı, yönetici yönetilen ayrımını pekiştiren, kaçınılmaz olarak iki yüzlülük içeren siyaset yapma biçimini militan hale gelmemiş, sağduyusuyla davranan yurttaşlara sevdirmek olanağı bulunamaz. Günümüzdeki hemen, hemen tüm ülkelerde bulunan siyasete ilgisizlik, siyasetçiye aşınan güven temsili demokrasinin yarattığı siyaset yapma biçiminden kaynaklanmaktadır. Tabii bu sorunlardan kaçınmanın bir yolu katılımcı demokrasi pratiklerini ön plana çıkarmaktır. Ne yazık ki katılımcı demokrasinin daha çok küçük gruplara uygun yapısı ve sistemin kendini sürekli olarak yeniden üretmesini garanti altına alamayışı dolayısıyla katılımcı demokrasi temsili demokrasiyi ortadan kaldırmamakta, bu durumda da her iki demokrasi türü birlikte varlığını sürdürmektedir. O zaman temsili demokrasinin ortaya çıkardığı siyaset yapma biçimi ya da muhalefet yapma yaklaşımlarında belli değişikliklere giderek diğer siyasal partileri ötekileştirmek zorunda kalmayan, iki yüzlülük içermeyen daha uyumlu bir birliktelik gerçekleştirilebilir mi sorusunu sormak anlamlı hale gelmektedir Okuyucu burada çözümlenen durumla Türkiye'deki bugünkü pratikle önemli ölçüde benzeşme olduğu gözönüne alındığında ortaya çıkabilecek bir soruyu yanıtlamak gerekir. Betimlenen durum Türkiye'ye mi özeldir, yoksa daha genel bir durum mudur ? Burada yapılan çözümlenme siyasal sürecin sıfır toplamlı olmasına dayandırıldığı için bir ülkeye özgü olmayıp genel olarak geçerli olduğunu düşünüyorum.²

III. ALTERNATİF MUHALEFET BİÇİMLERİ ÜZERİNDE NASIL DÜŞÜNÜLEBİLİR?

Temsili demokrasinin ortaya çıkardığı bu muhalefet biçiminin yarattığı iki yüzlülük toplum tarafından çok iyi anlaşılmiştir. Günlük dilimizde yerleşik bulunan "**siyaset yapmak**" ibaresi bunun çok iyi anlaşıldığını göstermektedir. Toplum siyasetçiden samimi olmasını siyaset yapmamasını istemektedir. Oysa normal olarak biz siyasetçiden sorunlarımızı çözmesi için siyaset yapmasını istememiz gerekir. Siyaset yapmak olumsuz bir kategori değil olumlu bir kategori olarak görmemiz gerekir.³

Tabii ki kurulmuş bulunan seçim oyununun yapısı böyle bir siyaseti gerektirirken siyasetçilerden farklı davranmasını beklemek çok da gerçekçi olmamaktadır.

Alternatif muhalefet beklentilerini iyi kötü siyasetçiler ayırımına oturtmaktan çok daha yapısal nedenlere oturtmak gerekir. Tabii temsili demokrasinin yarattığı siyaset yapma biçiminden rahatsız olan, bu tuzağa düşmek istemeyen siyasetçiler bulunacaktır. Bunlara dayanarak temsili demokrasinin yarattığı yapısal sorunlardan kaçınılabileceğini sanmak boşuna bir zaman kaybı olur. Bunun için de, önce siyasetin karşı karşıya olduğu soruyu bir başka şekilde sormak aydınlatıcı olabilir. Günümüzde **toplumların karmaşık sistemler olarak tarihsel oluşum geçirdiklerini** kabul etmekten yola çıkabiliriz. Bu kabul siyasetin iddiasını da önemli ölçüde yeniden

² Okuyucu burada çözümlenen durumla Türkiye'deki bugünkü pratikle önemli ölçüde benzeşme olduğu gözönüne alındığında ortaya çıkabilecek bir soruyu yanıtlamak gerekir. Betimlenen durum Türkiye'ye mi özeldir, yoksa daha genel bir durum mudur ? Burada yapılan çözümleme siyasal sürecin sıfır toplamı olmasına dayandırıldığı için bir ülkeye özgü olmayıp genel olarak geçerli olduğunu düşünüyorum.

³ Bu konuda yaptığım konuşmayı dinleyen bir dostum bu çarpıklığı ilişkin bir başka örnek olarak siyasal partiler bir konuda sorunların çözümü için rasyonel bir çözüm ürettiklerinde çoğu kez bu çözümleri açıklamaktan siyaseten doğru olmaz diye vazgeçmelerini verdi.

şekillendirebilecektir. Siyaset bu toplumun mekanizmalarından biri olarak karmaşık bir tarihsel oluşumu yönlendirmek, etkilemek istemektedir. İşte bu yönlendirme işlevinin nasıl olabileceğine ilişkin bir netlik sağlanabilirse günümüzde alternatif siyaset önerilerinin nasıl geliştirilebileceğine de açıklık kazandırabilecektir.

Günümüzde toplumların karmaşık bir sosyal sistem haline geldiğini sık sık söylüyoruz. Ama bunun toplum üzerindeki düşüncemizi nasıl değiştirmesi gerektiğini analizlerimize katmıyoruz. Toplumların basit sistemler olarak kabul edildiği dönemlerdeki düşünce alışkanlıklarımızı sürdürüyoruz. Toplumların basit sistemler olması halinde sistemin değişkenleri arasındaki ilişkinin **doğrusal toplamsal** (linear additive) olduğu varsayılmaktadır. Bu halde toplumdaki uzun erimli gelişmelerin kestirilebileceği (prediction) kabul edilmektedir. Bu halde siyaset, toplumsal müdahalelerin, sosyal ilişkilerin deterministik sonuçları olacağı varsayımına dayanarak yapılmaktadır. Senaryolar üzerinden, komplo teorileri üzerinden siyaset yapıldığında bilimsel dayanağı olan bir siyaset yapılıyor sanısı yaratılabilmektedir. Oysa karmaşık sistemlerin değişkenleri arasında doğrusal olmayan ve toplamsal olmayan ilişkiler bulunmaktadır. Bu sistemlerde uzun erimli kestirimler yapılamamaktadır. Sistem zaman içindeki gelişme sürecinde çatallaşma noktalarından geçmektedir. Siyasetin başarısı çatallaşma noktalarında doğru kanallara girebilmeyi sağlayarak sistemin performansını geliştirebilmesine bağlı olmaktadır. Doğrusal toplamsal ilişkilerde yapılabilecek yönetim hataları görece olarak küçük kalırken, karmaşık sistemde iyi ve kötü yönlendirmenin yaratabileceği farklar çok daha önemli olabilmektedir. Karmaşık sistemlerin bu özelliği siyasal süreçleri siyasal programlardan daha önemli hale getirmektedir.

Karmaşık sistemlerin basit sistemlerden önemli farklılıklarından biri performans yüzeylelerinin belirgin tek bir optimuma sahip olmayışı ve çok sayıda yerel optimumlara sahip bulunmasıdır. Bu özellik de siyasal sürecin merkezi bir konumdan en iyi çözümleri bulup merkezi denetim altında uygulanmasının savunulmasını zorlaştırmakta, desantralize bir anlayışla çözüm arayışlarına yol açmaktadır. Benzer biçimde değişik partilerin önerdiği çözümlerin birinin diğerinden üstün olduğunun savunulmasını da zorlaştırmaktadır. Tabii bu bir partinin kendi çözümlerine dayanarak diğerlerini ötekileştirmeye uğraşması da dayanaklarını kaybetmektedir.

Sosyal sistemlerin karmaşık olmasının kabul edilmesinin siyasal süreçlere bakış açılarımızı nasıl değiştireceğini gördükten sonra, bu sürecin tarihsel olduğunu kabul etmemizin siyasal mekanizmalarla tarihsel oluşumlara müdahale süreçlerini kavrayışımızda yaratacağı değişiklikler üzerinde duralım. Toplumsal gelişmenin tarihsel olduğunu söylediğimizde bu sürecin deterministik bir süreç olmadığını **olumsal (contingent) bir süreç olduğunu** kabul etmiş bulunuyoruz. Eğer toplumsal sistemlerin karmaşıklığını bir an için ihmal ederek onları salt basit sistem olarak kabul etsek bile toplumların gelişmesinin olumsuzluğunu dolayısıyla tarihselliğini de kabul etmek gerekir. Çünkü fizik, kimya vb. doğa bilimlerinde atom altı alanlara girmedikçe nedensel ilişkileri kullanabiliyoruz. İlgilendiğimiz olgunun değişik faktörleri arasında evrensel geçerliliği olan deterministik ilişkiler olduğunu kabul ediyoruz. Ama doğa bilimlerinde deney ortamlarında evrensel geçerliliği olan ilişkilerin gözlenmesini sağlayan bir kişinin rolünü unutuyoruz. O da deneyi yapan kişidir. Bu kişi değişik faktörlerin belli bir zaman ve mekanda bir araya gelmesini sağlayarak etkileşmeyi gerçekleştiren, sistemi kapalı hale getiren, deneyi yapan bilim

insanıdır. Oysa toplumsal ilişkilerde bu tür deterministik ilişkilerin geçerli olacağını beklemek doğru değildir. Sistemi kapalı hale getiren bir aktör yoktur. Toplumlar açık sistemlerdir. Kimsenin bu sistemi kapalı hale getirerek tam olarak denetlemesi söz konusu olamaz. O zaman da deterministik bir ilişki olacağı beklentisi üzerinden çözümlenmeler geliştirmemek gerekir. Söz konusu olan ancak olumsal ilişkidir. Eğer ilişkiler olumsalsa, aynı başlangıç koşullarından başlayan gelişmeler bile oldukça farklı noktalarda sonuçlanabilecektir. Her yerin farklılıklarını üreten onu o yere özgü hale getiren de bu olumsal ilişkilerdir. Bu tarihselliği üretmekte yalnız olumsallık değil, bağlam bağımlılık ve sosyal sistemlerin eksik bağlı olduğu durumlarda önemli katkılar yapabilir. Basit toplumsal sistemleri aşarak karmaşık toplumsal sistemlerle ilgilendiğimizde tarihsellik özelliği daha da önemli hale gelir.

Bir toplumun gelişme sürecinin olumsal ya da tarihsel olduğunu kabul ettiğinizde bu süreci deterministik modellere dayanarak yönlendirmeye çalışmanın da, benzer şekilde de böyle modeller kullanarak muhalefet etmenin de bir tutarsızlık içerdiği açık hale gelir. İster iktidarda olsun, ister muhalefette olsun böyle uyumsuz bir araçla başarı sağlamak zordur.

Ama bundan öteye geçtiğinizde yanıtlamanız gereken yeni sorular ortaya çıkmaktadır. Eğer bir toplumun gelişme öyküsünü salt bir tarihsel oluşum olarak kurarsanız. Bu oluşumdan iktidarın bir öğünme payı çıkarması, muhalefetin de eleştirilecek bir tutamak elde etmesi olanağı kalmaz. Bu oluşumda iktidarın payının ne olduğunu belirginleştirebilmek ve muhalefete eleştiri alanı sağlayabilmek için karmaşık bir toplumsal sistemin oluşumunu bir hükümetin nasıl etkileyebildiğine ya da oluşumun içsel bir ögesi haline geldiğine açıklık kazandırmak gerekir.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta temsili demokrasinin sağladığı meşruiyet çerçevesi içinde oluşan bir hükümetin, bir toplumun oluşma sürecini etkilemekte hangi mekanizmalara sahip olduğu ile ilgilidir. Devletin bir aktör olarak ürettiği temel kamusal hizmetler vardır. Bu savunma hizmeti olabilir, ulusal istatistikleri tutmak olabilir, eğitim olabilir, yargı olabilir. Bunların tümü o toplumun varlığının sürdürülebilir olmasını sağlayan işlevlerdir. İktidar yasama sistemini kullanarak toplumun kurumsal yapısını yeniden düzenleyerek oluşumun performansını yükseltmeye çalışacaktır. Yani bu oluşum içinde siyasetin işlevi ayrılabilir. Değerlendirme ve eleştiri konusu olabilir. Ama bu ayırma çabası üzerinde daha çok yoğunlaşılması **siyasal oyunun sıfır toplamı olma yapısını yeniden üretme** anlamına gelir. Yani bu çaba bizi farklı bir yere götüremez.

Oysa sorun siyasetin sıfır toplamı olmaktan çıkarılması yani sıra **partilerin ötekileştirmeye dayanmadan seçimlerde yarışmasına olanak verebilecek bir iktidar ve muhalefet anlayışının olanaklılığını göstermektir**. Böyle bir siyaset iki yüzlülük üretmeyeceği için toplumda güven sağlayacaktır. Başarılması gereken böyle bir iktidar muhalefet anlayışını toplumların karmaşık ve tarihsel bir oluşum olması gerçeğiyle bağdaştırmaktır.

Böyle yeni bir muhalefet biçimi geliştirmek rolü tabii muhalefete düşmektedir. Öyle bir muhalefet biçimi tasarlayabilmeli ya da geliştirebilmelidir ki kendisinin toplumun tarihsel oluşumuna katkıda bulunmaktan dışlanmasına olanak sağlamamalıdır. Eğer bir partinin bu sürecin oluşumuna katkıda bulunması sadece iktidarda bulunduğu döneme hapsedilebiliyorsa siyaset sıfır toplamı bir aktivite olmaktan kurtulamamış demektir. Muhalefet öyle bir strateji izlemelidir ki toplumun karmaşık tarihsel oluşum sürecinin bir parçası olmayı muhalefet

döneminde de sürdürebilmelidir. Bunun olanaklı olması da ancak katılımcı demokrasi pratiklerinin benimsenmesine bağlıdır.

Koalisyon durumları olmasa bile iktidar dışındaki her parti iktidardaki partiden sivil toplum kurumlarına benzer şekilde ülkenin izlediği karmaşık tarihsel oluşum sürecine katkıda bulunmak için belli türde ortaklıklar talep edebilmelidir. Bu oyunu sıfır toplamlı olmaktan çıkaracağı için iktidarın da yararınadır. Ama iktidarın bunun farkında olabilmesi için sıfır toplamlı bir siyaset dünyasının iktidar anlayışını değiştirmesi gerekir. Türkiye’de hakim olan sıfır toplamlı siyaset anlayışı içinde iktidara gelen bir partiden yandaşları, muhalefetin tüm karşı çıkmalarına karşın istediği yasayı çıkarmasını, istediği eylemi gerçekleştirmesini iktidar olmak olarak görmektedir. Oysa günümüz iktidar olma anlayışı içinde iktidarların uygulamalarını toplumda gerilim yaratmadan, oydaşmalar sağlayarak yapması beklenmektedir. Türkiye’de hakim olan sıfır toplamlı siyaset anlayışı içinde iktidarın yandaş partililer bunu partilerinin seçimi kazandığı ama iktidar olamadığı diye yorumlayacaklardır. Eğer bir partinin iktidar olması anlayışı içinde oydaşmalar yaratmaya önem verilmeye başlanmışsa muhalefetin siyaseti sıfır toplamlı bir oyun olmaktan çıkarma yaklaşımına karşı duyarsız kalması beklenmez.

Bir muhalefet partisinin böyle bir yeni role soyunduğunu belirtmesinin uygun bir biçiminin iktidarın programını ilan etmesinden sonra muhalefetin bu yeni rol talebini içeren bir ***muhalefet stratejisi açıklaması*** olacağını düşünüyorum.

Bu stratejinin başlangıcında yeni siyaset anlayışını belirten tüm siyasete olan güveni artıracak sıfır toplamlı olmayan siyasetin önemi ve böyle bir siyaset vizyonu üzerinde durulması daha sonra yapılacak taleplerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Bu stratejinin belki de **ilk belirlenen ögesi** hükümet programında yapılacağı belirtilen işlerin, yasal düzenlemelerin, hangi süreçler içinde gerçekleştirilmesi halinde, hangilerine destek verilebileceği olmalıdır. Bunu ilan eden parti sıfır toplamlı olmayan siyasetin öncülüğünü yapmanın onurunu taşıyarak iktidardan bir karşılık bekleme pozisyonuna girecektir.

Stratejinin **ikinci ögesi** ise muhalefet partisinin programı bakımından önemli olan ama hükümet programı içinde yer almamış bazı konularda, hükümete ortak davranma çağrısı, pilot uygulama çağrısı vb.leri yapabilir. Bu öneriler yapılırken kompleks sistemlerin çok optimumlu yapısının hangi konularda daha belirgin olarak ortaya çıkacağı üzerinde düşünülmesinde ve bu konularda öneriler getirilmesinde yarar vardır.

Stratejinin **üçüncü bölümünde** partinin hükümete karşı hangi konularda antagonistik konumunu koruyacağı ve bu konulardaki konumlarını kamu alanında hangi tür bir söylemle, toplumda hangi demokratik kitle örgütleriyle, dünyada ve Türkiye'deki hangi STK'larla işbirliği içinde savunulacağı belirtilir.

Stratejide **dördüncü bölümü** siyasetin sıfır toplamlı olarak görülmesi siyasal ilişkilerin ötekileştirme temelli olarak kurulması sonucu olarak iktidarda olsa da tek bir parti tarafından çözülmez hale gelen sorunların belirlenmesi ve bu konuda partiler arası bir uzlaşmanın nasıl geliştirilebileceği konusunda prosedür önerilerinden oluşabilir. Stratejinin bu bölümü toplumda sorunların biriktirilmesini önlemek bakımından özellikle önemlidir.

Stratejinin **beşinci bölümünü** muhalefet partisinin Türkiye'nin gündemine taşıyacağı yeni konuları ve sorunları içerebilir. Stratejide bu konuların Türkiye'de layıkıyla ele alınması için bilgi ve araştırma açığının neler olduğu belirtilebilir. Daha sonra üniversitelere ve ülkenin araştırma kurumlarına bu tür

araştırmalar için çağrılar yapabilir. Ülkenin araştırmaya ayırdığı kaynaklar içinden muhalefetin araştırmalarına kaynak ayrılmasının gerekliliği savunulabilir. Bu önemli alanlarda partice araştırma ödülleri konulabilir.

Stratejinin **altıncı bölümünü** ise muhalefet partisinin yerelliklere ve küçük gruplara ilişkin tutumları oluşturabilir. Daha önceki üç yazıda üzerinde durulan siyaset yapma biçiminde; yerelliklerde örgütlenerek, katılımcı pratiklerle sorun çözme yaklaşımı ön plana alındığı ve partiye güvenin bu düzeydeki başarıların birikmesiyle sağlanacağı üzerinde durulduğu hatırlanırsa, partinin muhalefet stratejisinde tabii ki yerel siyasete özel bir yer verilecektir.

Günümüzün ötekileştirici siyaset yapma biçiminde yerel siyaset merkezin çatışmalarını yerelde yeniden üretmeye dönük olmaktadır. Artık sıfır toplamlı bir siyaset kültürünü reddeden bir parti böyle davranamaz. Yerel sorun merkezli bir siyaset yapılacak yerel kamu alanlarının merkezin kaygılarıyla işgaline karşı direnecektir.

Türkiye genelinde muhalefette olan bir parti bazı yerel yönetimlerde iktidar olabilir. Bu parti iktidarda olduğu yerelliklerde katılımcı pratiklerle çözüm arayışlarının başarısını açık hale getirmek fırsatını elde etmiş olmaktadır. Bu olanağın sıfır toplamlı olmayan bir siyaset uygulamasının örneklerini oluşturmak için nasıl kullanılabileceği anlatılacaktır.

Söz konusu parti pek çok yerellikte de muhalefette bulunacaktır. Bu hallerde de küçük grup dinamiklerine dayanarak nasıl uygulama başarıları elde edileceği ve yerel siyasetin sıfır toplamlı olmaktan çıkarılması için ne tür taktikler uygulanacağı açıklanacaktır.

Kanımca böyle hazırlanmış bir muhalefet stratejisi, hem siyasetin sıfır toplamı olmaktan çıkmasına büyük ölçüde yardımcı olacak, aynı zamanda da kendi farklılığını yani kimliğini üretirken, toplumda siyasete duyulan güvenin yükselmesine de katkı yapacaktır.

IV.SON VERİRKEN

Siyasetin sıfır toplamı bir oyun olarak algılanmasının sorunlarını gördükten sonra, bunu değiştirecek, pozitif toplamı bir oyun haline getirebilecek bir öneri üzerinde durduk. Geliştirilen öneri sadece bir örnektir. Farklı biçimleri de olabilir. Önemli olan yeni bir zihniyetin benimsenmesidir.

Türkiye'de gerek iktidarın, gerek muhalefetin sıfır toplamı oyun anlayışı içinde siyaset yapmaları **Türkiye'nin sorun çözebilme kapasitesini** düşürmektedir. Nitekim Türkiye'de siyaset pek çok sorunu çözememekte, adeta sorunları biriktirme mekanizması olarak çalışmaktadır. Sıfır toplamı olmayan bir siyaset zihniyetini benimsemek Türkiye'nin problem çözme kapasitesini artıracak, sosyal kapitalini yükseltecektir.

Türkiye'nin sorunları biriktiren bir siyaset zihniyetinden uzaklaşarak çözüm kapasitesini geliştirebilmesi ötekileştirici, dışlayıcı siyaset pratikleri yerine, karşısındakileri empatiyle anlamaya çalışan, siyasal rakiplerini vatan haini ilan etmeyen, kendi onuruna sahip çıktığı gibi, **karşısındaki her siyasetçinin onuruna da sahip çıkabilen** bir siyaset pratiğini benimsemesiyle olacaktır.

Eğer bir siyasi parti, ülkenin sorunları çözme kapasitesini yükseltmeye katkıda bulunmak istiyorsa, **çözümlerini partilerin statik kilitlenmiş pozisyonlarında aramaktan** vazgeçmesi gerekir. Siyasete sıfır toplamı bir oyun anlayışıyla yaklaşıldığında karşıt taraflar oyunu kilitleyen pozisyonlarını korumak

isteyecekler ve o pozisyonlarını haklı gösteren söylemleri geliştireceklerdir. Bu durumda büyük bir olasılıkla sorun sürecektir ya da oldukça küçük bir olasılıkla uzun erimde birisinin haklılığı açık hale gelecektir. Oysa sorunları kilitlemek yerine tarafların pozisyonlarında küçük değişimler yapması ve **toplumsal gelişme dinamiğinin sağladığı olanaklar içinde bir çözüm arayışına** açık olmaları toplumun o sorunlardan kurtulmasını hızlandıracaktır. Başlangıçta tarafların göremedikleri bir çözümle sonuçlanması olasılığı artacaktır.

Türkiye'nin siyasetten ve siyasi aktörlerden beklediği Türkiye içinde değişik nedenlerle yükselmiş olan iç gerilimlerin düşürülmesi yoluyla karşılıklı anlayış havasının yaratılmasıdır. Oysa sıfır toplamlı oyun anlayışına teslim olarak yapılan siyaset'in bu yumuşamayı gerçekleştirilmesi beklenemez. Tarafların kendi haklılıklarına çok inandıkları dolayısıyla **çözüm için ödün vermeye yanaşmayacakları** durumlarda çözüm üretilemez. Gerilim sürdürülür. Bu durumda da oyunlar sıfır toplamlı olmaktan çıkamaz. Çözümün taraflarca birlikte üretilmesi gerektiği bilincine ulaşılmadıkça pozitif toplamlı bir oyun kurulamaz.

Bu noktaya gelmeden önce siyasetçilerin bir başlangıç olarak değişik grupların bir arada yaşayacaklarını kabul etmeleri ve tüm siyasi eylemlerini bu **bir arada yaşama kültürüne zarar verip vermedikleri** açısından sürekli değerlendirmeleri ve kendi doğruları adına bir arada yaşama kültürünü tahrip etmekten kaçınmaları gerekir. Her vatandaşın, her siyasetçiden bunu beklemesi en doğal hakkıdır. Daha da önemlisi bir siyasetçinin vatandaşına saygı duyuyorsa başka türlü davranmaması gerektiğinin farkında olması gerekir. Kanımca her vatandaşın partilerin pratiklerini sorgulaması bakımından en güçlü çıkış noktasını oluşturabilir.

Onurlu Yaşam İçin

Yeni Bir Siyaset Yapma Biçimi

Bu kitabın ortaya çıkışının ilginç bir öyküsü var. Sosyal Demokrat STK'lar düzenledikleri toplantılara beni konuşmacı olarak çağırarak ve her toplantıda bana farklı sorular yönlendirerek, adeta aşama aşama bu kitabı yazdırdılar. Bir bakıma beni zoraki bir demokrasi kuramcısı haline getirdiler.

Bu kitapta dört yazı yer alıyor. Bu yazılar Türkiye'de yaşayan ve varolan demokrasi ve siyaset pratiğinden rahatsız olan yurttaşların yeni bir siyaset anlayışı arayışına bir yanıt vermeye çalışıyor. Bu arayışın yalnız Türkiye'de yaşayanlara ilişkin olmadığını, bunun daha evrensel bir arayış olduğunu düşünüyorum.

İLHAN TEKELİ

ISBN 975-96770-8-4

Türkiye
Sosyal Ekonomik Siyasal
Araştırmalar Vakfı

